

ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

พระธรรมนูญ จิรมนุญฺโญ (จุลอมร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566

ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

พระธรรมนูญ จิรมนุญฺโญ (จุลอมร)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2566
(ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

A STUDY OF DHAMMA DISSEMINATION OF SANGHA IN WAT PHRAMAHATHAT WORAMAHAVIHAN, MUEANG NAKHON SI THAMMARAT DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

PHRA THAMMANOON CIRAMANUÑÑO (JUL-AMON)

A THESISE SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE EQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHIST STUDIES FOR DEVELOPMENT
FACULTY OF RELIGION AND PHILOSOPHY
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2023

(COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	:	ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช
ชื่อนักศึกษา	:	พระธรรมนูญ จิรมนุญฺโญ (จุลอมร)
ชื่อปริญญา	:	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	:	พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
ปีพุทธศักราช	:	2566
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	:	พระเมธีวชิราภิรัต, ผศ.ดร.
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	:	พระมหาวิชาญ กนฺตสีโล, ดร.

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา .....
(พระครูวินัยธร เจริญ ทนฺตจิตฺโต, ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ :

ประธานกรรมการ .....
(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก) .....
(พระเมธีวชิราภิรัต, ผศ.ดร.)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม) .....
(พระมหาวิชาญ กนฺตสีโล, ดร.)

กรรมการ .....
(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

กรรมการ .....
(ดร.โสภณ ขำทัพ)

(ลิขสิทธิ์ของคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

Thesis Topic	:	A Study of Dhamma dissemination of Sangha in Wat Phramahathat Woramahavihan, Mueang Nakhon Si Thammarat district, Nakhon Si Thammarat
Student's Name	:	Phra Thammanoon Jiramanuyyo (Jul-amon)
Degree Sought	:	Master of Arts
Program	:	Buddhist Studies for Development
Anno Domini	:	2023
Advisor	:	Phrametheevachirapirat, Asst. Prof. Dr.
Co-Advisor	:	Phramahavichan Kantaseelo, Dr.

Accepted by Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts (Buddhist Studies for Development)

Dean of Faculty of Religion and Philosophy ..... (Phrakhruwinaithorn Charoen Dantacitto, Dr.)

Thesis Committee :

Chairman ..... (Phrasutthisanmethi, Asst. Prof. Dr.)

Member (Advisor) ..... (Phrametheevachirapirat, Asst. Prof. Dr.)

Member (Co-Advisor) ..... (Phramahavichan Kantaseelo, Dr.)

Member ..... (Phrakhrubowonchaiwat, Dr.)

Member ..... (Dr. Sophon Khumtrup)

(Copyright of Faculty of Religion Mahamakut Buddhist University)

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	:	**ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช**
ชื่อนักศึกษา	:	**พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร)**
ชื่อปริญญา	:	**ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา**
ปีพุทธศักราช	:	**2566**
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	:	**พระเมธีวชิราภิรัต, ผศ.ดร.**
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	:	**พระมหาวิชาญ กนฺตสีโล, ดร.**

การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระ มหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดการ เผยแผ่หลักธรรม 2) ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพคือการสำรวจเอกสารจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 8 ท่าน และนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์และอธิบายในเชิงพรรณา

ผลการวิจัยพบว่า:

1. แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร มีการเผยแผ่หลักธรรมหลากหลายรูปแบบ เช่น การเทศน์ การอบรมค่ายคุณธรรม และกิจกรรมปฏิบัติธรรม เป็นต้น เมื่อศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีการสื่อสาร เห็นได้ว่าสิ่งที่สำคัญและควรตระหนักมากที่สุดคือ ผู้ส่งสาร หรือผู้เผยแผ่ ภายในวัดมีจำนวนไม่เพียงพอ และบุคลากรภายในวัดยังทำงานเผยแผ่ในเชิงปัจเจกบุคคลมากกว่าการทำงานเป็นทีม

2. จากการศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร ในปัจจุบันมีวิธีการเผยแผ่หลายด้านตามความถนัดและตามที่ได้รับมอบหมาย ที่เห็นเด่นชัด เช่น การฟังเทศน์ทุกวันพระ การฟังธรรมเจริญจิตตภาวนาทุกวันเสาร์ และมีการเผยแผ่ด้านการศึกษา แผนกธรรม-บาลี การศึกษาปริยัติธรรมแผนกสามัญจนถึงระดับอุดมศึกษา แต่พบว่าปัจจุบันการศึกษาปริยัติแผนกสามัญมีจำนวนผู้เรียนที่ลดน้อยมาก

3. ผลการวิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร พบว่าการเผยแผ่นั้นมีการปรับเปลี่ยนจากในอดีตด้วยปัจจัยหลักตามที่สังคมโลกที่มีความ

เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยี โดยคณะสงฆ์ผู้ทำหน้าด้านการเผยแผ่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาเรียนรู้และปรับตัวเองให้เข้ากับปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะด้านการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร ควรดำเนินตามหลักของกระบวนการสื่อสารมี 4 องค์ประกอบ แล้วพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ก็จะทำให้การเผยแผ่เกิดความมั่นคงถาวรแก่พระพุทธศาสนาและองค์กรสงฆ์โดยภาพรวม ตลอดจนการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาต่อไปอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การเผยแผ่หลักธรรม, คณะสงฆ์, วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ABSTRACT

Thesis Topic	:	**A Study of Dhamma Dissemination of Sangha in Wat Phrammahathat Woramahavihan, Muang Nakhon Si Thammarat District, Nakhon Si Thammarat Province**
Student's Name	:	**Phra Thammanoon Ciramanuññ̃o (Jul-amon)**
Degree Sought	:	**Master of Arts**
Program	:	**Buddhist Studies for Development**
Anno Domini	:	**2023**
Advisor	:	**Phrametheevachirapirat, Asst. Prof. Dr.**
Co-Advisor	:	**Phramahavichan Kantaseelo, Dr.**

Propagation of the principles of the Dhamma of the Sangha in Wat Phra Mahathat Woramahawihara in Mueang Nakhon Si Thammarat district, Nakhon Si Thammarat Province .The objectives were 1) to study the concept of Propagation the principles of Dhamma 2) to study the propagation of the principles of the Sangha of Wat Phra Mahathat Woramahawihara in Mueang Nakhon Si Thammarat Province by using qualitative research methodology which is to explore documents from the Tripitaka, commentary, textbooks and related research, as well as in-depth interviews with 8 key contributors and use the information obtained to study, analyze and explain in a descriptive way.

The results of the research were as follows:

1. Guidelines for Propagation the principles of the Buddhist teachings at Wat Phra Mahathat Woramahawihara. There are various forms of dissemination of principles, such as preaching, morality camp training, and meditation activities, etc. When studying the concept of communication theory It was evident that the most important thing and should be aware of was that there were not enough messengers or propagators within the temple, and the personnel within the temple were still doing individual missions rather than teamwork.

2. From the study of the propagation of the principles of the Buddhist teachings at Wat Phra Mahathat Woramahawiharaat present, there are many methods

of propagation according to aptitude and assignment. Listening to Dhamma, Meditation every Saturday and educational outreach Dharma-Pali Department However, it was found that the number of ordinary department Pariyattidhamma education is currently very small.

3. The results of the analysis of the guidelines for the propagation of principles of the Buddhist teachings at Wat Phra Mahathat Woramahawihara found that the propagation has changed from the past with the main factors according to the rapidly changing global society. The Ecclesiastics need to develop, learn, and adapt themselves to the present.

Recommendations on the propagation of principles of the Buddhist teachings at Wat Phra Mahathat Woramahawihara should follow the principles of communication process with 4 elements and develop themselves continuously, which will make the propagation of permanent stability for Buddhism and monastic organizations as a whole, as well as the sustainable maintenance of Buddhism.

Keywords: propagation of principles, Sangha, Wat Phra Mahathat Woramahawihara

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะความเมตตาอนุเคราะห์ของคณาจารย์หลายท่าน หลายฝ่ายที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางในการค้นคว้าวิจัย และอำนวยความสะดวก ซึ่งผู้วิจัยขอแสดงความขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

กราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณ พระเมธีวชิราภิรัต, ผศ.ดร. รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช ที่ปรึกษาหลัก พระมหาวิชาญ กนฺตสีโล, ดร. ประธานหลักสูตร ที่ปรึกษาร่วม ตลอดถึงพระเดชพระคุณ พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร. คณบดีคณะศาสนาและปรัชญาที่สนับสนุนการศึกษาและให้โอกาสในการศึกษาเรียนรู้ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาสิ่งที่ถูกต้องดีงามและประเสริฐสุด

กราบขอบพระคุณ พระเมธีวชิราภิรัต, ผศ.ดร คณะญาติธรรมกัลยาณมิตรวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ที่ช่วยสนับสนุนทุนการศึกษาและอุปกรณ์การศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาปริญญาโท

ดร.วชิรวิชญ์ อิทธิธนาศุภวิชญ์ ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

ขอขอบคุณ ดร.โสภณ ขำทัพ ดร.สุจิตรา ทิพย์บุรี และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่อนุเคราะห์เมตตาให้ข้อมูลสำคัญในการการสัมภาษณ์เชิงลึกอันก่อเกิดประโยชน์ต่องานวิจัย อีกทั้งขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดในการประสานงานค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ

ขอขอบคุณ เพื่อนนิสิตทั้งที่เป็นนักบวช และเป็นคฤหัสถ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา รุ่นที่ ๑ ทุกรูป/คน ที่เสริมสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จด้วยดี

วิทยานิพนธ์เล่มนี้คงไม่สามารถสำเร็จได้หากไม่ได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง จากเจ้าของผลงานด้านหนังสือ และงานวิจัยทุกชิ้น เจ้าหน้าที่ประจำห้องสมุดทุกแห่งที่ได้เข้าไปใช้บริการและได้นำมาประกอบงานวิจัยนี้

คุณค่าและประโยชน์แห่งวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอน้อมนำเพื่อเป็นเครื่องบูชาพระคุณแห่งพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ พระคุณของบิดามารดา อุปัชฌาย์อาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ญาติธรรมทุกท่าน เพื่อนๆ นิสิตทุกรุ่น และผู้มีพระคุณต่อผู้วิจัยทุกท่าน

พระธรรมนูญ จิรมนุญฺโญ (จุลอมร) ผู้วิจัย

สารบัญคำย่อ

พระไตรปิฎกที่ผู้วิจัยใช้ในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539. ในการอ้างอิงและใช้ชื่อย่อของคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา โดยมีคำย่อและคำเต็ม ดังนี้

คำย่อ	**คำเต็ม**
วิ.มหา.	พระวินัยปิฎก มหาหาวิภังค์ สุทินนภาณวาร
วิ.มหา.	พระวินัยปิฎก มหาหาวิภังค์ มหาวรรค
วิ.มหา	พระวินัยปิฎก มหาหาวิภังค์ มหาวรรค
ที.ม.	พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค
ที.ม.	พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค
สุตฺต.อง.	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาตร
องฺ.เอกก.	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต
สํ.ม.	พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
องฺ.สตฺตก.	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต
องฺ.ปญฺจก.	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต

การใช้หมายเลขเพื่ออ้างอิงในวิทยานิพนธ์นี้ ในส่วนที่อ้างอิงพระไตรปิฎก หมายเลขจะแสดงถึง เลขเล่ม/เลขข้อ/เลขหน้า ตามลำดับ เช่น สํ.ม.18/813/377 หมายถึง พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค เล่มที่ 19 ข้อ 813 หน้า 377 เป็นต้น

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... จ

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... ช

กิตติกรรมประกาศ..... ฌ

สารบัญคำย่อ..... ญ

สารบัญ..... ฎ

บทที่ 1 บทนำ..... 1

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... 1

1.2 คำถามการวิจัย..... 2

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย..... 3

1.4 ขอบเขตการวิจัย..... 3

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย..... 4

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..... 6

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 6

1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย..... 10

1.9 นิยามศัพท์..... 11

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์..... 12

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์..... 12

2.1.1 ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา..... 12

2.1.2 แนวคิดความเป็นมาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา..... 15

2.1.3 อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา..... 17

2.1.4 พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา..... 19

2.1.5 หลักธรรมสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา..... 23

2.1.6 ประโยชน์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา..... 24

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์..... 25

2.2.1 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมผ่านบุคคลของพระพุทธเจ้า..... 25

2.2.2 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมผ่านศาสนสถาน และศาสนวัตถุ..... 29

2.2.3 ยุคสมัยวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย..... 30

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

2.2.4 วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลกตะวันตก..... 36
2.2.5 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์..... 37
2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์..... 40
2.3.1 แนวคิดความสัมพันธ์ทางสังคม..... 40
2.3.2 ทฤษฎีการสื่อสาร..... 42
2.3.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ..... 45
2.4 แนวคิดวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์..... 49
2.4.1 ความหมายของวิธีการเผยแผ่หลักธรรม..... 49
2.4.2 แนวคิดวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์..... 51
2.5 บทสรุป..... 55

บทที่ 3 การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 58

3.1 ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร..... 58
3.1.1 ประวัติความเป็นมาของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร..... 58
3.1.2 พัฒนาการของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร..... 59
3.2 ประวัติบุคคลสำคัญในด้านการเผยแผ่ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร..... 61
3.2.1 บุคคลสำคัญในการเผยแผ่..... 62
3.3 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร..... 72
3.3.1 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมด้วยการเทศน์..... 72
3.3.2 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมด้วยการปฏิบัติธรรม..... 72
3.3.3 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมด้วยการจัดการศึกษา..... 75
3.3.4 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมด้วยการจัดเข้าค่ายอบรมคุณธรรม..... 77
3.3.5 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมด้วยการสาธารณะสงเคราะห์..... 79
3.4 สรุป..... 79

บทที่ 4 แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช.... 81

4.1 วิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 81

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 90
4.3 สรุปผล..... 92
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ..... 95
5.1 สรุปผลการวิจัย..... 95
5.1.1 สรุปแนวคิดทฤษฎีการเผยแผ่หลักธรรม..... 95
5.1.2 การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์..... 98
5.1.3 แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์..... 99
5.2 อภิปรายผลการวิจัย..... 100
5.3 ข้อเสนอแนะ..... 103
5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย..... 103
5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป..... 104
บรรณานุกรม..... 105
บุคลานุกรม..... 108
ภาคผนวก..... 109
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย..... 110
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย..... 112
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย..... 116
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย..... 125
ภาคผนวก จ ผลการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องของเครื่องมือการวิจัย..... 130
ภาคผนวก ฉ ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน..... 135
ประวัติผู้วิจัย..... 137

สารบัญภาพ

ภาพที่ **หน้า**

1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย..... 10

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สำหรับบทบาทด้านการเผยแผ่ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้ให้ความสำคัญกับด้านการเผยแผ่ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่หลักอีกประการหนึ่ง โดยเฉพาะในปัจจุบันพระธรรมชิราภร เจ้าอาวาสได้เห็นถึงความสำคัญของการเผยแผ่เป็นอย่างยิ่ง ได้ดำเนินการจัดตั้งวัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรมแห่งแรกของจังหวัดนครศรีธรรมราช มีกิจกรรมปฏิบัติธรรมตลอดทั้งปี โดยเฉพาะในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีการอบรมปฏิบัติธรรมมาตรฐานหลักสูตร 7 วันเป็นประจำทุกปี มีการปฏิบัติธรรมทุกคืนวันเสาร์เป็นสถานที่เข้าค่ายอบรมคุณธรรมสำหรับเยาวชนและประชาชนทั่วไป และมีการจัดตั้งการเรียนการสอนปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรม-แผนกบาลีและสายสามัญศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรซึ่งกล่าวโดยสรุปแล้วผู้วิจัยเห็นว่า วิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารในปัจจุบันมีดังนี้คือ

1) มีการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมแห่งที่ 1 ของจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีกองทุนเผยแผ่และปฏิบัติธรรมไว้เพื่อการส่งเสริมด้านการเผยแผ่และปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ

2) มีสถานที่การเรียนการสอนครูสมาธิและการเรียนหลักสูตรพระอภิธรรมตามพระไตรปิฎก โดยได้รับความเมตตาจากพระวิทยากรภายในวัด

3) มีการฝึกอบรมกรรมฐานหลักสูตร 3 วัน 3 คืน เป็นโครงการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาคือ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา

4) มีโครงการปฏิบัติธรรมทุกคืนวันเสาร์ เป็นกิจกรรมการไหว้พระสวดมนต์แสดงพระธรรมเทศนา และการเจริญจิตตภาวนา ตั้งแต่เวลา 18.00 - 20.00 น. ณ พระวิหารหลวง

5) มีการแสดงพระธรรมเทศนาและการฝึกอบรมจิตตภาวนาในกาลเข้าพรรษาทุกวันซึ่งทางวัดได้จัดให้พระภิกษุทุกรูปปรับเวลาการแสดงพระธรรมเทศนา ตั้งแต่เวลา 16.00 น.เป็นต้นไป

6) มีการอบรมเยาวชนด้วยการเข้าค่ายคุณธรรมหลักสูตร 3 วัน 2 คืน หรือตามแต่เวลาที่ทางโรงเรียนกำหนด และมีการส่งเสริมพระธรรมวิทยากรไปสอนตามโรงเรียนและอบรมนอกสถานที่

7) มีการจัดพิมพ์หนังสือธรรมเผยแผ่ตามโอกาสต่าง ๆ อันสมควร และจัดการเผยแผ่ธรรมทางวิทยุและสื่ออื่น ๆ ร่วมด้วย

ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ยังพบปัญหาอีกหลายประการ อาทิเช่น ด้านบุคลากรหรือพระภิกษุที่ทำการเผยแผ่หลักธรรมยังมีไม่เพียงพอ

ต่อการเผยแผ่ ซึ่งจำนวนของผู้เยี่ยมชมวัดหรือผู้รับสารมีจำนวนมาก จำเป็นที่จะดำเนินการพัฒนาบุคคลากรใหม่ให้เกิดขึ้นและมีเพียงพอ ด้านความเจริญทางเทคโนโลยีสื่อดิจิตอลที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วจนบุคคลผู้ทำการเผยแผ่ไม่สามารถเรียนรู้ได้ทันกับวิวัฒนาการในโลกยุคปัจจุบัน ด้านสังคมที่เปลี่ยนไปทำให้เศรษฐกิจตกต่ำ โดยปัจจัยหลักมาจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส COVID-19 ซึ่งแต่ก่อนในวันหยุดผู้ปกครองจะนำบุตรหลานของตนเข้ามาปฏิบัติธรรมที่วัด หรือศาสนสถาน แต่ในเวลานี้จะต้องประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงดูครอบครัวให้อยู่รอดไปก่อนจึงไม่มีเวลาในการปฏิบัติเรียนรู้หลักธรรม ด้านการแพร่กระจายของโรคโควิด-19 ที่ระบาดและส่งผลกระทบให้กับทุกประเทศ สร้างความเสียหายไม่เว้นแม้แต่ทางวัดวาอารามเองก็ต้องเฝ้าระวัง และปฏิบัติตามระเบียบคำสั่งตามที่สาธารณสุขประกาศ จากเดิมการเผยแผ่ของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารนั้นมีการดำเนินการหลายรูปแบบจากเหตุการณ์การแผ่ระบาดของโรคดังกล่าวที่เกิดขึ้นเป็นระยะเวลานานจึงทำให้วัดมีความจำเป็นต้องหยุดทำกิจกรรมเป็นเวลานาน ด้านงบประมาณการเงินมีไม่เพียงพอทำให้ขาดการทำงานที่ต่อเนื่อง จึงควรจะต้องมีการสนับสนุนจากหน่วยงานและภาครัฐ และด้านการบริหารจัดการเผยแผ่ของวัด ไม่ได้รับการมีส่วนจากพระภิกษุหรือบุคคลากรเท่าที่ควร

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้น วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ในฐานะเป็นวัดพระอารามหลวงชั้นเอกที่สำคัญที่สุดในภาคใต้ ซึ่งหากคณะสงฆ์ภายในวัดสามารถนำวิธีการบริหารจัดการเผยแผ่ที่ดีมาใช้ เพื่อการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมสอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบันจะส่งผลต่อความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศอย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้ทราบถึงหลักการ วิธีการ และแนวทางการบริหารจัดการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์เพื่อนำมาเป็นหลักในการสืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไป และสามารถนำไปบูรณาการประยุกต์ใช้เพื่อความดำรงอยู่ของวัดและพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในสังคมไทยสืบไป

1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 แนวคิดทฤษฎีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นอย่างไร

1.2.2 การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นอย่างไร

1.2.3 แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

1.3.2 เพื่อศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.3.3 เพื่อวิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ 4 ด้านดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา สำหรับวิจัยเรื่องการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบของประเด็นเนื้อหาไว้ดังนี้

1) แนวคิดทฤษฎีและหลักการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎีการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาลและแนวคิดทฤษฎีการเผยแผ่ของนักวิชาการต่าง ๆ โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องได้แก่ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ ศึกษาจากพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ ศึกษาจากอรรถกถา ฎีกา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารทางวิชาการ หนังสือ บทความ ข้อเขียนและข้อมูลจากเทคโนโลยีสารสนเทศ

2) วิเคราะห์วิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาถึงหลักการ วิธีการ ตลอดถึงปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยมีหัวข้อสำคัญใน 4 ด้าน ดังนี้คือ

(1) ด้านวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่

(2) ด้านกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่

(3) ด้านวิธีการในการเผยแผ่

(4) ด้านเนื้อหา/หลักธรรมในการเผยแผ่

และนำมาวิเคราะห์ โดยใช้เครื่องมือคือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ

3) แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุ ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาใช้กรอบทฤษฎี 4M มาวิเคราะห์กับองค์ประกอบในการสื่อสารคือ

(1) ผู้ส่งสาร (Sender)

(2) สาร (Message)

(3) ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ (Channel)

(4) ผู้รับสาร (Receiver)

เพื่อวิเคราะห์ถึงแนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ โดยใช้เครื่องมือคือ การวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ

1.4.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 8 ท่านได้แก่

1.4.2.1 พระสังฆาธิการ ผู้บริหารคณะสงฆ์ จำนวน 2 รูป

1.4.2.2 พระวิทยากรผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ของวัดพระมหาธาตุ จำนวน 2 ท่าน

1.42.3 นักวิชาการทางด้านการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 2 ท่าน

1.4.2.4 ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา จำนวน 2 ท่าน

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ในการวิจัยนั้นผู้วิจัยกำหนดแบบเจาะจงเฉพาะคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1.5.1 รูปแบบการวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เช่น ศึกษาจากพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เช่น ศึกษาจากอรรถกถา ฎีกา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารทางวิชาการ หนังสือ บทความ ข้อเขียนและข้อมูลจากเทคโนโลยีสารสนเทศ

เกณฑ์การคัดเลือกเอกสารมาใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ของ Scott, J. (1990, 95-98) ที่กำหนดไว้ดังนี้

1) ความจริง (Authenticity) หมายถึง ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารที่เป็นเอกสารแท้จริง (Origin) มีความสำคัญ โดยผู้วิจัยจะตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เขียน หรือหน่วยงานที่เขียนเอกสารว่ามีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงไร รวมถึงข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารนั้นสอดคล้องกับช่วงเวลาอย่างไรดังเช่นพระไตรปิฎก

2) ความถูกต้องน่าเชื่อถือ (Credibility) หมายถึง ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารด้วยการพิจารณาว่า เอกสารนั้นจะต้องไม่มีข้อมูลที่ผิดพลาด บิดเบือน หรือคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง

ไม่ใช่บทวิจารณ์ เพราะเป็นการเขียนข้อเท็จจริงที่ผู้เขียนได้แสดงความเห็นของตนประกอบเข้าจนบิดเบือนดังเช่นการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์

3) การเป็นตัวแทน (Representativeness) หมายถึง ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารนั้นว่าเป็นแบบฉบับที่แทนเอกสารประเภทเดียวกันได้หรือไม่ และข้อมูลในเอกสารที่นำมาวิเคราะห์นั้นจะต้องเป็นข้อมูลที่เป็นตัวแทนของประชากรได้ และผลที่เสนอในงานวิจัยนั้นเป็นตัวแทนจะนำมาวิเคราะห์ต่อได้

4) ความหมาย (Meaning) เกณฑ์ความหมาย หมายถึง การคัดเลือกเอกสารที่มีความชัดเจนและสามารถที่จะเข้าใจได้ง่าย ผู้วิจัยต้องตรวจสอบเอกสารในเบื้องต้น ด้วยการพิจารณาข้อมูลคร่าวๆ ว่า เอกสารที่นำมาพิจารณานั้น มีข้อมูลใดที่เป็นนัยสำคัญหรือจะสร้างความหมายให้กับการวิจัยได้หรือไม่ เป็นการตีความเอกสารในระดับที่เป็นข้อเท็จจริง คือการสรุปสาระสำคัญที่ปรากฏ

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ

1.5.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 8 รูป/คน ดังนี้

1) พระสังฆาธิการ ผู้บริหารคณะสงฆ์ จำนวน 2 รูป

2) พระวิทยากรผู้เผยแผ่ของวัดพระมหาธาตุ จำนวน 2 รูป

3) นักวิชาการทางด้านการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จำนวน 2 ท่าน

4) ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา จำนวน 2 ท่าน

โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้ง 8 รูป/คน นั้น ผู้วิจัยทำการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์

1.5.3 เครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยการนำแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากำหนดเป็นคำถาม

1.5.4 การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือเชิงคุณภาพ (แบบสัมภาษณ์เชิงลึก) โดยมีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัยดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยนำข้อคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้กำหนดไว้ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนาหรือสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหาและความตรงของเนื้อหาและข้อคำถามให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ

2) จากนั้นผู้วิจัยนำแบบสอบถามฉบับร่างที่สร้างขึ้นพร้อมแบบประเมินให้ผู้เชี่ยวชาญด้านทำการพิจารณาตรวจแบบสอบถาม จำนวน 3 ท่าน เพื่อเป็นการทดสอบความเที่ยงตรง (Validity) เพื่อให้คะแนนเป็นรายข้อคำถาม ดูความครอบคลุมในประเด็นคำถามการวิจัย (Comprehensiveness) และดูเนื้อหาภาษา (Language) แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับจุดประสงค์หรือเนื้อหา (Index of Item-Objective Congruence: IOC)

3) นำข้อคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย

4) นำเสนอแก่อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อคำถามอีกครั้ง

5) นำข้อคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกมาทดลองใช้เพื่อนำมาปรับปรุงเพิ่มเติมให้เหมาะสมอีกรอบ

6) นำข้อคำถามที่ถูกต้องตามหลักวิชาการไปสัมภาษณ์เชิงลึกจริงในการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.5.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ

1.6.3 ทราบถึงแนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.6.4 สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้มาเสนอแนะต่อผู้บริหารคณะสงฆ์นำไปประยุกต์ใช้ในด้านการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.6.5 สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนา วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารให้เป็นแหล่งเรียนรู้ต้นแบบด้านการเผยแผ่หลักธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จุฑามาศ โรบินสัน (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการสื่อสารพุทธธรรมในยุคโลกาภิวัฒน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย พบว่า การเผยแผ่พระศาสนาคือการใช้สื่อออนไลน์ผลงานวิจัยนี้ได้ให้ข้อเสนอแนะในการใช้สื่อออนไลน์เพื่อเผยแผ่อย่างได้ผลดังนี้คือ 1) สื่อออนไลน์ที่ใช้ได้แก่ เฟซบุ๊ก

,ยูทูป, เว็บไซต์ 2) ผู้รับเป็นคนไทยและต่างชาติ 3) ลักษณะของการนำเสนอ ได้แก่ การบรรยาย ปาฐกถาธรรม การถาม-ตอบ ปัญหาธรรมะ 4) ภาษาที่ใช้ คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาบาล

พระครูโฆษิตสังฆพิทักษ์ (ประเวท ถาฐาน) (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องกลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน พบว่า การใช้วิธีการแบบสื่อสมัยใหม่ประยุกต์พุทธวิธีการในการเผยแผ่ให้เป็นการเผยแผ่แบบเชิงรุก คือ การเข้าใจและเข้าถึงด้วยการใช้สื่อออนไลน์ที่ทันสมัย การเผยแผ่ที่ประยุกต์เข้ากับสังคมที่มีความหลากหลายแตกต่างกันได้หลักคำสอนก็ต้องสามารถเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ โดยไม่ยึดติดกับรูปแบบเดิม แต่ต้องประยุกต์ให้เหมาะกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มีการเผยแผ่คำสอนผ่านสื่อสังคมออนไลน์มีระบบเครือข่ายของคณะสงฆ์ไทยและจะกลายเป็นเครือข่ายสังคมพระพุทธศาสนาออนไลน์ที่สามารถศึกษาได้ทุกหนทุกแห่งและตลอดเวลาเป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลกปัจจุบันให้มั่นคงเจริญรุ่งเรือง

พระครูวิเวกวราภรณ์ (ประสิทธิ์ ฐานวโร) (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระธรรมทูตที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ผู้ฟังที่เป็นเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ซึ่งเป็นวัยรุ่น พระนักเทศน์จะต้องใช้ความพยายามเพราะเป็นกลุ่มคนที่ให้ความสนใจทางโลก เป็นทุนเดิมอยู่แล้วจึงไม่ค่อยสนใจในธรรมะมากเท่าใดนัก การบรรยายให้คนกลุ่มนี้เป็นพระนักเทศน์ต้องให้ความสนใจด้านเนื้อหาคือ กล่าวถึงความกตัญญูต่อบิดามารดา และสอดแทรกอารมณ์ขันในการบรรยาย ส่วนรูปแบบการนำเสนอจะต้องเน้นภาษากายประกอบการบรรยาย

พระมหาปรีชา สาเส็ง (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตอาสาใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า 1) ผู้บรรยายหรือพระนักเทศน์จะต้องมีการพัฒนาตัวเองในเรื่องการใช้เครื่องมือสื่อสารในการเผยแผ่ ผลิตสื่อที่สอดคล้องกับยุคสมัยในแต่ละวัย และมีการทำงานเชิงรุก 2) พระธรรมทูตต้องทำตนเป็นแบบอย่างเพื่อให้ประชาชนไว้วางใจ 3) เน้นการเข้าถึงกับประชาชนตามท้องถิ่น ในด้านปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ 1) ทรัพยากรทางการบริหาร ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ และสื่อที่จะใช้ในการเผยแผ่รวมถึงพาหนะจะต้องมีเพียง 2) การประสานงานจะต้องมีบุคลากรที่พร้อมในการประสานงานโครงการ

พระศรีพัชโรดม (ลักษณะ กิตฺติญาโณ) และชยุต ภวภานันท์กุล (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย 2) เพื่อศึกษาหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าเพื่อนำมาพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย พบว่า สภาพปัญหารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย

เกิดจากรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในอดีตที่ต้องไปเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และการบริหารงานคณะสงฆ์ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา หรือการศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ถึงแม้จะมีกระบวนการด้านศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และด้านศาสนพิธี การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยจำต้องอาศัยหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้ามาพัฒนารูปแบบเพื่อให้มีแผนหรือยุทธศาสตร์สัมพันธ์เอื้อหนุนกันและกันได้ใน 4 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบศาสโนบายด้านการบริหารเพื่อการเผยแผ่ 2) รูปแบบการพัฒนาศาสนบุคคลเพื่อการเผยแผ่ 3) รูปแบบการบูรณาการองค์ประกอบศาสนาเพื่อการเผยแผ่และ 4) รูปแบบความเป็นเอกภาพของกิจกรรมเพื่อการเผยแผ่

สัญรญา นวลศิริ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องท่วงทำนองทางภาษาและกลวิธีการถ่ายทอดธรรมะในงานเขียนของพระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต พบว่า พระนักเทศน์จะต้องมีการพัฒนาตนเองเพื่อค้นหาคุณสมบัติที่เป็นเอกละของตัวเอง จากการศึกษางานเขียนของพระมหาสมปอง ตาลปตฺโต ซึ่งเป็นพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ พบได้ว่างานเขียนที่โดดเด่นมีเอกลักษณ์ของท่านจะมีลักษณ์คือ มีการเลือกใช้คำ ใช้ประโยค เลือกใช้คำ สุภาษิตสำนวน คำคม คำภาษาไทย คำอังกฤษคำภาษาถิ่น และคำโบราณ เป็นต้น

พระครูนรนาถเจติยาภิรักษ์ (ชูศรี) และคณะ (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมทูตสายอินเดีย-เนปาลตามหลักพุทธจิตวิทยา พบว่า พระนักเทศน์ที่ดีจะต้องมีแรงบันดาลใจในการทำงานได้แก่ 1) มุ่งเข้าถึงชุมชนและบุคคล 2) มีจริยาวัตรที่งดงามมีปณิธานอันแน่วแน่ 3) ฝึกฝนตนเองให้มีทักษะภาษาที่ดี 4) มีความเชื่อที่มั่นคงในเรื่องราว 5) เชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีจริง 6) เชื่อในพุทธคุณ 7) เชื่อในศักยภาพของมนุษย์ 8) เชื่อในองค์พระตถาคต

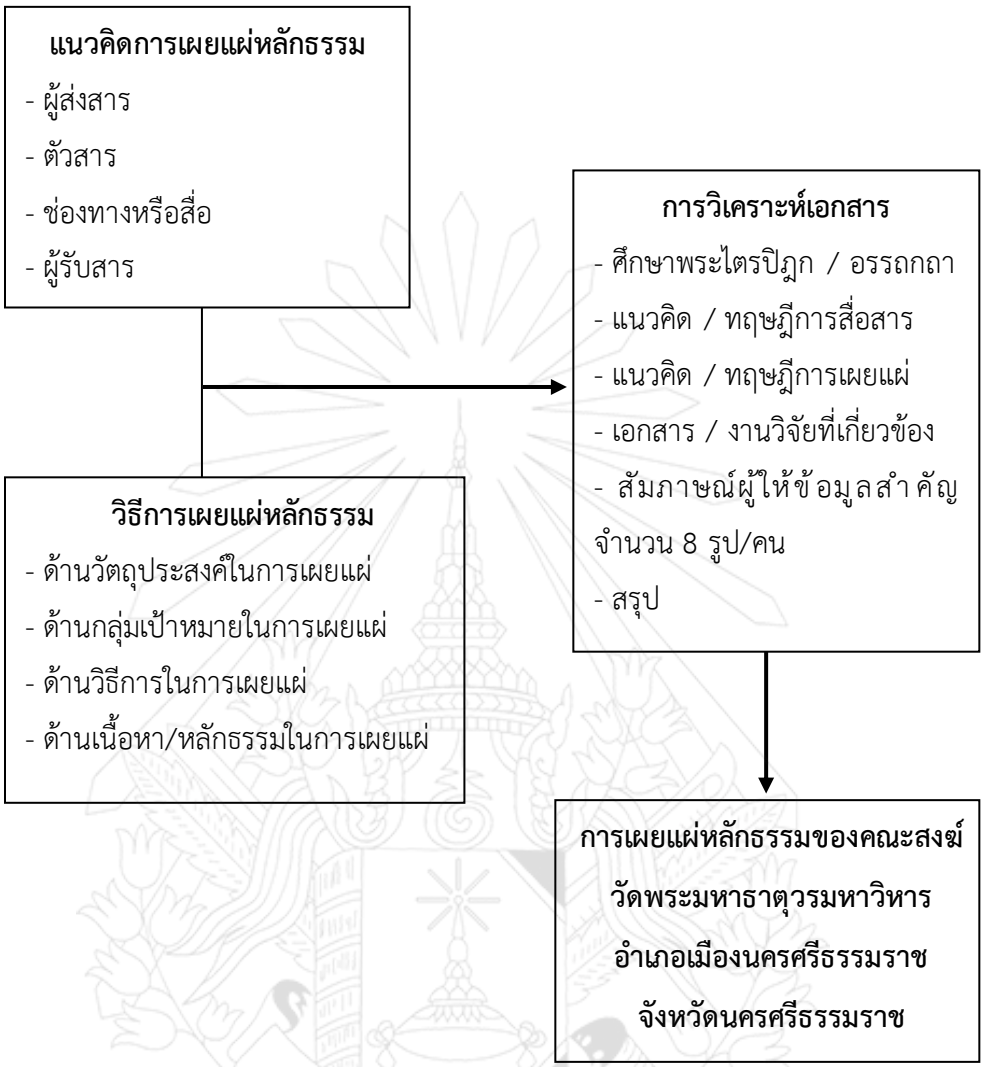
พระสมุห์คมกฤษ เผ่ากันทะ (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องกลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์ของการศึกษามี 2 ประการคือ 1) เพื่อการศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของนักเทศน์ 2) เพื่อการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนาของนักเทศน์ พบว่า กลยุทธ์การเผยแผ่ของพระนักเทศน์ มีดังนี้คือ 1) ให้ความสำคัญกับผู้ฟัง 2) จัดเตรียมเนื้อหาที่สอดคล้องกับผู้ฟัง 3) การพัฒนาตนเอง 4) แรงบันดาลใจ 5) การมีภูมิหลัง ปัญหาและอุปสรรคของการเผยแผ่ได้แก่ 1) พระนักเทศน์เป็นผู้สูงอายุไม่มีความถนัดในการใช้สื่อที่ทันสมัยและมีภาระงาน งานบริหารและงานในวัด 2) ปัญหาเกี่ยวกับผู้ฟังไม่ค่อยสนใจทางด้านธรรมและมักจะเป็นผู้ที่ถูกแกนมาฟัง 3) ข้อจำกัดเกี่ยวกับงบประมาณการจัดสรรสถานที่และพาหนะ

พระครูกิตติเขมาภิรม (ประจวบ เขมาภิรโต) (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้นแบบของคณะสงฆ์ จังหวัดนนทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี 2) ศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการเผยแผ่

3) นำเสนอรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี พบว่า 1) สภาพทั่วไปของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรีประกอบด้วย 1) มีการวางแผนดำเนินงานงาน กำลังคน งบประมาณ และวัสดุ 2) มีการจัดองค์กรแบบกระจายอำนาจ เครือข่าย ศูนย์รวมอำนาจและแบบไม่เป็นทางการ 3) มีการสั่งการตามหน้าที่ ขอความช่วยเหลือให้ความอิสระและตามสายงาน 4) มีการประสานงานโดยใช้เครื่องมือ แบบเป็นทางการ ไม่เป็นทางการและโดยตรง 5) มีการควบคุมคุณภาพเนื้อหา พฤติกรรมและระยะเวลา 2) องค์ประกอบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายด้าน พบว่า ด้านการการควบคุมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาด้านการวางแผนและด้านการประสานงานมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ตามลำดับ 3) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธสาสนาต้นแบบของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรีประกอบด้วย 1) ด้านสันทัสสนาแจ่มแจ้งมีกระบวนการชัดเจน เนื้อหาชัดเจนเข้าใจง่าย ชี้แจงวัตถุประสงค์สาระสำคัญ ชำนาญในการอธิบายและกำหนดเป้าหมาย 2) ด้านสมาทปนา จูงใจ ใช้สื่อช่วย ประชาสัมพันธ์ดี เนื้อหาดีมีตัวอย่างโน้มน้าวจิตใจ สร้างศรัทธาและการมีส่วนร่วม 3) ด้านสมุเตชนา แกล้วกล้าปลุกใจให้ยึดมั่นในความดี อดทน กระตุ้นการเผยแผ่และปฏิบัติธรรม ให้กล้าทำดี 4) ด้านสัมปหังสนา ร่าเริง เนื้อหาน่าสนใจใช้นิทานประกอบ นำเสนอแบบธรรมบันเทิง แสดงคุณและโทษ ใช้วาจาสุภาพและรู้จักกาลเทศ

พระครูวินัยธรปัญญา ปณฺญาวโร (ศรีสมุทร) (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัล มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามยุคสมัยปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว พุทธศาสนิกชนยุคดิจิทัลจะใช้ชีวิตในโลกออนไลน์หรืออินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยใช้อุปกรณ์เทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต และโทรศัพท์เคลื่อนที่ การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัลของคณะสงฆ์ไทยจึงควรจะต้องมีพระสงฆ์ที่ศึกษาและพัฒนาในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้มากขึ้น ควรจัดให้มีการฝึกอบรมแก่พระสงฆ์ สามเณร และพุทธศาสนิกชนที่สนใจเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ในการเข้าถึงและการเผยแผ่พระพุทธศาสนารวมถึงกำหนดแนวปฏิบัติในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเครือข่าย การส่งข้อมูลไร้พรมแดน ส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดสำนักสงฆ์ที่มีความพร้อมเป็นศูนย์การศึกษาเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านระบบ E-Learning รวมถึงจัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมด้วย และเป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัลในช่องทางสื่อโซเชียลต่าง ๆ เช่น ในเฟสบุ๊ค ไลน์ ยูทูป และเว็ปไซต์ โดยใช้เป็นทำภาพนิ่ง สื่อวิดีโอสั้น หรือไลฟ์สดกิจกรรมที่วัด เช่น วันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา งานสวดมนต์ข้ามปี เป็นต้น อีกทั้งควรสอดแทรกหัวข้อธรรมนั้น ๆ และขยายใจความข้อธรรมให้เข้าใจง่าย เพื่อให้พุทธศาสนิกชน ได้ฟังธรรมผ่านช่องทางดิจิทัล เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชนหรือบุคคลที่สามารถเข้าถึงสื่อสารสนเทศได้เป็นข้อคิดคติธรรม ละเว้นจากการทำความชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ และประพฤติปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนในการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข

1.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.9 นิยามศัพท์

การเผยแผ่ หมายถึง การทำให้พระพุทธศาสนาเป็นที่รู้จัก หรือขยายวงกว้าง มีความนิยมเป็นที่ยอมรับและนับนับถือออกไปอย่างแพร่หลาย โดยการนำเอาหลักพุทธธรรม คำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนามาถ่ายทอดแก่สาธารณชนด้วยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมายถึง พระพุทธศาสนามุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชา (ความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ) อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา

คณะสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุสงฆ์และสามเณรของประเทศไทย ที่ได้อุปสมบทและบรรพชาโดยพระอุปัชฌาย์ที่แต่งตั้งตามพระราชบัญญัติของกฎหมายคณะสงฆ์ไทย 2487 (1) ในงานวิจัยนี้หมายถึงคณะสงฆ์ที่สังกัดวัดในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช (เฉพาะธรรมยุต)

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองทางคณะสงฆ์ ซึ่งกำหนดตำแหน่งในกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 พุทธศักราช 2541 ตั้งแต่ระดับเจ้าคณะใหญ่ลงไปจนถึงเจ้าอาวาสรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส (เฉพาะธรรมยุต) ที่สังกัดในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ หมายถึง การเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แต่ในงานวิจัยฉบับนเน้นเรื่องด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง พระสังฆาธิการดำเนินการด้านการเผยแผ่คำสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เป็นที่รักที่ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนและปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

บทที่ 2
แนวคิดทฤษฎีการเผยแผ่หลักธรรม

การวิจัยเรื่องการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยทำการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา นำไปประกอบการลงพื้นที่และกำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย โดยมีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์

2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์

2.4 แนวคิดวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์

2.5 บทสรุป

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์

2.1.1 ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่ คือ การทำให้หลักพุทธธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไป ทำให้แพร่หลายออกไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงได้แก่ การดำเนินงาน เพื่อให้หลักพุทธธรรม คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา แพร่หลายออกไปในสารทิศต่าง ๆ ทำให้เกิดผู้ศรัทธา เลื่อมใส เคารพ ยำเกรงในพระรัตนตรัย และน้อมนำเอาหลักพุทธธรรม คำสั่งสอน ในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้น ๆ ดังพุทธพจน์ที่มาใน อุปปาทาสูตร ว่า

“อาจิกฺขติ เทเสติ ปญฺญาเปติ ปฏฺฐเปติ วิวรติ วิภชติ อุตฺตานีกโรติ” แปลว่า “ครั้นรู้บรรลุแล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย” (สุตฺต.อง.20/476/368)

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต 2554), หน้า 116) ได้กล่าวไว้ในเอกสารเค้าโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า โดยทั่วไป คำว่า การเผยแผ่ นั้นมักจะเข้าใจกันเสียแต่ว่าเป็นการทำให้ได้ยินได้ฟังโดยเฉพาะ เช่น การเทศนาสั่งสอน เพียงแค่นี้นับว่ายังไม่สมบูรณ์งานเผยแผ่ทำนองนั้นนับการรวมเข้าในองค์ปริยัติล้วน ๆ ยังไม่สามารถามารถจับใจคน ได้เต็มเปี่ยม จักต้องขยายออกไปถึงการเผยแผ่ด้วยการปฏิบัติธรรมและปฏิเวธธรรมด้วยจึงจะครบถ้วนในที่สุดจะได้หลักแห่งการเผยแผ่ที่สมบูรณ์ดังนี้

1. การเผยแผ่ด้วยการให้ได้ยินได้ฟังทุกวิถีทาง (หลักปริยัติธรรม)

2. การเผยด้วยการทำ ทำสิ่งที่ดี และทำยากให้เขาดู (หลักปฏิบัติธรรม) และ

3. การเผยแผ่ด้วยการ เป็นผู้มีความสุขให้เขาดู (หลักปฏิเวธธรรม)

คำในภาษาไทยที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการประกาศ บอกกล่าว บอกเล่า กล่าวสอน หลักพุทธธรรม คำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา มีทั้งคำว่า เผยแผ่ และคำว่า เผยแพร่ ซึ่งโดยลักษณะ แล้วทั้งสองคำนี้ต่างก็มีความหมายใกล้เคียงกัน โดยมีข้อกำหนดในการใช้อย่างไร ในทางพระพุทธศาสนาควรจะใช้ว่า เผยแผ่หรือเผยแพร่ จึงเหมาะสม ดังนั้น เพื่อให้เกิดความกระจ่าง ชัดแจ้ง และเพื่อให้ใช้อย่างถูกต้องตรงตามความมุ่งหมาย ในลำดับนี้จึงขอเสนอ คำจำกัดความ นิยามศัพท์ของคำดังกล่าวไว้ดังนี้

พระครูธรรมาภิสมัย, (2554, หน้า 26-28) ให้ความหมายดังนี้ “คำว่า เผยแผ่ เป็นคำกริยา หมายถึง ทำให้ขยายออกไป, หรือขยายออกไป ส่วนคำว่า เผยแพร่ เป็นคำกริยา หมายถึง โฆษณาให้แพร่หลาย”

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต 2554, หน้า 116) ได้ให้ความหมายไว้ใน พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนา ชุดคำวัด ของคำว่า เผยแผ่ ซึ่งในพจนานุกรม เพื่อการศึกษาพุทธศาสนา ชุดคำวัด ใช้เป็นคำหลัก ความหมายว่า ทำให้แพร่หลายในลักษณะติดแน่น ซึมซาบ กระจายไป เช่น เผยแผ่ศาสนา เผยแผ่ธรรม องค์การเผยแผ่ ส่วนคำว่า เผยแพร่ ใช้ในความหมายว่า ประกาศ โฆษณา ทำให้แพร่หลาย ในลักษณะกระจายให้เป็นรูปธรรม หรือให้สัมผัสทางตา หู เป็นต้น เช่น การเผยแผ่ ศาสนาสามารถทำได้หลายวิธี อาทิเช่น เผยแพร่ไปตามสื่อต่าง ๆ หรือเผยแพร่ทางวิทยุทีวี เป็นต้น

ดังนั้นจากความหมายของคำว่า เผยแผ่ ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า คำว่า “เผยแผ่” และคำว่า “เผยแพร่” มีความหมายต่างกัน กล่าวคือ คำว่า เผยแผ่ หมายถึง การเปิดเผยในสิ่งที่ปกปิดอยู่ ให้คนทั่วไปในสังคมได้รับรู้รับทราบ ได้เห็น แต่เป็นการเปิดเผยสิ่งที่ดีสิ่งที่ประเสริฐ สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจของคนโดยทั่วไป เช่น เปิดเผยประกาศหลักพุทธธรรม คำสั่งสอนอันประเสริฐ บริสุทธิ์บริบูรณ์โดยสิ้นเชิง ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่คนในสังคมโดยทั่วไป ยังไม่รู้จัก ให้ได้รู้จัก ที่ยังไม่เข้าใจ ให้ได้เข้าใจ และที่ยังไม่เข้าถึง ให้ได้เข้าถึง เป็นต้น ส่วนคำว่าแผ่ มักใช้กับสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น คำว่า แผ่เมตตาแผ่ความสุข ช่วยเหลือเผื่อแผ่ เป็นต้น เมื่อจะประกาศเปิดเผยหลักพระธรรมวินัยหรือหลักพุทธธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าในฐานะเป็นหลักปฏิบัติดีหลักปฏิบัติชอบ ที่ทำให้คนเราได้รับประโยชน์สุข ทั้งในอัตภาพชาตินี้ และอัตภาพชาติหน้า และประโยชน์อย่างยิ่งคือ พระนิพพาน จึงสมควรอย่างยิ่งที่ใช้คำว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การนำเอาหลักพระธรรมวินัย หลักพุทธธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อันประเสริฐ อันเป็นธรรมชาติอันบริสุทธิ์ที่เกิดจากพระปัญญา ตรัสรู้ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างบริบูรณ์ ไป

ถ่ายทอดให้สาธารณะชนได้รับการเรียนรู้ และน้อมนำเอาหลักพุทธธรรม คำสั่งสอนเหล่านั้น ไปประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อให้เป็นคนดีมีศีลธรรม เกิดเป็นความสงบสุข ทั้งอัตภาพชาติปัจจุบัน และอัตภาพภพหน้า จากคนกลุ่มหนึ่ง ไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยยึดเอาหลักอุดมการณ์อุดมคติหลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้

สำหรับยุคปัจจุบัน การที่จะหาวิธีการให้คนเรานับถือศาสนาใด ศาสนาหนึ่งเป็นเรื่องที่ต้องใช้วิธีการเผยแผ่ ชักจูงหรือมีผลประโยชน์เข้าล่อจึงจะมีคนนิยมหันมานับถือกันมากขึ้น แต่พระพุทธศาสนาก็ยังคงใช้วิธีการเผยแผ่คือ การประกาศแต่สิ่งที่ดีที่ชอบ ให้ทราบโดยไม่คำนึงว่าจะมีใครหันมานับถือหรือไม่ โดยให้เป็นเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคล โดยวิธีในการเผยแผ่นั้น ศาสนาต่าง ๆ ส่วนใหญ่ใช้วิธีการบังคับ ขู่เข็ญ ชักจูงหรือเอาผลประโยชน์เข้ามาล่อ แต่พระพุทธศาสนายังคงรักษารูปแบบ การประกาศหลักพุทธธรรม คำสั่งสอนอันเป็นสัจจะแห่งชีวิตให้ทราบ สุดแล้วแต่อุปนิสัยของแต่ละคน ว่าจะยอมรับนับถือ ปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตาม ซึ่งตรงกับความหมายของคำว่า การเผยแผ่ จึงเป็นเหตุให้ผู้ที่มีอุปนิสัย ตื่นเต้นตามผลประโยชน์ที่เข้ามาล่อ และการโฆษณาชวนเชื่อ ละทิ้งพระพุทธศาสนาหันไปนับถือศาสนาที่เผยแพร่ด้วยรูปแบบวิธีการนั้น ๆ ไปเป็นจำนวนมาก แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งก็จะเห็นว่า การใช้กลวิธีการเอาผลประโยชน์มาล่อก็ดี การโฆษณาชวนเชื่อก็ดี เป็นวิธีการแยบยล และแอบแฝงหวังผลตอบแทน เพราะในโลกนี้เป็นไปไม่ได้เลย ที่คนเราซึ่งยังเป็นปุถุชน ที่หนาแน่นด้วยกิเลสจะให้อะไรแก่ใครเปล่า ๆ โดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน ซึ่งไม่ใช่วิสัยปุถุชน อาจจะมีบ้างที่บางคนยอมรับนับถือศาสนาหรือลัทธิต่าง ๆ ไปด้วยความหลง พอรู้สึกตัว พอรู้ความจริงก็ถอยหนี สำหรับพระพุทธศาสนาซึ่งอุบัติขึ้นมาในโลกอย่างยาวนาน มีอายุยืนยาวมาถึง 2,608 ปี นับแต่พระพุทธเจ้าตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ และประกาศพระศาสนาเผยแผ่หลักพระธรรม คำสั่งสอน แม้ในบางคราวจะได้รับผลกระทบถูกย่ำยีไปบ้าง จากการเผยแผ่ของศาสนาอื่น ๆ หรืออยู่ในยุคที่ผู้คนในสังคมต่างหลงใหลในกระแสวัตถุนิยม จึงเป็นเหตุให้จำนวนผู้นับถือลดลงไป แต่ด้วยอำนาจแห่งเหตุผลและสัจธรรมความจริงที่จริงแท้แน่นอนของพระพุทธศาสนา จึงทำให้พระพุทธศาสนามีอายุยืนยาว มาได้นานกว่าหลาย ๆ ศาสนา ในโลก อย่างไรก็ตาม การจะทำให้คนที่ยังไม่นับถือ ให้หันมานับถือพระพุทธศาสนาหรือทำคนที่นับถืออยู่แล้วให้มีความศรัทธา เลื่อมใสมั่นคงยิ่งขึ้นจะต้องคงหลักการเผยแผ่ ไว้ให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพระพุทธศาสนา แต่อาจปรับเปลี่ยนบูรณาการวิธีการปลีกย่อย บางอย่างให้เหมาะสมกับสภาพบุคคล สภาพภูมิประเทศ สภาพสังคม และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่น ในการเทศน์ การสอนศีลธรรมแก่เด็กนักเรียนชั้นประถม ควรมีอุปกรณ์มีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น แต่หากเทศน์กับนักเรียนมัธยมควรเพิ่มด้านเหตุผล และเนื้อแท้ของหลักธรรมมากขึ้นกับนักเรียนนักศึกษาระดับสูงกว่ามัธยม ควรเน้นหลักเหตุผล และปรัชญาที่ลึกซึ้งมากขึ้นตามลำดับอายุและวุฒิภาวะของผู้เรียน ผู้รับการเผยแผ่หลักธรรม เป็นต้น ในการนี้จึงต้องมี

การส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ให้มั่นคงและแพร่หลายยิ่งขึ้น โดยควรถวายความอุปถัมภ์แก่พระสงฆ์ให้มีความสะดวกในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง (แก้ว ชิดตะขบ, 2553,หน้า25-27)

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การนำเอาหลักพุทธธรรม คำสั่ง คำสอนของพระพุทธเจ้า ไปถ่ายทอดสู่สาธารณะชนให้ได้รับรู้ เรียนรู้และปฏิบัติตาม เพื่อเป้าหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน โดยสืบทอดจากคนกลุ่มหนึ่ง ไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยยึดเอาหลักอุดมการณ์อุดมคติหลักการและวิธีการ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้

2.1.2 แนวคิดความเป็นมาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การประกาศเผยแผ่หลักพุทธธรรม คำสั่งสอนในการดำรงชีวิตอันประเสริฐ หรือหลักพระพุทธศาสนา โดยหลังจากมีการตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าของพระมหาบุรุษ สิทธัตถะนั้น ถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมวลมนุษยชาติ เพราะเป็นจุดปฐมเริ่มต้นอุบัติขึ้นแห่งพระพุทธศาสนา กล่าวคือ พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในโลก และมีการประดิษฐานอย่างมีความ มั่นคง ก่อให้เกิดสันติสุขในจิตวิญญาณของมวลมนุษยชาติและก็ด้วยพระกรุณาที่พระองค์ทรงเสด็จ จาริกโปรดประทานพุทธธรรม ทรงประกาศเผยแผ่หลักอริยสัจ 4 และบำเพ็ญพุทธจริยาอันยิ่งใหญ่ ตลอดระยะเวลา 45 พรรษา ขององค์พระบรมศาสดา โดยจุดปฐมเริ่มต้นอุบัติของพระพุทธศาสนา เริ่มขึ้นเมื่อพระพุทธองค์ทรงตัดสินพระทัย แสดงพระปฐมบรมเทศนา “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” โปรดพราหมณ์ปัญจวัคคีย์ ทั้ง 5 ซึ่งเกิดผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์พยาน โดยผู้ที่เป็นหัวหน้าปัญจวัคคีย์ คือ พราหมณ์โกณฑัญญะ ได้ธรรมจักษุเกิดดวงตาเห็นธรรม มีความเข้าใจแจ่มแจ้งในหลักสัจธรรม และได้ประกาศตนเป็นพุทธสาวก ขอบวชเป็นปฐมบรมภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา โดยการที่ พระพุทธองค์ทรงแสดงพระปฐมเทศนา “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร”เมื่อกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือการ ประกาศเผยแผ่หลักพุทธธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก ซึ่งส่งผลให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง เป็นหลักนำสัมมาทิฏฐิและสัมมาปฏิบัติของสาธารณชนในครั้ง บรรพกาล อีกทั้งยังเป็นบ่อเกิดแห่งอารยธรรมอันสูงส่งของโลก เป็นรากฐานแห่งคุณธรรม และจริยธรรมที่ดีเยี่ยมของสังคมโลกในกาลต่อมา วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีศิลปะ และวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมโลกทุกภาคส่วนล้วนมีรากฐาน แนวคิด คติธรรมมาจาก หลักพระพุทธศาสนา (แก้ว ชิดตะขบ, 2553, หน้า 25)

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง มั่นคง ยืนยาว อยู่ได้ด้วยการเผยแผ่ คือ การประกาศเปิดเผยแผ่อริยสัจธรรม 4 ประการ เพื่อให้เกิดกระบวนการ ศึกษาปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา อันส่งผลให้เกิดความหลุดพ้น จากวัฏฏทุกข์ได้ในที่สุด การเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้ามีความสำคัญยิ่ง ต่อความดำรงยั่งยืน มั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพชีวิตของมนุษย์ในด้านการเรียนรู้ซึ่งมีผลต่อการดำรงชีวิต การประพฤติปฏิบัติตน และแนวทางการตัดสินใจ ในการดำเนินชีวิต โดยการเผยแผ่อาจกระทำได้ในหลายช่องทาง ได้แก่ การพูดคุย การจัดอบรม การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การชักชวนให้เข้าร่วมกิจการ การแจกเอกสาร การเทศนาทางสถานี วิทยุกระจายเสียง และการบรรยายธรรมทางโทรทัศน์เป็นต้น (แก้ว ชิดตะขบ, 2553, หน้า 27)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2541, หน้า 45) ได้รวบรวมผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบทความเรื่องพระพุทธศาสนากับการพัฒนาของวัดและพระสงฆ์ในปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้บทบาทของวัดเปลี่ยนไป คือ เมื่อประเทศมีการพัฒนา ให้เท่าทันต่ออารยธรรมตะวันตกในช่วง 100 ปีที่ผ่านมา ความสำคัญของวัดก็เริ่มลดลงเรื่อย ๆ บทบาทเด่น ๆ ของวัด เช่น การจัดการศึกษา ในอดีตการศึกษาเริ่มที่วัดทั้งนั้น ได้ถูกเปลี่ยนแปลงเป็นหน่วยงานรัฐบาลและเอกชนเป็นผู้นำ ทั้งที่บทบาทเหล่านี้ในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้นำทั้งสิ้น

2. การฟื้นฟูบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน เมื่ออารยธรรมตะวันตก การพัฒนาสมัยใหม่ การศึกษาแผนใหม่ สื่อและการบันเทิงเพื่อการค้ามีการแพร่หลายมากในสังคมไทย สังคมก็เกิดผลกระทบในทุกด้าน สังคมไทยนำมาใช้โดยไม่ปรับเปลี่ยนเข้ากับสภาพสังคม เป็นเหตุให้บทบาทของพระสงฆ์ก็ถูกกระทบกระเทือน ลดบทบาทที่มีอยู่ไปด้วย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2541, หน้า 97) ได้บรรยายเรื่องพุทธวิธีในการสอน สรุปความว่าพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ไม่ว่าจะนักปราชญ์ บัณฑิต หรือบุคคลธรรมดา ล้วนแต่มีความเคารพยกย่อง และบูชาพระพุทธเจ้าในฐานะที่เป็นนักการสอนอันยิ่งใหญ่ พระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถอย่างยอดเยี่ยมในการอบรมสั่งสอน เพราะพระองค์มีคุณสมบัติ ของผู้สอนที่ยอดเยี่ยม เช่น ด้านบุคลิกภาพ คือ พระสุรเสียงไพเราะ โน้มน้าวให้ผู้ฟังอยากจะฟังและพระวรกาย สง่างาม ด้านคุณธรรม พระองค์มีทั้งพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระกรุณาคุณ ทางด้านลีลาการสอน คือ แจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้า และร่าเริง วิธีการสอนของพระองค์ใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ เช่น แบบตอบปัญหา แบบสนทนา แบบบรรยายและแบบวางกฎ ข้อบังคับ ส่วนกลวิธีและอุบายประกอบการสอน เช่น การเล่านิทานประกอบ และการยกอุทาหรณ์การใช้อุปกรณ์การสอน การทำเป็นตัวอย่าง การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา อุบายเลือกคนและการปฏิบัติรายบุคคล การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้ในความหมายใหม่ การรู้จักจังหวะ และโอกาส ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการให้รางวัล และการลงโทษ กลวิธีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า พุทธวิธีในการสอนที่พระองค์นำมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ ไปทั่วประเทศอินเดีย เพราะสมัยที่พระองค์เสด็จอุบัติเกิดขึ้นในยุคที่ชมพูทวีปเป็นถิ่นนักปราชญ์ มีเจ้าลัทธิมากมาย ต่างก็ถือว่าลัทธิของตัวเองดีที่สุดทั้งนั้น เช่น ลัทธิครูทั้งหกเป็นต้น คำสอนของพระพุทธองค์ขัดแย้งกับ ความเชื่อ และคำสอนเดิมของคน ในยุคนั้นเช่น เรื่องวรรณะ

4 นอกจากนั้นขอบเขตการเผยแผ่คำสอนของพระองค์ก็กว้างขวาง คือ เสด็จไปสั่งสอนประชาชนซึ่งมีพื้นฐานที่แตกต่างกัน ตามแว่นแคว้นต่าง ๆ ทรงสอน คนเหล่านั้นให้เข้าใจและยอมเป็นศิษย์ของพระองค์นับแต่พระราชามหากษัตริย์ลงมาทีเดียว

สรุปความว่า กระบวนการสื่อสารข้อมูล ข่าวสาร คำสอน และการโน้มน้าวจิตใจ ของประชาชนทั่วไป ให้เข้าถึงถึงสารธรรมและสามารถประพฤติปฏิบัติตนได้ซึ่งตามแนวทางของพระพุทธศาสนา บุคคลสามารถทำได้โดยผ่าน สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อโทรทัศน์และสื่อกิจกรรมศาสนา ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ ค่านิยมที่ลึกซึ้ง การยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เพราะฉะนั้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง ค่อยเป็นค่อยไปและวิธีการเผยแผ่ต้องเหมาะสมและทันสมัย

จากที่กล่าวมาผู้วิจัยสรุปว่า การจัดกระบวนการในการเผยแผ่ โดยอาจกระทำได้ในหลายช่องทาง ได้แก่ การพูดคุย การจัดอบรม การโฆษณาประชาสัมพันธ์การชักชวนให้เข้าร่วม กิจการ การแจกเอกสาร การเทศนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียงและการบรรยายธรรมทางโทรทัศน์ เป็นต้น เพื่อการโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้เข้าถึงสาระและสามารถประพฤติ ปฏิบัติตนตามแนวทางแห่งพระธรรม คำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา

2.1.3 อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ชมพูทวีปในสมัยพุทธกาล หรือดินแดนที่เรียกขานในปัจจุบันนี้ว่า “ประเทศอินเดีย” แดนพุทธภูมิเป็นดินแดนที่มีความเจริญในด้านปรัชญา ศาสนา และมีเจ้าลัทธิครู อาจารย์มากมายเกิดขึ้นโดยที่พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นในท่ามกลางระหว่าง ปราชญ์ บัณฑิต เจ้าลัทธิเหล่านั้น ด้วยการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยพระองค์เอง ในสมัยนั้นพระพุทธเจ้าทรงมีหลักการ และวิธีการในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดีที่สุด คือ ก่อนที่พระองค์จะทำการประกาศเผยแผ่ หลักพุทธธรรมคำสั่งสอน พระองค์ได้ทรงเตรียมหลักการใหญ่ ๆ ไว้ถึง 2 ครั้ง คือ ครั้งแรกก่อนที่จะส่ง พระอรหันตพุทธสาวก จำนวน 60 รูป ไปช่วยประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนายังหมู่บ้าน ตำบล หรือนิคมชนบทต่าง ๆ ของชมพูทวีปและครั้งที่สองเมื่อวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งเป็นวันที่พระพุทธอรหันตสาวกจำนวน 1,250 รูป มาประชุมพร้อมเพรียงกันโดยมิได้นัดหมาย ณ วัดเวฬุวันมหาวิหาร ในครั้งแรกพระพุทธองค์ตรัสประทานเป็นพระโอวาทแก่พระพุทธอรหันตสาวก พระธรรมทูตชุดแรก จำนวน 60 รูปก่อนที่จะส่งไป ประกาศพระศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เกื้อกูลและความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” พระพุทธพจน์ดังกล่าวนี้จัดเป็น พุทธนโยบายในการส่งพระพุทธอรหันตสาวก ไปช่วยประกาศ พระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก หลังจากที่พระองค์ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว โดยการประดิษฐานและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคแรก ๆ ได้

อาศัยบทบาทของพระพุทธเจ้า และพระพุทธอรหันตสาวก ร่วมสมัยพุทธกาล ต่อมาภายหลังพระสาวกผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบก็ได้เป็นผู้สืบทอด เจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้าและนำมาเผยแผ่แก่ประชาชนโดยวิธีการต่าง ๆ

ครั้งที่สอง พระพุทธเจ้าทรงวางรากฐาน ให้แก่พระพุทธอรหันตสาวกนักเผยแผ่หรือพระธรรมทูตจำนวน 1,250 รูป ในคราวประชุมพระพุทธอรหันตสาวกครั้งใหญ่ (มหาสันนิบาตแห่งพระสาวก) ที่วัดเวฬุวันมหาวิหาร แคว้นมคธ ในวันเพ็ญเดือน 3 หลังจากพระพุทธเจ้า ตรัสรู้ได้ 9 เดือน นับเป็นเหตุอัศจรรย์ยิ่งนัก ซึ่งเรียกว่า “วันจาตุรงคสันนิบาต” หมายถึงการประชุมที่มีองค์ประกอบ 4 ประการ

1. วันที่พระสงฆ์จำนวน 1,250 รูป ซึ่งจาริกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานที่ต่าง ๆ ได้เดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ วัดเวฬุวันมหาวิหาร (วัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา) วันนั้นเป็นวันอุโบสถขึ้น 15 ค่ำ เดือนมาฆะ (วันเพ็ญเดือน 3)

2. วันที่พระสงฆ์จำนวน 1,250 รูปเหล่านี้มาประชุมพร้อมเพรียงกัน โดยมิได้มีการนัดหมาย

3. พระสาวกเหล่านั้น ล้วนแต่เป็นพระอรหันตขีณาสพ ผู้ได้อภิญญา 6

4. พระสาวกเหล่านั้น ล้วนแต่เป็นเอหิภิกขุ ที่พระพุทธองค์ทรงประทาน การอุปสมบทให้โดยเหตุอัศจรรย์ทั้ง 4 ประการนี้เกิดขึ้นครั้งแรก และครั้งเดียวในพระพุทธศาสนา คือ เกิดขึ้นในวันเพ็ญเดือน 3 (วันมาฆบูชา) ขณะที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ วัดเวฬุวันมหาวิหาร เขตเมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ ภายหลังจากที่พระพุทธองค์ตรัสรู้แล้วได้ 9 เดือน ได้ทอดพระเนตรเห็นพระพุทธอรหันต์พุทธสาวก จำนวน 1,250 รูป ต่างมาประชุมพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย ทรงทราบถึง เหตุอัศจรรย์แห่งจาตุรงคสันนิบาต จึงทรงประทานพระพุทธโอวาทสำคัญ เพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติในการจาริกไปทำหน้าที่ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป พระพุทธโอวาทสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงในวันนั้น เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ คือ ประมวลคำสอนหลัก ที่แสดงถึงอุดมการณ์หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระศาสนธรรมของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงเป็นพระคาถา จำนวน 3 พระคาถาครึ่ง ดังนี้

พระคาถาที่ 1: อุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา

ขนฺตีปรมํตโป ตีติกฺขา นิพฺพานํปรมฺวทนฺติพุทฺธา

น หิปพฺพชิโต ปรูปฆาตี สมโณ โหติปรวิเหฐยนฺโต

ความอดทน คือ ความอดกลั้น เป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพาน เป็นบรมธรรม ผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ

พระคาถาที่ 2: หลักการของพระพุทธศาสนา

สพฺพปาปสฺส อกรณํ กุสลสฺสูปสมฺปทา

สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํพุทฺธาน สาสนํ

การไม่ทำบาป ความชั่วทั้งปวง การทำกุศล ความดีให้ถึงพร้อม การชำระจิตของตนให้ ผ่องแผ้ว (หลักการทั้งสาม) นี้คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

พระคาถาที่ 3: วิธีการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนา

อนูปวาโท อนูปฆาโต ปาติโมกฺเข จ สำวโร
มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมึ ปนฺตญฺ จ สยนาสนำ
อธิจิตฺเต จ อาโยโค เอตำพุทฺธาน สาสนำ

การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความสำรวมในปาติโมกข์ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร การนอน การนั่ง การอยู่ในเสนาสนะที่สงัด การประกอบความเพียรในอธิจิต (สมาธิขั้นสูง) (วิธีการทั้งหก) นี้คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ที.ม. (ไทย) 10/90/50-51

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า พระพุทธเจ้าทรงมีอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นอย่างดีที่สุด คือก่อนที่พระองค์จะทำการประกาศเผยแผ่ หลักพุทธธรรม คำสั่งสอน พระองค์ทรงเตรียมหลักการใหญ่ ๆ ไว้ถึง 2 ครั้ง คือครั้งแรกก่อนที่จะส่งพระอรหันตพุทธสาวกจำนวน 60 รูป ไปช่วยประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนายังหมู่บ้าน ตำบล หรือนิคมชนบท ต่าง ๆ ของชมพูทวีป และครั้งที่สองเมื่อวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งเป็นวันที่พระพุทธอรหันตสาวกจำนวน 1,250 รูป มาประชุมพร้อมเพรียงกันโดยมิได้นัดหมาย ณ วัดเวฬุวันมหาวิหาร จึงทรงประทานพระพุทธโอวาทสำคัญเพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติในการจาริกไปทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป พระพุทธโอวาทสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงในวันนั้น เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ คือประมวลคำสอนหลัก ที่แสดงถึงอุดมการณ์หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระศาสนธรรมของพระพุทธศาสนา

2.1.4 พุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พุทธธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล ในระยะแรกองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเสด็จออกเผยแผ่เพียงพระองค์เดียว โดยได้แสดงปฐมเทศนา “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” แก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ในกาลต่อมา เมื่อมีสาวกมากขึ้นทรงดำริให้พระพุทธสาวกออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยทำให้พระพุทธศาสนา มีความเจริญรุ่งเรืองและแผ่ขยายไปในชมพูทวีปอย่างรวดเร็ว มหาชนชาวชมพูทวีปได้พากันละทิ้งลัทธิเดิม แล้วหันมาเคารพนับถือศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามากขึ้นเป็นลำดับ การเผยแผ่ศาสนพรหมจรรย์ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ในระยะแรกตรัสรู้นั้นมีลักษณะเป็นการประกาศท้าทาย เหล่ามหาบัณฑิตปัญญาชนเจ้าลัทธิในสมัยนั้น ให้มาช่วยกันพิสูจน์อริยสัจธรรมที่พระองค์ทรงตรัสรู้ ทรงค้นพบ ด้วยพระองค์เอง ซึ่งเป็นความจริงอันเที่ยงแท้แน่นอน เป็นความจริง ที่ไม่มีอะไรยิ่งกว่า เป็นความจริง ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สอดคล้องกับหลักพระธรรมคุณที่ว่า “พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ดีแล้ว อันผู้บรรลุจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง ไม่ขึ้นกับกาลเวลา ควรแก่การเชิญ ชวนชักชวน

ให้มาพิสูจน์ทดสอบ ควรน้อมเข้าใส่ตน เป็นผลปฏิบัติที่วิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน” องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นองค์พระบรมศาสดา ของพระพุทธศาสนา ทรงประสบผลสำเร็จอย่างสูงยิ่งในการประกาศเผยแผ่ศาสนธรรม คำสั่งสอนที่พระองค์ได้ตรัสรู้และทรงค้นพบด้วยพระองค์เอง ซึ่งทรงใช้เวลาเพียง 9 เดือนก็สามารถประกาศศาสนธรรมก่อตั้งและประดิษฐานพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างมั่นคง ดำรงประโยชน์สุขแก่ปวงชนในดินแดนชมพูทวีป คือ ครบองค์ประกอบ 5 ประการของการก่อตั้งศาสนา ซึ่งได้แก่

1. มีผู้ก่อตั้ง หรือองค์พระศาสดา คือ พระองค์เอง
2. มีหลักคำสอน หรือศาสนธรรม คือ พระไตปิฎก
3. มีนักบวช สาวก หรือศาสนบุคคล คือ พุทธบริษัท
4. มีศาสนสถาน ศาสานวัตถุ หรือสัญลักษณ์ คือ วัด
5. มีพิธีกรรม หรือพุทธศาสนพิธี คือ ธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม

โดยวิธีการที่ทำให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้นั้น องค์ประกอบทั้งหมด ต้องประสานการทำงานร่วมกัน หากขาดองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วย่อมไม่สามารถบรรลุผลตามเป้าประสงค์ได้อย่างแน่นอน องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีลักษณะเป็นธรรมเสนา คือ กองทัพธรรม โดยพระองค์เป็นองค์พระประมุข ผู้เป็นพระธรรมราชาและมีพระสารีบุตรเถระ ผู้เลิศด้านปัญญา พร้อมทั้งมีพระมหาโมคคัลลานเถระผู้เป็นเลิศด้านอิทธิฤทธิ์เป็นแม่ทัพธรรม และมีพุทธบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เป็นดุจทหารในกองทัพธรรม โดยในการขับเคลื่อนกองทัพธรรม ในการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้ประสบความสำเร็จ โดยมีผู้นับถือจำนวนมากนั้น ลำดับแรก องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคได้ตรัสสอนให้พระภิกษุ พุทธสาวกต้องพยายามฝึกฝน พัฒนาตนให้ก้าวถึงจุดสูงสุด คือ สำเร็จเป็นพระอรหันต์โดยถือว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติเพียบพร้อมที่จะทำหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรมได้อย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ เพราะเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติที่ดีเยี่ยม คุณธรรมสูงส่ง ผู้มีความบริสุทธิ์เป็นยอดภิกษุในพระพุทธศาสนา เพื่อความเหมาะสมต่อการเคารพกราบไหว้สักการะบูชาของชาวบ้าน เพื่อจะเป็นผู้สมควรต่อการรับทักษิณาของทำบุญ และเพื่อเป็นเนื้อนาบุญที่ยอดเยี่ยมของสาธารณชนชาวโลกในสมัยนั้นทรงได้พระภิกษุที่ล้วนแต่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ เป็นกำลังสำคัญช่วยพระองค์ประกาศเผยแผ่พุทธธรรม ในระยะแรกแห่งการก่อตั้ง และประดิษฐานพระพุทธศาสนาจึงทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามพุทธวิธีดังกล่าวประสบผลสำเร็จ มีผู้หันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก และอีกประการ คือ ความโดดเด่น มีลักษณะเป็นเอกอัครบุคคล ของพระพุทธองค์ที่อุบัติมา เพื่อทำหน้าที่เป็นพระบรมศาสดาโดยเฉพาะ ดังที่ทรงแสดงไว้ว่า “บุคคลผู้เป็นเอก เมื่อเกิดขึ้นในโลกย่อมเกิดขึ้นเป็นอัจฉริยมนุษย์ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลผู้เอกนั้นคือใคร คือ พระตถาคต

อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บุคคลผู้เป็นเอกนี้แลเมื่อเกิดขึ้นในโลกย่อมเกิดขึ้นเป็นอัจฉริยมนุษย์” นอกจากนี้ องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังทรงอาศัยพระญาณ อันเป็นกำลังของพระพุทธเจ้า ที่ทำให้พระพุทธองค์สามารถบันลือสีหนาท ประกาศเผยแผ่ พุทธธรรมเผยแผ่พุทธธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ได้อย่างองอาจ มั่นคง ดุจราชสีห์คำราม ซึ่งพระญาณดังกล่าวนั้นเรียกว่า ทสพลญาณ 10 ประการคือ องฺ.เอกก.ทุก.ติก (ไทย) 20/172/23

1. ฐานาฐานญาณ ปรีชากำหนดรู้ฐานะ และอฐานะ

2. กรรมวิปากญาณ ปรีชากำหนดรู้ผล แห่งกรรม

3. สัพพัตถคามินีปฏิปทาญาณ ปรีชาหยั่งรู้ทางไปสู่ภูมิทั้งปวง

4. นานาธาตุญาณ ปรีชากำหนดรู้ธาตุต่าง ๆ

5. นานาธิมุตติกญาณ ปรีชากำหนดรู้อธิมุตติ

6. อินทริยปโรปริยัตต ญาณ ปรีชากำหนดรู้ความยิ่งหรือหย่อนแห่งอินทรียธรรมของสรรพสัตว์ทั้งหลาย

7. ฌานาทิสังกิเลสาทิญาณ มีพระปรีชาญาณ กำหนดรู้ความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว การออกจากฌาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติทั้งหลาย

8. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ปรีชากำหนด ระลึกชาติหนหลังได้

9. จุตูปปาตญาณ พระองค์ทรงมีพระปรีชาญาณที่กำหนดรู้หยั่งรู้ จุติ และอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย

10. อาสวักขยญาณ มีพระปรีชาญาณ ที่กำหนดรู้ หยั่งรู้ความสิ้นไป แห่งอาสวะทั้งหลายอย่างสิ้นเชิง

นอกจากนี้ พระพุทธองค์ทรงบริหารเวลา ในการบำเพ็ญพุทธกิจ ด้านการประกาศ เผยแผ่พระพุทธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนา โดยการเสด็จไปโปรดเวไนยสัตว์นั้น ดังที่นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา ได้กำหนดเป็นพุทธกิจที่สำคัญ ที่ทรงกระทำเป็นประจำวัน ในแต่ละช่วงเวลาซึ่งเรียกว่า ทรงบำเพ็ญพุทธกิจ 5 ประการ

1. ปุพฺพณฺเห ปิณฺฑปาตญฺ จ (เวลาเช้า เสด็จบิณฑบาต)

2. สายณฺเห ธมฺมเทสนำ (เวลาเย็น ทรงแสดงธรรม)

3. ปโทเส ภิกฺขุโอวาทำ (เวลาค่ำ ประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ)

4. อฑฺฒรตฺเต เทวปญฺหนำ (เที่ยงคืน ทรงตอบปัญหาเทวดา)

5. ปจฺจูสฺเสว คเต กาเล ภพฺพาภพฺเพ วิโลกนำ (จวนสว่าง ทรงตรวจพิจารณาสัตว์บุคคลที่สามารถ และที่ยังไม่สามารถบรรลุธรรม ซึ่งควรจะเสด็จไปโปรดหรือไม่)

“พุทธวิธีการสอน ตามที่ปรากฏเป็นหลักฐานทางพระพุทธศาสนามีหลายวิธีการสอน แต่ละวิธีพระพุทธองค์ทรงใช้ได้อย่างเหมาะสมกับผู้ฟัง เพราะเมื่อจบการสอน การแสดงพระธรรม เทศนา

หรือการสนทนาก็จะได้รับผลตามความมุ่งหมาย คือ ผู้ได้ฟังบรรลุมรรคผลในระดับต่าง ๆ" ในการแสดงพระธรรมเทศนา ประกาศเผยแผ่พุทธธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ในแต่ละครั้งจะดำเนินไปอย่างสำเร็จผลดีโดยมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะ การสอนที่ดีตามแนวพุทธจริยา หรือตามหลัก เทศนาวิธี 4 ประการ ซึ่งเรียกว่า พุทธลีลาในการสอน 4 ส ดังนี้

1) สันทัสสนา (การชี้แจงให้เห็นชัด)

2) สมาทปนา (การชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ)

3) สมุตเตชนา (การเร้าใจ ให้อาจหาญแกล้วกล้า)

4) สัมปหังสนา (การปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง)

จากพระพุทธจริยา ลีลาการสอนทั้ง 4 ประการชี้ชัดว่า พระพุทธองค์ทรงพิถีพิถันในการเทศนา ในการประกาศเผยแผ่ พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายว่า พระพุทธลีลาการสอนข้อ 1 นั้นมีลักษณะปลดเปลื้องความเขลา ข้อ 2 มีลักษณะปลดเปลื้อง ความไม่ประมาท ข้อ 3 มีลักษณะปลดเปลื้องความเกียจคร้าน และข้อ 4 มีลักษณะให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในเชิงปฏิบัติจึงทำให้บุคคลผู้รับการประกาศเผยแผ่พุทธธรรม คำสั่งสอน สามารถบรรลุ รู้แจ้งธรรมหรือได้รับผลตามสมควร แก่การประพฤติปฏิบัติซึ่งสรุปเป็น ลักษณะการ ประเมินผล พระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ได้ 4 ลักษณะ คือ

1) เปรียบเสมือนการหงาย ของที่เขาคว่ำเอาไว้

2) เปรียบเสมือนการเปิดของที่เขาปิดเอาไว้

3) เปรียบเสมือนการบอก ทางแก่คนที่เขากำลังหลงทาง

4) เปรียบเสมือนการส่องประทีปในที่มืดเพื่อให้คนที่มีตาดีจะได้ เห็นแสงสว่าง

จากที่กล่าวมาผู้วิจัยสรุปว่า ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ทรงเสด็จออกเผยแผ่ เพียงพระองค์เดียว ในกาลต่อมาเมื่อมีสาวกมากขึ้นทรงดำริให้พระพุทธสาวกออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยพระองค์ทรงอาศัยทสพลญาณ 10 ประการ ทำให้สามารถประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างองอาจมั่นคง นอกจากนี้พระพุทธองค์ทรงบริหารเวลาในการบำเพ็ญ พุทธกิจด้านการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการเสด็จไปโปรดเวไนยสัตว์เป็นพุทธกิจที่สำคัญที่พระองค์ทรงกระทำเป็นประจำวันในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งเรียกว่า ทรงบำเพ็ญพุทธกิจ 5 ประการ โดยพุทธวิธีการสอนตามที่ปรากฏ เป็นหลักฐานทางพระพุทธศาสนามีหลายวิธีการสอนแต่ละวิธี พระพุทธองค์ทรงใช้ได้อย่างเหมาะสมกับผู้ฟัง เพราะเมื่อจบการแสดงพระธรรมเทศนาก็จะได้รับผลตามความมุ่งหมายคือ ผู้ฟังได้บรรลุมรรคผลในระดับต่าง ๆ โดยมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะการสอนที่ดีตามแนวพุทธจริยาหรือตามหลักเทศนาวิธี 4 ประการ ซึ่งเรียกว่า พุทธลีลาในการสอน 4 ส เป็นสำคัญ

2.1.5 หลักธรรมสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2.1.5.1 หลักธรรมในสมัยพุทธกาล

หลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นมีอยู่เป็นจำนวนมากมายหลากหลายหมวดหมู่ แม้จะเป็นแนวทางหลักเพื่อความดับทุกข์ก็ตามแต่ก็ขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญาของผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดเผยแผ่ด้วยเช่นกัน ในการศึกษาวิจัยนี้แบ่งเนื้อหาพุทธธรรม โดยแบ่งตามระดับความสนใจของผู้ฟัง และความเหมาะสม สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ สำ.ม.(ไทย) 19/813/377

กลุ่มที่ 1 ธรรมะระดับศีลธรรม หรือจริยธรรม (โลกียธรรม) เป็นหมวดธรรมะที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตประจำวันและเพื่อการอยู่ร่วมกัน อย่างสงบสุขในสังคม เช่น “หลักอิทธิบาทสี่” ว่าด้วยฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จหรือคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ “หลักทิศ 6” อันว่าด้วยการให้ความเคารพและปรนนิบัติต่อบุคคลต่าง ๆ รอบข้างที่เกี่ยวข้อง “อปริหานิยธรรม” ว่าด้วยธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม แต่เป็นธรรมเพื่อความเจริญ เป็นต้น โดยเนื้อหาธรรมในระดับนี้ พระพุทธองค์ทรงใช้แสดงแก่คฤหัสถ์เป็นส่วนใหญ่ เนื่องด้วยยังเป็นกามโภคีบุคคลย่อมมีความเกี่ยวข้องกับการทำมาหากินเพื่อดำรงชีวิต และครอบครัว หลักพุทธธรรมในระดับนี้จึงเป็นสิ่งที่มีประโยชน์สำหรับการปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนในระดับนี้

กลุ่มที่ที่ 2 ธรรมะระดับปรมัตถธรรม (โลกุตรธรรม) เป็นหลักพุทธธรรมที่มุ่งเน้นถึงเรื่องความทุกข์และทางแห่งการดับทุกข์ เป็นหลักพุทธธรรมที่มุ่งเน้นตรงไปถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา เนื้อหาหลักพุทธธรรมในระดับนี้ จะเน้นแสดงแก่นักบวชในลัทธิต่าง ๆ ตลอดถึงคฤหัสถ์บางคนบางกลุ่ม ผู้ที่มีปัญญาวาสนาที่จะได้เข้าถึงซึ่งแก่นธรรม ตัวอย่างเนื้อหาหลักพุทธธรรมในระดับปรมัตถธรรม เช่น “อริยสัจสี่ คือ ความจริงแห่งพระอริยะ สำหรับการดับทุกข์ เพื่อให้หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง” อริยมรรค มีองค์แปด คือ แนวทางดำเนินอันประเสริฐของชีวิตหรือกาย วาจา ใจ เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ และโพธิปักขิยธรรม เป็นหลักพุทธธรรมอันเป็นฝักฝ่าย แห่งความตรัสรู้ คือ เกื้อกูลแก่การตรัสรู้ เกื้อหนุนแก่อริยมรรค เป็นต้น ในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงเน้นหนัก ในด้านปรมัตถธรรมเป็นหลัก เนื่องจากเป็นตัวแก่นสูงสุดในพระพุทธศาสนาเมื่อผู้ใดมีอินทรีย์แก่กล้าพอสมควร ที่จะเข้าถึงธรรมขั้นสูงแล้ว พระองค์ก็จะแสดงธรรมะ ในระดับสูงขึ้นไปตามลำดับ

2.1.5.2 เนื้อหาหลักธรรมในสังคมไทย

เนื้อหาหลักธรรมที่ใช้ในสังคมไทยปัจจุบัน มีหลักการเดียวกันกับพุทธกาล แต่มีเนื้อหาอื่น ๆ ที่เด่นชัดมากขึ้นกว่าในสมัยพุทธกาล เนื้อหาที่ใช้ในการประกาศเผยแผ่ในสมัยพุทธกาล คือ อโศกธรรม ได้แก่ หลักธรรม กลุ่มที่สืบทอดมาตามนโยบายธรรมวินัย ในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช คือ เป็นคำสั่งสอนสำหรับประชาชนทั่วไป เพื่อเน้นในการใช้ชีวิตได้อย่างมีความสงบสุข กล่าว

ทรงสอนหลักพุทธธรรมตามจริยวัตร เน้นความสามัคคีการไม่เบียดเบียน ความกตัญญู การช่วยเหลือกัน การปฏิบัติตาม “หลักทิศ 6” เป็นต้น ไม่เน้นการเอ่ยชื่อ หลักธรรมลึก ๆ อย่าง “ขันธ์ 5” “อริยสัจ 4” “ปฏิจจสมุปบาท” นิพพาน เป็นต้น อันเนื่องมาจากในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชนั้น ได้ทรงมุ่งเน้นให้ประชาชนเลิกนับถือ ความเชื่อจากลัทธิบูชายัญ และมุ่งการอยู่กันด้วยความไม่เบียดเบียนชีวิต หลักธรรมที่ใช้ประกาศเผยแผ่พุทธธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยยุคหลังมุ่งเน้นไปในเรื่องรูปแบบของศีลธรรมที่เหมาะกับแนวทางในการดำรงชีวิต ในยุคสมัยปัจจุบัน แต่ก็ยังมีการประยุกต์เนื้อหาธรรมะ ทั้งสองระดับมาใช้กับชีวิตของคนในยุคปัจจุบันให้เหมาะสมกับยุคสมัยมากขึ้น ดังเช่นที่พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ผู้ซึ่งได้รับการยกย่องในเรื่องคำสอนที่มุ่งเน้นเนื้อหาสาระ หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต กล่าวคือคือ ธรรมะสำหรับฆราวาส โดยธรรมะที่สอนเพื่อเป็นการแนะแนวทาง ในการดำเนินชีวิต มีทั้งในระดับศีลธรรม และปรมัตถธรรมที่มีความลึกซึ้ง โดยท่านพระธรรมโกศาจารย์ “เป็นผู้ที่พยายามเปิดเผยสิ่งที่มีประโยชน์สูงสุดในพระพุทธศาสนานั่นคือ นิพพานสำหรับทุกคน มุ่งเน้นชักชวนให้ทุกคนปฏิบัติให้ได้รับผล และสามารถพิสูจน์ให้เห็นผลในชาติปัจจุบัน” ในส่วนของธรรมะในระดับปรมัตถธรรม มีการแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนของนักเผยแผ่ด้านวิชาการ และส่วนของการปฏิบัติโดยตรง ซึ่งจะเน้นเผยแผ่ไปในเฉพาะกลุ่มผู้สนใจศึกษาเป็นหลัก จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า หลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีจำนวนมากมายล้วนเป็นแนวทางเพื่อความดับทุกข์ทั้งสิ้น แต่ก็ขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญาของผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยเช่นกัน แบ่งเนื้อหาตามระดับความสนใจของผู้ฟังและความเหมาะสมได้ดังนี้ ระดับศีลธรรมหรือจริยธรรม (โลกียธรรม) และระดับปรมัตถธรรม (โลกุตรธรรม) ในสมัยพุทธกาลนั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงเน้นในด้านปรมัตถธรรมเป็นหลัก เนื่องจากเป็นตัวแก่นสูงสุดในพระพุทธศาสนา เมื่อผู้ใดมีอินทรีย์แก่กล้าพอสมควรที่จะเข้าถึงธรรมขั้นสูงแล้ว พระองค์ก็จะแสดงธรรมะในระดับสูงขึ้นไปตามลำดับ สำหรับสังคมไทยในปัจจุบันนั้น ยังมีทั้งในส่วนของธรรมะระดับศีลธรรม (โลกียะ) และธรรมะในระดับปรมัตถธรรม (โลกุตตระ) โดยที่ในปัจจุบันนั้น จะมุ่งเน้นธรรมะสำหรับกลุ่มคนหมู่มาก โดยให้ความสำคัญในด้านธรรมะระดับศีลธรรมมากกว่าระดับปรมัตถธรรม แต่ในปัจจุบันได้เปิดโอกาสให้ฆราวาสผู้มีความพร้อมในการปฏิบัติ สามารถและปฏิบัติธรรมะในระดับปรมัตถธรรมได้ง่ายและสะดวกขึ้น โดยไม่จำเป็นบังคับให้ต้องเข้าสู่วิถีชีวิต เช่น นักบวช

2.1.6 ประโยชน์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงเน้นให้พระอรหันตสาวกยึดเอาประโยชน์สุขของมวลมนุษย์และหมู่สัตว์เป็นหลักเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2548, หน้า 293)

1. ทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ คือ มีจุดมุ่งหมายให้เกิดประโยชน์ปัจจุบัน หรือประโยชน์ในภพนี้แก่ผู้ได้สดับฟังซึ่งพระธรรม

2. สัมปรายิกัตถะประโยชน์ คือ ประโยชน์ในเบื้องหน้าหรือประโยชน์ในภพหน้า เช่น การให้บำเพ็ญกุศลกรรม ละอุศลกรรม

3. ปรมัตถะประโยชน์คือ ประโยชน์อย่างยิ่งหรือประโยชน์สูงสุด นั่นคือการเข้าถึงซึ่งพระนิพพาน

ความสุข ถือเป็นความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในการประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา คือ การปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อให้เกิดประโยชน์สุข เริ่มตั้งแต่ขั้นต้น คือ บุญ ดังพุทธพจน์ที่กล่าวว่า “มา ภิกฺขเว ปุญญานำ ภายิตฺถ สุขสฺเสตำ อธิวจนำ แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่ากลัวบุญเลย คำว่า บุญนี้เป็นชื่อของความสุข” ปุถุชนจะมีความสุขได้ก็ต้องมีศีลเป็นพื้นฐานในการบำเพ็ญเพียรทางจิตหรือการเจริญภาวนา ศีลถือเป็นตัวทำให้จิตนิ่งเกิดเป็นฌาน ความสุข ก็เป็นองค์ประกอบของฌาน ฌานยิ่งสูงขึ้น ความสุขก็ยิ่งประณีตขึ้น พระพุทธศาสนา หมายถึง นิพพาน จัดเป็นบรมสุขดังพุทธพจน์ที่ว่า “นิพฺพานำ ปรมำ สุขำ แปลว่า พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง” การที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณนำมาซึ่งความสุขของสรรพสัตว์ในโลกซึ่งพระพุทธองค์อุบัติขึ้น หมายถึง เป็นความสุขของโลก ทรงอุบัติขึ้นมาแสดงธรรมเพื่อความดับทุกข์ของสรรพสัตว์และพระพุทธองค์เสด็จอุบัติขึ้นในโลก เพื่อแสดงแบบอย่างแห่งการครองชีวิตอันประเสริฐแก่โลก องฺ.สตฺ.ตก. (ไทย) 23/62/120

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า หลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงเน้นให้พระอรหันตสาวกยึดเอาประโยชน์สุขของมวลมนุษย์และหมู่สัตว์เป็นหลักเพื่อให้ประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ดังนี้

1. ทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ คือ มีจุดมุ่งหมายให้เกิดประโยชน์ ปัจจุบัน

2. สัมปรายิกัตถะประโยชน์ คือ ประโยชน์ในเบื้องหน้า

3. ปรมัตถะประโยชน์ คือ ประโยชน์ อย่างยิ่งหรือประโยชน์สูงสุดนั่น คือ การเข้าถึงซึ่งพระนิพพาน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์

2.2.1 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมผ่านบุคคลของพระพุทธเจ้า

การประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าได้ประสบผลสำเร็จอย่างรวดเร็ว เป็นปึกแผ่น มั่นคง และสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ได้นั้น ด้วยเหตุผลสำคัญ คือ พระองค์ทรงเป็นนักบริหารชั้นยอด เพราะพระองค์มีคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ประการคือ (พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2541, หน้า 6)

1. มีปัญญามองการณ์ไกล ซึ่งนักบริหารต้องสามารถวางแผน และมีความฉลาดในการใช้ทรัพยากรบุคคล คือ ความชำนาญในการใช้ความคิด (จักขุมา)

2. จัดการธุระได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คือ ความชำนาญด้านเทคนิค (วิธุโร)

3. พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษย์สัมพันธ์ดี คุณลักษณะนี้สำคัญมาก คือ ความชำนาญด้านมนุษย์สัมพันธ์ (นิสสยสัมปันโน)

ซึ่งพระพุทธองค์ทรงมีคุณสมบัติที่สำคัญทั้ง 3 ประการนั้นครบถ้วนสมบูรณ์ในการประกาศเผยแผ่พุทธธรรมของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสามารถสร้างความศรัทธาให้เกิดแก่ผู้รับการเผยแผ่ด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายในทุกสถานการณ์ ไม่จำกัดตายตัวว่าเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งในการประกาศเผยแผ่พุทธธรรมในสมัยพุทธกาล ในระยะแรกพระพุทธองค์ทรงเสด็จออกเผยแผ่เพียงพระองค์เดียวโดยได้แสดง “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” แก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ในกาลต่อมาเมื่อมีสาวกมากขึ้น ทรงดำริให้พุทธสาวกช่วยในการออกประกาศเผยแผ่หลักพุทธธรรมคำสั่งสอนด้วย จึงทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง และแผ่ขยายไปในชมพูทวีปได้อย่างรวดเร็ว ประชาชนชาวชมพูทวีปพากันละทิ้งลัทธิดั้งเดิม แล้วหันมานับถือเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนามากขึ้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเรียกโดยรวมว่าการแสดงธรรม ซึ่งคำว่า แสดงธรรมนี้ ไม่ได้หมายความเฉพาะว่าเป็นการเทศนาธรรมตามที่คนส่วนใหญ่เข้าใจกันเท่านั้น แต่หมายถึง อากัปกิริยาที่แสดงออกมาทั้งทางความคิด คำพูด และการกระทำ แต่รูปแบบแสดงธรรมนั้นมีอย่างหลากหลายแล้วแต่สถานการณ์ ไม่ได้จำกัดตายตัวว่าต้องเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ต่อไปนี้ จะกล่าวถึงวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรงผ่านบุคคล ซึ่งสามารถจำแนกได้ ดังนี้ (พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2541, หน้า 6)

เมื่อพระพุทธองค์ทรงเห็นว่า มีพระอรหันต์สาวกมีจำนวนมากพอสมควรแล้ว จึงได้ส่งพระพุทธสาวก จำนวน 60 รูป อันพระกอบด้วย พระปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 และสหายพระยสะเพื่อออกประกาศเผยแผ่พุทธธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ทรงตรัสให้แยกย้ายกัน ไม่ให้เดิน ซ้ำเส้นทางกัน เนื่องจากพระพุทธสาวกทั้ง 60 รูป เป็นพระอรหันต์ผู้ถึงแล้วซึ่งธรรม มีภูมิปัญญา ภูมิธรรม พอที่จะสามารถเผยแผ่คนเดียวได้ จึงต้องแยกย้ายกันไป เพื่อจะได้ช่วยกันออกประกาศ เผยแผ่พุทธธรรม คำสั่งสอนได้กว้างขวางที่สุด วิธีการเผยแผ่โดยตรงผ่านบุคคล ในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธองค์และเหล่าสาวก ได้มีวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งสามารถจำแนก ออกเป็นวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

1.1 อุปนิสินนกถา (ถ้อยคำของผู้เข้าไปนั่งใกล้) หมายถึง การนั่งคุยสนทนาอย่างกันเอง โดยการสอดแทรกหลักพุทธธรรมเข้าไปในการสนทนานั้น เป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่ใช้สำหรับการต้อนรับแขกผู้มาเยือนไม่เป็นแบบแผน ไม่ต้องมีการเตรียมตัวมาก่อน บรรยากาศเป็นกันเองซึ่งนิยมพูดกันว่า เป็นการเทศน์ธรรมาสน์เตี้ย

1.2 ธัมมีกถา (ถ้อยคำที่กล่าวถึงธรรม) หมายถึง การอธิบายธรรม เป็นรูปแบบการประกาศเผยแผ่พุทธธรรม คำสั่งสอนที่พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักพระธรรมวินัย อย่างเป็นเรื่องเป็นราวเป็นงานเป็นการ เป็นกิจจะลักษณะ

1.3 โอวาทกถา (ถ้อยคำที่กล่าวสอน) หมายถึง การให้คำตักเตือน แนะนำให้ละเว้นจากความชั่ว ประพฤติแต่ความดีเป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงประทานไว้เป็นพระพุทธพจน์หรือพระโอวาทสั้น ๆ เป็นพระดำรัสตรัสเตือน ซึ่งตามปกติจะทรงประทาน แก่พุทธบริษัทในโอกาสสำคัญ เช่น พระโอวาทปาติโมกข์ 3 ที่ทรงแสดงถึงอุดมการณ์หลักการ วิธีการของพระพุทธศาสนาเป็นต้น

1.4 อนุสาสนีกถา (ถ้อยคำที่กล่าวสอนให้เห็นจริง) หมายถึง คำกล่าวสอนในลักษณะซ้ำ ๆ ย้ำเตือนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความจำได้เป็นรูปแบบการเผยแผ่อีกวิธีหนึ่ง ซึ่งพระพุทธองค์ทรงนำมาใช้ตรัสพร่ำสอน โดยเฉพาะแก่บรรดาพุทธบริษัทฝ่ายบรรพชิตที่อยู่ใกล้ชิดเนื้อหา สารธรรมโดยส่วนมาก จะเป็นคำสอนประเภท ความสามัคคี ความอดทน ความไม่ประมาท สติสัมปชัญญะ ความเพียรพยายาม ซึ่งพระพุทธองค์ทรงย้ำเตือนพุทธบริษัทอยู่เนือง ๆ

1.5 ธัมมสากัจฉากถา (ถ้อยคำที่สนทนากันในทางธรรม) หมายถึง การสนทนาธรรม เป็นทำนองแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน บางครั้งมาในรูปแบบคำถามเป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงใช้บางโอกาส เพื่อทรงรับรองความคิดเห็นของผู้ฟังบ้างโดยผลัดกันพูด ผลัดกันฟัง

1.6 ปุจฉาวิสัชนากถา (ถ้อยคำที่ถาม-ตอบ) หมายถึง รูปแบบการเผยแผ่ที่ขึ้นต้นด้วยการถาม-ตอบ โดยการถามนำเพื่อกระตุ้นผู้รับการเผยแผ่ได้ตอบ เป็นการทดสอบความรู้ ความเข้าใจภายหลังจากที่ได้อธิบายธรรมนั้น ๆ ให้ฟัง หรือเพื่อเป็นการกระตุ้นเร้าใจ ให้ผู้สนทนาเกิดความตื่นตัวอยู่เสมอ เป็นรูปแบบการเผยแผ่ ที่พระพุทธองค์ทรงใช้ประกอบกับการแสดงพระธรรมเทศนาอื่น ๆ ภายหลังจากที่ตรัส อธิบายความหมายของธรรมนั้นๆแล้ว เพื่อทดสอบความเข้าใจของผู้ฟัง

1.7 ธัมมเทสนากถา (ถ้อยคำที่แสดงธรรม) หมายถึง การเทศน์หรือการแสดงพระธรรมเทศนานั่นเอง เป็นการแสดงธรรมสั่งสอนเป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่มากมายในพระสุตตันปิฎก

วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวมาแล้วข้างต้นทั้งหมด ถ้าเป็นการแสดงธรรมหรือการเผยแผ่ของพระพุทธองค์จะทรงสั่งสอนที่เพิ่มเติมขึ้นมาเป็นกรณีเฉพาะอีก 3 ประการ ได้แก่

1. อภิญญายธัมมเทศนา ทรงแสดงธรรมด้วยความรู้ยิ่ง คือ ทรงรู้ยิ่งเห็นเองแล้ว จึงทรงสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม เพื่อใช้แก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน

2. สนิทานธัมมเทสนา ทรงแสดงธรรมมี เหตุผล คือ ผู้ฟังตรึกตรองตาม หรือเห็นจริงได้และสามารถเปลี่ยนพฤติกรรม ให้ถูกต้องและเหมาะสมยิ่งขึ้น

3. สัปปาฏิหาริยธัมมเทศนา ทรงแสดงธรรมให้เห็นจริง คือผู้ฟังนำผลนั้นไป ปฏิบัติตามพร้อมทั้งได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามกำลังของตน

อย่างไรก็ตามรูปแบบ วิธีการเผยแผ่พุทธธรรม คำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา ทั้ง 7 วิธี ดังกล่าวแล้วนั้น เป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลที่ต้องใช้ไตรทวาร โดยผ่านวจีกรรมเป็นหลัก หากมองภาพรวมแล้ว สามารถประมวลรูปแบบ หรือ วิธีการเผยแผ่ออกเป็น 3 รูปแบบด้วยกัน คือ 1) การสื่อสารระดับบุคคล 2) การทำตนเป็นต้นแบบ และ 3) การทรงจำหัวข้อธรรมวินัยเอาไว้ ซึ่งมีคำอธิบายโดยสังเขปดังนี้ (แก้ว ชิดตะขบ, 2553, หน้า 18-20)

1. “การสื่อสารระดับบุคคล” การสื่อสารจากบุคคล สู่บุคคล โดยแบ่งได้เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล และการสื่อสารในกลุ่ม การสื่อสารระดับบุคคลนี้ปรากฏอยู่ในทุกรูปแบบ ของการแสดงธรรมเทศนา ของพระพุทธเจ้าสู่พระสาวก และเวไนยสัตว์ ตลอดจนการอบรมสั่งสอน พุทธธรรมของพระสาวกสู่ผู้ประชาชนทั่วไป โดยเมื่อบุคคลได้รับสาร จากการสื่อสาร ของผู้ส่งสารแล้ว

ผู้รับสารก็จะมีการสื่อสารภายในตนเอง พระพุทธศาสนา เรียกว่า กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจาก การรับข้อมูลภายนอก (ปรโตโฆสะ) แล้วนึกคิดพิจารณาอย่างแยบคาย “(โยนิโสมนสิการ)” ก็จะเกิด ความเข้าใจอย่างแจ่มชัด นำไปสู่การพัฒนาตน ด้วยการขัดเกลากิเลสในใจตน และแสดงออกมาเป็น คุณธรรมในระดับขั้นต่าง ๆ ได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา การสื่อสารระดับบุคคล เป็นการสื่อสารที่ได้ผลมากที่สุดในการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนทำให้เกิดมีพุทธบุคคล ซึ่งเป็นบุคคลต้นแบบเพื่อมาทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการไปทำหน้าที่เป็นผู้สื่อสารระดับบุคคล ไปสู่บุคคลต่อไปอย่างไม่มีการสิ้นสุด

2. การทำตนเป็นต้นแบบ คือ การปฏิบัติให้ดู การอยู่ให้เห็น การทำให้เป็น การเย็นให้สัมผัส ถือได้ว่าเป็นการสื่อสาร โดยที่ไม่ต้องใช้วาจาเลย แต่เป็นการใช้อากัปกิริยา ซึ่งนับว่า เป็นเรื่องสำคัญมาก ในการสื่อสาร การสอน หรือการเผยแผ่ ในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมสำหรับบุคคลผู้มีการอยู่ร่วมกัน เพราะการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง โดยสิ่งที่ผู้รับสารได้เห็นจากการกระทำนั้น จะเป็นเหมือนภาพยนตร์ ที่ฉายซ้ำแล้วซ้ำเล่า ถ้าเขานิยมชมชอบการกระทำของผู้ส่งสาร ผู้เป็นต้นแบบแล้วสิ่งที่ผู้รับสารได้เห็นก็จะซึมลึกลงไปในความรู้สึกนึกคิดของผู้รับสารนั้น และถูกหล่อหลอมจนกลายเป็นอุปนิสัยอันถาวรต่อไป การทำตัวเองให้ดีให้เป็นต้นแบบจึงเป็นนรูปแบบ การเผยแผ่ศาสนาอยู่ในตัว

3. การทรงจำหลักธรรมวินัยเอาไว้ คือ การจำหลักธรรมหมวดหมู่ของหลักพุทธธรรมเอาไว้ได้และมีความเข้าใจในความหมาย ทั้งโดยพยัญชนะและโดยสาระสำคัญที่สามารถตรวจสอบความเที่ยงตรง เมื่อต้องแสดงกับบุคคลอื่น ๆ พร้อมทั้งความเชื่อมโยงกับหลักธรรมอื่น ๆ ที่มีความสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า รูปแบบ และวิธีการเผยแผ่พุทธธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนานั้น ตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนถึงสมัยหลังพุทธกาล อาศัยการสื่อสารระดับบุคคลแล้วสื่อสารกับตนเอง เพื่อพัฒนาตนเอง ให้เป็นพุทธบุคคต้นแบบ แล้วไปทำหน้าที่สื่อสารระดับบุคคลต่อไป รวมถึงการจดจำหลักธรรมวินัย จนสามารถถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง เมื่อมีการตรวจทานก็มี

ความสอดคล้อง และตรงกับความจริง ทั้งนี้การสื่อสารระดับบุคคล รวมไปถึงการใช้ อวัจนภาษาที่แสดงออกทางการสำรวมอินทรีย์ มีอิริยาบถ ที่ปรากฏต่อบุคคลอื่น เป็นผู้สงบเรียบร้อย มีความงดงาม ซึ่งเป็นการเผยแผ่ที่ได้ผล

2.2.2 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมผ่านศาสนสถาน และศาสนวัตถุ

การประกาศเผยแผ่พุทธธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาผ่านทางศาสนสถาน หมายความรวมไปถึงสถาบันทางศาสนา งานพุทธศิลป์ และศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดความศรัทธาต่อผู้ที่สนใจในมิติของศิลปกรรม ความสุนทรีย์จนเกิดแรงบันดาลใจให้ความสนใจศึกษาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่น การสร้างถ้ำอชันตา (Ajanta Caves) เมืองออรังกาบาด รัฐมหาราษฎร์ ประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นถ้ำขนาดใหญ่ที่งดงาม และเก่าแก่ที่สุดในโลกตามประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน โดยได้สร้างเมื่อประมาณปีพุทธศักราช 350 โดยการประกาศเผยแผ่หลักพุทธธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาผ่านทาง ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ รวมถึงสถานบันทางศาสนาด้วย เช่น กรณีของพระเจ้าอโศกมหาราช พระมหากษัตริย์ที่หันมานับถือพระพุทธศาสนา ได้ทรงสร้าง “มหาวิทยาลัย หรือสถานศึกษา พระพุทธศาสนาแห่งแรกชื่อว่า มหาวิทยาลัยนาลันทา ซึ่งเป็นศาสนสถานศึกษาทางพระพุทธศาสนาที่มีความยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก” การก่อสร้างสถานศึกษา ถือเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ช่วยสืบทอด ดำรงองค์ความรู้แห่งพระพุทธศาสนาไว้ แม้มหาวิทยาลัยดังกล่าวจะถูกทำลายลง ในปีพุทธศักราช 1700 โดยชาวมุสลิมเติร์กที่เข้าใจว่ามหาวิทยาลัยคือ ป้อมปราการ และพระสงฆ์ คือ กลุ่มนักรบ นอกจากนี้ พระเจ้าอโศกมหาราช ยังทรงสร้างสถาน ศาสนวัตถุที่สำคัญดังที่ปรากฏใน สังเวชนียสถาน ในประเทศอินเดียยังมีพุทธศิลป์ในยุคของ พระเจ้าอโศกมหาราช ที่ได้รับการยอมรับ ว่าเป็น ศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ดีเยี่ยมอีกชิ้นหนึ่ง คือ เสาหินพระเจ้าอโศก มีลักษณะ เป็นเสาหิน ที่แกะจากหินทราย ขัดมัน ก้อนเดียวมีขนาดใหญ่โดยทั่วไปมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เมตรสูงประมาณ 10 เมตร บนหัวเสามักแกะสลักเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ ส่วนมากเป็นรูปพญาสิงห์ 4 ตัว หันหน้าไปสี่ทิศ หันหลังชนกัน (จตุรสิงห์) และบนหลังสิงห์มีเครื่องหมายธรรมจักรตั้งอยู่ อันแสดงให้เห็นว่า ธรรมสีหนาท พระธรรมแห่งพระพุทธศาสนา ได้แผ่ไพศาลไปทั่วทั้งสี่ทิศ ส่วนฐานที่รองรับหัวเสานั้น ก็มักมีรูปสัตว์ต่าง ๆ อีก เช่น ช้าง ม้า สิงห์และหงส์ เป็นต้น ซึ่งสัตว์แต่ละรูปก็เป็นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับพระประวัติของพระพุทธองค์ เช่น ช้าง หมายถึง การประสูติ, ม้า หมายถึง การเสด็จออกบรรพชา, สิงห์ หมายถึง การประกาศสัจธรรม ทำนองเปล่งสีหนาท, หงส์ หมายถึง การแยกดีแยกชั่ว เป็นต้น เสาหินพระเจ้าอโศกในที่บางแห่ง ยังได้มีการจารึกอักษร พราหมณ์มีบันทึกเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ดังเช่น ที่ลุมพินีวัน สถานที่ประสูติและที่ทรงแสดงมหาสติปัฏฐานสูตร ที่อโศกเรขะในนิวเดลลี เป็นต้น มีการจารึกเรื่องราวปรากฏบนเสาศิลา 30 กว่าแห่งมีคำจารึก เตือนให้พระภิกษุปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ รักษาศีลให้บริสุทธิ์ และให้มีความสามัคคีกัน กล่าวกันว่าในการปักเสาหินต่าง ๆ นี้มี “พระมหาโมคคลีบุตรติสสเถระ พระอรหันต์ผู้ทรงทิพยจักษุ เป็นผู้

ชี้บอกตำแหน่งของสถานที่นั้น ๆ ด้วยญาณคือตาทิพย์” ซึ่งต่อมาเรียกกันว่า เสาหินพระเจ้าอโศก นับเป็นสิ่งก่อสร้างที่ยังมีซึ่งคุณค่าในเชิงสัญลักษณ์ต่อพระพุทธศาสนาต่อผู้ที่มีโอกาสพบเห็นมีจำนวนถึง 84,000 ต้น ตามจำนวนพระธรรมขันธ์แล้วโปรดให้นำไปตั้งยังสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา เช่น ที่สังเวชนียสถาน 4 ตำบล และที่อื่น ๆ ทั่วชมพูทวีป (ไพโรจน์ คุ้มไพโรจน์, 2553, หน้า 135)

พระเจ้าอโศกมหาราชทรงโปรดให้สร้างพระสถูปเจดีย์ 84,000 องค์ ซึ่งมีจำนวนเท่ากับจำนวนพระธรรมขันธ์แล้วทรงโปรดให้ประดิษฐานไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ที่พระพุทธองค์ได้เคยเสด็จประทับ ทั่วพระราชอาณาเขตแห่งชมพูทวีป พร้อมกันนี้พระองค์ยังได้ทรงโปรดให้แบ่งพระบรมสารีริกธาตุจากสถูปของพระเจ้าอชาตศัตรู แล้วโปรดให้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุแบ่งไปบรรจุไว้ในพระสถูปเจดีย์ทั้ง 84,000 องค์ด้วย มีปรากฏตั้งแต่เมืองตักกสิลา เหนือสุดของอินเดีย ลงไปจนถึงแคว้นมลกูฏใต้สุดของอินเดีย ลักษณะของสถูปนั้นมักสร้างด้วยอิฐและศิลา เป็นรูปทรงบาตรคว่ำตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมคล้ายกับจะให้เป็นบัลลังก์ แล้วสร้างเป็นฉัตรปักไว้บนบัลลังก์นั้นอีกต่อหนึ่ง รอบ ๆ พระสถูปมักทำเป็นรั้วล้อมรอบบริเวณไว้เรียกกันว่า รั้วพระเจ้าอโศก มีลักษณะรูปทรงเป็นไม้ไผ่สานขัดแตะ แต่มักนิยมทำด้วย อิฐ และศิลา ที่รั้วหรือซุ้มประตูนั้น มักนิยมให้มีภาพหินแกะสลัก เป็นรูปเรื่องราวพุทธประวัติ ภาพสลักนั้นทำให้เราทราบศิลปะ และกระบวนช่างในยุคพระเจ้าอโศก ว่าเจริญรุ่งเรืองเพียงไร และมีสิ่งที่น่าสังเกตว่า ไม่มีการแกะสลักเป็นรูปเหมือนอย่างบุคคล แต่ได้ใช้สัญลักษณ์อื่น ๆ แสดงแทนเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระประวัติของพุทธเจ้า เช่น ดอกบัว แสดงการประสูติ, ม้า แสดงการออกบรรพชา, บัลลังก์ว่าง ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์แสดงการตรัสรู้, วงล้อธรรมจักร และกวางหมอบ แสดงปฐมเทศนา, ระฆังคว่ำหรือพระสถูป แสดงการปรินิพพาน เป็นต้น (ไพโรจน์ คุ้มไพโรจน์, 2553, หน้า 92)

จากที่กล่างมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า วิธีการเผยแผ่โดยผ่านศาสนสถาน ศาสนาวัตถุ และสัญลักษณรวมไปถึงสถาบันศาสนาต่าง ๆ มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดความศรัทธา ความเลื่อมใส ความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่น การสร้าง ถ้ำอชันตา เป็นต้น

2.2.3 ยุคสมัยวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ช่วงก่อนสมัยกรุงสุโขทัย เป็นวิธีการประกาศเผยแผ่พุทธธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนามีลักษณะที่เป็นไปโดยผ่าน พระภิกษุสงฆ์และผ่านทางนโยบายทางสังคม และวัฒนธรรม โดยเริ่มต้นเมื่อประมาณ ปีพุทธศักราช 307 ในปลายสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ทรงได้แสวงหาความสงบ โดยเสด็จไปเจริญสมาธิประพฤติ ปฏิบัติธรรมใต้ต้นศรีมหาโพธิ์เป็นประจำทรงศึกษาพุทธธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์จนแตกฉานพระเจ้าอโศกมหาราชจึงได้เปลี่ยนแปลงนโยบาย ในการปกครองประเทศใหม่ จากการเอาชนะด้วยสงคราม

มาสู่ธรรมวินัย พระราชกรณียกิจ ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ได้ส่งสมณทูตออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังประเทศต่าง ๆ รวมเป็น 9 คณะ (พระมหาสนอง จำนิล, 2556)

1. ในช่วงที่ 1 เป็นวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สมัยโบราณก่อนกรุงสุโขทัย บริเวณแหลมสุวรรณภูมิซึ่งปัจจุบันนี้คือที่ตั้งของประเทศไทย พม่า มอญ ญวน กัมพูชา ลาว มาเลเซีย และบางส่วนของอาณาจักรศรีวิชัยในอดีต พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ทรงมอบหมายให้พระโสณเถระและพระอุตตรเถระรับหน้าที่นำพระพุทธศาสนาไปประกาศเผยแผ่ โดยสามารถแบ่งยุคสมัยที่พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าสู่ประเทศไทยตามยุคสมัยต่อไปนี้ (ไพโรจน์ คุ้มไพโรจน์, 2553,หน้า135)

1.1 ยุคเถรวาท แบบพระเจ้าอโศกมหาราช พระพุทธศาสนาได้รับการเผยแผ่ไปยังประเทศต่าง ๆ 9 สายด้วยกัน ซึ่งเป็นผลของการทำสังคายนาครั้งที่ 3 เมื่อปี พุทธศักราช 236 ได้ทรงส่งสมณทูตไปเผยแผ่ระพุทธศาสนาโดยคณะพระสมณทูต สายที่ 8 ซึ่งมีพระโสณเถระและพระอุตตรเถระเป็นหัวหน้าคณะ ได้เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นสุวรรณภูมิ หลักฐานที่พบในประเทศไทย มีการขุดค้นพบที่จังหวัดนครปฐม คือ ศิลารูปธรรมจักร และกวางหมอบ แท่นสถูป อันเป็นสิ่งเคารพบูชา เหมือนกับสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช

1.2 ยุคมหายาน ประมาณ พุทธศักราช 620 พระเจ้ากนิษกะมหาราช ทรงอุปถัมภ์ในการทำสังคายนา ครั้งที่ 4 ของฝ่ายมหายาน ที่เมืองชลันธร ผลของการทำสังคายนาได้ส่งคณะพระสมณทูต ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ในเอเชียกลางจนถึงประเทศจีน และจากประเทศจีนก็เผยแผ่ต่อมายังอาณาจักรอ้ายลาว ซึ่งในอดีตเป็นดินแดนส่วนหนึ่ง ของประเทศไทย ยุคมหายาน พุทธศักราช 1300 กษัตริย์แห่งอาณาจักรศรีวิชัย ในเกาะสุมาตรา ได้ขยายอำนาจเข้ามาถึงดินแดนตอนใต้ของไทย ทำให้พระพุทธศาสนามหายานเจริญรุ่งเรืองอยู่ในดินแดนแถบนี้ด้วย หลักฐานที่ปรากฏ คือ เจดีย์พระธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช (องค์เดิม) พระพุทธรูป เทวรูปหล่อ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และพระพิมพ์ต่าง ๆ

1.3 ยุคเถรวาท แบบพุกาม เมื่อพุทธศักราช 1600 พระเจ้าอนุรุทธมหาราชแห่งอาณาจักรพม่า มีอำนาจ ทรงตั้งราชธานีอยู่ที่เมืองพุกาม ได้แผ่ขยายอาณาเขตการปกครองครอบคลุมมาถึงดินแดนตอนเหนือของไทย คือ อาณาจักรล้านนาลงมาถึงลพบุรี และทวาราวดี พระพุทธศาสนาเถรวาทแบบพุกาม ซึ่งเป็นสายที่มาจากเมืองมคธ ประเทศอินเดีย จึงครอบงำคนไทยแถบนั้นไปด้วย คนไทยจึงหันไปนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบพุกามอีก แต่อย่างไรก็ดีคนไทยในดินแดนทางภาคใต้ของประเทศไทย ส่วนใหญ่คงนับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานอยู่

ยุคเถรวาท แบบลังกาวงศ์ เมื่อพุทธศักราช 1698 พระเจ้าปรักกมพาหุ แห่งศรีลังกา ได้ทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศศรีลังกา ได้อาราธนาพระมหากัสสปเถระ ชำระสะสางพระธรรมวินัย พระพุทธศาสนาก็กลับรุ่งเรืองขจรไปไกลประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาทั่วไป ต่างก็สนใจพากันเดินทางไปศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกและได้รับการอุปสมบทใหม่ที่นั่น ครั้นศึกษาจนจบแล้วก็กลับ

บ้านเมืองของตน เฉพาะประเทศไทยเรา พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์นี้ได้เข้ามาตั้งมั่นอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช และแผ่ไปยังกรุงสุโขทัย

2. ในช่วงที่ 2 เป็นวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยกรุงสุโขทัย ซึ่งมีวิธีการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยผ่านการใช้นโยบาย กล่าวคือ ผู้ปกครองมีการกำหนดนโยบาย ทางสังคม และวัฒนธรรม ที่มีความชัดเจนมากขึ้น ดังนี้

2.1 ยุคสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ได้มีวิธีที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยได้ใช้การเผยแผ่และปลูกฝังผ่านประเพณีต่าง ๆ เช่น การให้ทาน โดยการร่วมทำบุญอย่างสม่ำเสมอ ดังศิลาจารึกได้พรรณนาสภาพของสังคม สมัยสุโขทัยตอนหนึ่งไว้ว่า “คนในสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีลมักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัย ทั้งชาวแม่ ชาวเจ้า ท่วยปั่ว ท่วยนาง ลูกเจ้าขุนทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชาย ผู้หญิง ฝูงท่วยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษา กรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว เมื่อกรานกฐินมีพนมเบี้ย พนมหมาก มีพนมดอกไม้ มีหมอนนั่ง หมอนนอน บริวารกฐิน โอยทานแล่ปีถึงอรัญญิกพู้น ใครมักเล่น เล่น ใครมักหัว หัว ใครมักเลื่อน เลื่อน เมืองสุโขทัย นี้มีสี่ปากประตูหลวง เทียนญอมคนเสียดกันเข้าดูท่านเผาเทียน เล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้มีดังจะแตก”

จากการศึกษาพบว่า ในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระองค์ทรงส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มั่นคง ส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสศึกษาพุทธธรรมคำสั่งสอน และฟังพระธรรมเทศนา จากพระสงฆ์ พระองค์ได้ทรงส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาหลายวิธี เช่น ทรงอาราธนาพระสงฆ์จากเมืองนครศรีธรรมราชมาเทศนาทุก ๆ วันธรรมสวนะ ดังปรากฏหลักฐานในบันทึกว่า พระองค์ทรงสร้างแท่นมนังคศิลาบาตรไว้กลางดงตาล เพื่อให้พระสงฆ์แสดงธรรมแก่ประชาชน นอกจากนี้ยังทรงสร้างวัดวาอารามเป็นจำนวนมาก

สมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (พระยาลิไท) พระพุทธศาสนา มีความเจริญรุ่งเรืองที่สุดในสมัยกรุงสุโขทัย โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ ปรากฏวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยผ่านการจารึกคัมภีร์ และวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและมีการส่งพระธรรมทูตโดยคณะสงฆ์จากสุโขทัยไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนอื่น เช่น เมืองเชียงใหม่ น่าน หลวงพระบาง นอกจากนี้พระองค์ได้ทรงศึกษาพระไตรปิฎก และภาษาบาลี อย่างแตกฉานถึงกับ ทรงสามารถพระราชนิพนธ์วรรณกรรม ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาคือ เตภูมิกถา หรือเรียกกันในปัจจุบันว่า “ไตรภูมิพระร่วง” ซึ่งพรรณนาเกี่ยวกับเรื่องกามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ และกุศล อกุศลกรรมของสัตว์ที่จะพาไปเสวยสุข เสวยทุกข์ในภูมินั้น ๆ อย่างละเอียด โดยทรงมีวัตถุประสงค์เพื่อเทศนาโปรดพระมารดา เพื่อเจริญธรรมกตัญญูประการหนึ่ง และเพื่อใช้เป็นสื่อสำหรับสั่งสอนประชาชน ให้มีคุณธรรม พร้อมช่วยกันดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา ให้มั่นคงประการหนึ่ง คือ การประกาศเผยแผ่พุทธธรรม คำสั่งสอน โดยผ่านพระราชนิพนธ์ เตภูมิกถานับว่าเป็นวิธีการเผยแผ่โดยผ่านสื่ออันเป็นช่องทางให้ผู้ที่สนใจเข้าถึงหลักพุทธธรรม คำสั่งสอนได้โดยง่าย วิธีการเผยแผ่ผ่านจารึกคัมภีร์ และเอกสาร เช่น

ไตรปิฎก ยังมีปรากฏในสมัยเจ้าติโลกราช เจ้าเมืองเชียงใหม่ มีการชำระ พระไตรปิฎก และการจารลงในใบลาน (เกศรินทร์ อำขำ, 255) https://sites.google.com/site/prawatisassukhothay/dan-sasna (12 สิงหาคม 2562)

2.2 วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย ยังได้ทำผ่านการกำหนดนโยบายทางสังคม และวัฒนธรรม เช่น มีกำหนดประเพณีการทำบุญตักบาตร และฟังธรรม ซึ่งถือปฏิบัติเป็นประจำ คือ การทำบุญ ตักบาตรทุกวันตอนเช้า หรือไปทำบุญที่วัด ในวันธรรมสวนะ วันสำคัญทางศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันทอดกฐิน เป็นต้น และยังมีการส่งเสริมให้มีประเพณีการบวช โดยมีความเชื่อว่าการบวช เป็นการช่วยอบรม สั่งสอนให้เป็นคนดีและเป็นการ ทดแทนพระคุณพ่อแม่ ตลอดจนได้ศึกษาพระธรรมวินัย

3. ในช่วงที่ 3 เป็นวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยอยุธยามีวิธีการประกาศ เผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านทางนโยบายทางการเมืองมีความเด่นชัดขึ้น กษัตริย์ทุกพระองค์ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง มีการสนับสนุนส่งเสริมให้พระสงฆ์สาวกได้เผยแผ่หลักพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาได้อย่างมั่นคง มีการพัฒนาวิธีการเผยแผ่โดยผ่านคัมภีร์และเอกสาร เช่น การทำสังคายนาพระไตรปิฎก การแต่งหนังสือ ตำราเรียน เช่น ในสมัยสมเด็จ พระบรมไตรโลกนาถได้ทรงพระราชนิพนธ์มหาชาติคำหลวง พรรณนาเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ในแต่ละกัณฑ์เกี่ยวกับหลักพุทธธรรม คำสั่งสอนมีมากขึ้นส่วนวิธีการเผยแผ่โดยผ่านสัญลักษณ์ได้บูรณาการกับหลักความเชื่อและพิธีกรรมดั้งเดิม เช่น การก่อสร้างสถูปเจดีย์พุทธรูป เป็นต้น

4. ในช่วงที่ 4 เป็นวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ ประกอบด้วยวิธีหลัก ๆ ที่ปรากฏชัด 4 วิธีดังนี้

4.1 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านทางวิธีการส่งพระภิกษุสงฆ์ไปยังประเทศต่าง ๆ เช่น ในรัชสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ทรงโปรดเกล้าให้มีการส่งพระสงฆ์สายธรรมยุต ไปเผยแผ่ในประเทศกัมพูชาในพุทธศักราช 2398 โดยมีพระอมรภิรักขิต (เกิด อมโร) และพระมหาปาน พระภิกษุชาวกัมพูชา ที่ได้อุปสมบทในคณะธรรมยุติไปเผยแผ่ และต่อมาพระมหาปานได้ขึ้นเป็นพระสังฆราชฝ่ายธรรมยุติองค์แรกของประเทศกัมพูชาพระนามว่า สมเด็จพระสุคนธาธิบดี ในฝ่ายของมหานิกายในยุคปัจจุบันได้มีพระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภัทโท) ผู้ก่อตั้งวัดหนองป่าพง และวัดสาขาอีกจำนวนมาก ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ท่านเป็นนำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ในโลกตะวันตก ซึ่งในต่างประเทศมีพระราชสุเมธาจารย์ (โรเบิร์ต สุเมโธ) พระภิกษุผู้เป็นศิษย์ชาวอเมริกันเป็นกำลังหลักสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมตะวันตก

4.2 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านศาสนสถาน ศาสนาวัตถุ ตลอดจนการสร้าง สถาบันทางการศึกษาให้กับพระสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงทำนุบำรุงพระศาสนา และประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นอย่างมาก โดยทรง

อาศัย พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ผู้ทรงผนวชอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหารได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองในด้านปริยัติและปฏิบัติ ทรงโปรดให้ตั้งศูนย์การศึกษาบาลีที่วัดมหาธาตุเรียกว่า “มหาธาตุวิทยาลัย” ภายหลังได้มีพระบรมราชโองการให้เปลี่ยนนามใหม่เป็น “มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย” และทรงโปรดให้ตั้ง “มหามกุฎราชวิทยาลัย” เป็นศูนย์กลางการศึกษาปริยัติขึ้นที่หน้าวัดบวรนิเวศวรวิหารอีกแห่งหนึ่ง

4.3 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อเอกสารและคัมภีร์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำสังคายนาพระไตรปิฎก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการพระราชทานไปยังนานาประเทศ ส่งผลให้ในสมัยนั้น มีผู้สนใจพยายามศึกษาอักษรไทย เพื่อสามารถอ่านพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยได้ ทั้งได้มีนักวิชาการชาวต่างประเทศได้สดุดีไว้ว่า พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยสมบูรณ์กว่าฉบับที่พิมพ์ด้วยอักษรโรมันของสมาคมบาลีปกรณ์ในประเทศอังกฤษเป็นอันมาก นอกจากนี้ในยุคปัจจุบันได้มีพระสงฆ์ไทยที่มีความแตกฉานจนสามารถแต่งหนังสือและวรรณกรรมขึ้นหลายรูปด้วยกัน เช่น พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ที่ได้แต่งหนังสือทางวิชาการไว้มากมาย วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยผ่านสื่อของท่านเหล่านั้นมีความ โดดเด่นในเชิงวิชาการท่านได้เสนอแนวคิดที่เกื้อหนุน ให้มนุษย์ได้สร้างสรรค์พัฒนาตนเอง และสังคมจนบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตคือความพ้นทุกข์

4.4 การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านนโยบายด้านการเมืองและการปกครองในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ สถาบันสงฆ์มีความเสื่อมโทรม เศร้าหมอง เพราะการเสียกรุงศรีอยุธยา ทำให้พระสงฆ์จำนวนไม่น้อยมีความประพฤติผิดจากพระธรรมวินัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้โปรดเกล้าให้ตรากฎหมายคณะสงฆ์ที่เรียกว่า “กฎพระสงฆ์” ในช่วงปีพุทธศักราช 2325–2344 เป็นจำนวน 10 ฉบับ และให้เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายตราสามดวง เพื่อช่วยในการรักษาพระพุทธศาสนา

ในยุคปัจจุบันวิธีการประกาศเผยแผ่พุทธธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนามีหลากหลายรูปแบบหลากหลายวิธีเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยก็ต้องอาศัยเทคโนโลยีเข้ามาช่วยการเผยแผ่หลักพระพุทธธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไม่เฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่ต้องครอบคลุมกับผู้ฟังทุกกลุ่ม เนื้อหาเข้าใจง่าย ฟังสนุกเพลิดเพลิน และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ) ได้กล่าวไว้ในเอกสาร “เค้าโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” มานำเสนอดังต่อไปนี้ว่าโดยทั่วไปคำว่า การเผยแผ่นั้นมักจะเข้าใจกันเสียแต่ว่าเป็นการทำให้ได้ยินได้ฟัง ถือว่ายังไม่สมบูรณ์จักต้องขยายออกไปถึง การเผยแผ่ด้วยการปฏิบัติธรรมและปฏิเวธธรรมด้วย จึงจะครบถ้วน ในที่สุดจะได้หลักแห่งการเผยแผ่ที่สมบูรณ์ดังนี้ (แก้ว ชิดตะขบ, 2553, หน้า 18)

1. วิธีการเผยแผ่ด้วยการ ให้ได้ยินได้ฟังทุกวิถีทาง (หลักปริยัติธรรม)

2. วิธีการเผยแผ่ด้วยการ ทำสิ่งที่ดีและทำอย่างให้เขาดู (หลักปฏิบัติธรรม)

3. วิธีการเผยแผ่ด้วยการ เป็นผู้มีความสุขให้เขาดู (หลักปฏิเวธธรรม)

ซึ่งวิธีการเผยแผ่ที่สมบูรณ์ทั้ง 3 ประเภทนี้อาจจะจำแนกเป็นรายละเอียด ได้ในแต่ละประเภท อย่างมากมายทีเดียว ดังจะได้จำแนกออกไป คือ (แก้ว ชิดตะขบ, 2553, หน้า 18)

1. วิธีการเผยแผ่ด้วยการให้ได้ยินได้ฟังทุกวิถีทาง (หลักปริยัติธรรม) ดังต่อไปนี้

- พิมพ์โฆษณา สมุดเอกสาร และหนังสือพิมพ์ขึ้นให้แพร่หลาย กระทั่งมีหนังสือธรรมะฉบับวางบนรถไฟ หรือ โฮเต็ล (โรงแรม) ชั้นสูง ดังที่ชาวคริสเตียนเขาทำกัน
- ทัศนศึกษา ด้วยการแสดงให้เข้าใจในเรื่องราวด้วยภาพ ด้วยสิ่งประดิษฐ์ด้วยสิ่งของและอื่น ๆ
- การจาริกสั่งสอน ด้วยคำสอน และบุคคลที่เหมาะสมแก่กาลเทศะ - เปิดห้องสมุด หรือห้องอ่านหนังสือประชาชน งที่ประจำ และเคลื่อนที่
- ใช้บริการทางวิทยุกระจายเสียงกระทั่งมีสถานีวิทยุของตนเองโดยเฉพาะ
- ใช้ศิลปะบริสุทธิ์เช่น ดนตรีนาฏกรรม นวนิยาย ฯลฯ เป็นสื่อ
- ใช้ของเล่น หรือรูปภาพ และอื่น ๆ ทำนองเดียวกันสำหรับเด็ก
- ปาฐกถา และการแสดงธรรม
- สมาคมสนทนาธรรม ค้นคว้าอรรถธรรม
- การถ่ายทอดพระพุทธวจนะออกสู่ภาษาต่าง ๆ
- การจัดตั้งโรงเรียนสามัญ และวิสามัญศึกษาของทางฝ่ายศาสนา
- บริการสงเคราะห์สาธารณกุศลต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล เป็นต้น

2. วิธีการเผยแผ่ด้วยการทำสิ่งที่ดีและทำอย่างให้เขาดู (หลักปฏิบัติธรรม) มีการกระทำดังต่อไปนี้

- มีการเรียนจริง ๆ และทันสมัย ให้เขาเห็นจนเกิดความเลื่อมใส
- ปฏิบัติธรรม และวินัย อย่างเคร่งครัดให้เขาดูจนเกิดความเลื่อมใส
- ปฏิบัติธรรมเป็นพิเศษ เพื่อมรรค ผล นิพพานโดยตรงให้ปรากฏ
- ทำศาสนกิจให้บริสุทธิ์เคร่งครัด และสมบูรณ์ทั้ง 4 องค์การให้ปรากฏ
- นำหน้าฆราวาสในการทำอะไรด้วยความเสียสละ และเมตตาจริง ๆ
- สงฆ์ไม่แตกสามัคคีมีระเบียบ และทันสมัย
- พระสามารถเป็นที่พึ่งได้ทุกกรณีทั้งทางกายและทางจิต

3. วิธีการเผยแผ่ด้วยการเป็นผู้มีความสุขให้เขาดู (หลักปฏิเวธธรรม) มีการกระทำดังต่อไปนี้

- สงฆ์แต่ละองค์ ๆ มีอินทรีย์ผ่องใส และอิ่มเอิบ (แม้ผู้บวชใหม่)

- สงฆ์แต่ละคณะ มีความสงบสุขเรียบร้อย น่าบูชาเลื่อมใสจริง
- พิสูจน์ถึงความที่ตน ไม่ถูกไฟ คือ ราคะ โทสะ โมหะเผา คนทั่วไปถูกเผา
- แสดงกำลังใจว่า อยู่เหนืออันตรายทั้งหลายทุกกรณี และทุกสถานการณ์
- มีอำนาจอยู่เหนือกรรมให้เขาดู
- มีจิตใจอยู่เหนือพิษสงของการเกิดแก่เจ็บตายให้เขาดู
- สะอาด สว่าง สงบ ถึงขีดสุดให้ดู

ซึ่งมีความสอดคล้องกับพระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ วิพากษ์แนวคิดพระพุทธศาสนาสำหรับโลกหลังยุคใหม่ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาดำเนินการมาตามลำดับ โดยใช้อุปกรณ์ของแต่ละยุค แต่พอมาถึงยุคปัจจุบัน เมื่อโลกเจริญมากขึ้นจึงมีพัฒนาการในการประกาศเผยแผ่พุทธธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาโดยเพิ่มช่องทางวิทยุโทรทัศน์และเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาจึงพอจะแบ่งออกเป็น 5 ยุคคือ (แก้ว ชิดตะขบ, 2553, หน้า 18-20)

1. ยุคการสื่อสารโดยคำพูด การเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้วิธีมุขปาฐะ
2. ยุคการสื่อสารโดยการเขียน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเขียนตามผนังถ้ำ จารึกลงใบลาน
3. ยุคการสื่อสารโดยการพิมพ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการพิมพ์หนังสือพระไตรปิฎก คัมภีร์ ตำรา บทความวิชาการทางพระพุทธศาสนา
4. ยุคการสื่อสารโดยสื่ออิเลคทรอนิคส์
5. ยุคการสื่อสารโดยโทรคมนาคม และดิจิตอล มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางดาวเทียมและอินเทอร์เน็ต

2.2.4 วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลกตะวันตก

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเริ่มมีการขยายตัวเป็นวงกว้างมีการเผยแพร่เกิดขึ้นในโลกตะวันตกโดยการนำของคณะสงฆ์ไทยซึ่งการเผยแผ่ในครั้งนั้นการศึกษาซึ่งแบ่งออกเป็นหลายประเด็น เช่นกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่จุดมุ่งหมายในการเผยแผ่วิธีการเผยแผ่และเนื้อหาต่าง ๆ หรือรูปแบบหลักธรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสามารถทราบถึงปัญหาอุปสรรคต่างๆของการเผยแผ่พุทธศาสนาในตะวันตก ความเป็นมาของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลกตะวันตก พระพุทธศาสนาขยายตัวไปสู่ตะวันตกตั้งแต่สมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช แต่ก็ไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนว่าพระพุทธศาสนาคลื่นแรกนั้นรุ่งเรืองและขยายตัวออกไปกว้างไกลแค่ไหน ได้สันนิษฐานถึงการเริ่มต้นของพระพุทธศาสนาเข้าสู่ดินแดนตะวันตกไว้ว่า พระพุทธศาสนาเริ่มเข้าสู่ดินแดนตะวันตกตั้งแต่เมื่อคราวตติยสังคายนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ประมาณพุทธศตวรรษที่ 3 ที่มีการส่งสมณทูตไปยังนอกชมพูทวีปครั้งแรกคือ สันนิษฐานว่ากลุ่มพระสมณทูตคณะที่ 6 ซึ่งมีพระมหารักขิตเป็นหัวหน้าคณะ ได้ไปเผยแผ่พุทธศาสนาในเอเชียกลาง (โยนกประเทศ) ซึ่งปัจจุบันได้แก่ดินแดนที่เป็นประเทศ

อิหร่าน ตุรกีและอาจกินขอบเขตไปถึงกลุ่มประเทศยุโรปได้ 51 อย่างไรก็ดี ยังไม่มีปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่า พระพุทธศาสนาได้เข้าสู่ดินแดนตะวันตก ในช่วงใด หากแต่พุทธศาสนาเริ่มเป็นที่รู้จักอย่างขวางกว้างในช่วงคริสศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมานี่เอง (เสถียร โพธินันทะ, 2544,หน้า144)

ประมาณพุทธศักราช 2436 การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอเมริกาชาวอเมริการู้จักพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยมีการประชุมสภาศาสนาโลกที่จัดขึ้นครั้งแรกที่นครชิคาโกเพื่อเป็นการทำความรู้จักเรียนรู้แลกเปลี่ยนทำความเข้าใจระหว่างศาสนาต่าง ๆ มีการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการเป็นระบบเป็นทางการมากยิ่งขึ้น ดังนั้นมีการนับเผยแผ่ศาสนาชาวศรีลังกาคือ ท่านอนาคาริกธรรมปาละ ท่านก็ได้กล่าวสุนทรพจน์ทำให้ศาสนาเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้เหตุการณ์ทางการเมืองระหว่างจีนกับทิเบตในปีพุทธศักราช 2502 ส่งผลให้ประชาคมโลกเกิดความเห็นใจชาวทิเบตอีกทั้งผู้นำประเทศและผู้นำทางจิตวิญญาณของทิเบตคือองค์ดาไลลามะก็ต้องลี้ภัยทางการเมืองไปประเทศอินเดียแต่เมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2517 มีการอพยพสงครามเวียดนามย้ายถิ่นฐานเข้าไปอาศัยในอเมริกาพร้อมได้ได้นำความเชื่อดั้งเดิมที่ตนเคยนับถือพุทธศาสนาเข้าสู่สังคมอเมริกา ทำให้สังคมตะวันตกอเมริกันเริ่มมีความสนใจในคำสอนของพระพุทธศาสนาเพิ่มมากยิ่งขึ้นเรื่อย หลักธรรมสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลกตะวันตกพระญาณธัมโมพระภิกษุชาวต่างประเทศที่ได้อุปสมบทในประเทศไทย ได้แสดงความเห็นเนื้อหาการสอนในสังคมตะวันตกเน้นไปที่อริยสัจ 4 และวิปัสสนากรรมฐาน ชาวตะวันตกกำลังสนใจพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก สนใจที่จะมาพัฒนาฝึกจิตของตนเอง เนื่องจากกำลังหาที่พึ่ง เนื่องด้วยปัญหาทางด้านสังคมและด้วยสถานการณ์เศรษฐกิจ โดยส่วนใหญ่สนใจยอดของศาสนา คือ การภาวนา การนั่งสมาธิให้จิตสงบ โดยเรื่อง ทาน ศีล และปัญญาก็จะตามมาทีหลัง หลักธรรมที่ปรากฏเป็นที่สนใจของชาวตะวันตกในปัจจุบัน จะเน้นหลักธรรมที่เกี่ยวกับ เหตุผลที่สามารถเข้าใจได้ในปัจจุบัน เช่น หลักอริยสัจสี่ หลักกาลามสูตร เป็นอีกหนึ่งคำสอนที่ดึงความสนใจของชาวตะวันตกเป็นอย่างมาก เพราะเปรียบเหมือนกับเป็นการท้าทายให้พิสูจน์และมือปฏิบัติติจริง

2.2.5 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในการศึกษาเรื่องการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นหาความหมาย เนื้อความ และคำนิยามของคำว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า มีหนังสือ ตำรา และนักวิชาการได้นำเสนอไว้ว่า

พระพุทธศาสนาประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1) พระศาสดา คือพระพุทธเจ้าผู้ประกาศพระธรรมและสั่งสอนเป็นบุคคลแรก ทั้งยังเป็นผู้สถาปนาพระพุทธศาสนาขึ้นคือพระพุทธเจ้า การศึกษาประวัติของพระองค์ตลอดถึงพระจริยวัตรของพระองค์ เรียกว่า พุทธประวัติ

2) ศาสนธรรม คือคำสอนที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบ และนำมาสั่งสอนรวม เรียกว่า พระธรรมวินัยหรือรู้จักกันในฐานะว่า พระไตรปิฎก

3) ศาสนสถาน คือสถานที่ทางพระพุทธศาสนา เช่น อุโบสถ วิหาร ลานพระเจดีย์ วัดวาอาราม ตลอดจนถึงวัตถุอันเป็นสถานที่แห่งการสักการะ เช่น พระพุทธรูป ธรรมจักร เป็นต้น

4) ศาสนบุคคล คือบุคลากรในทางศาสนา หรือศาสนทายาท ผู้สืบอายุพระศาสนาให้ดำรงอยู่เป็นการทำหน้าที่รักษาความคงอยู่ของศาสนา อันเป็นการเพิ่มจำนวนสมาชิกใหม่ให้แก่ศาสนาเพื่อการทำหน้าที่ และการดำรงอยู่รอดตลอดไป ศาสนบุคคลในพระพุทธศาสนา มีคำเรียกเฉพาะว่า “พุทธบริษัท4” ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งมีความสำคัญมาก แต่ทำหน้าที่ต่างกันในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่ ดังพระพุทธสุภาษิตที่ปรากฏในกมพิลสูตร โดยมีใจความว่า

“ดูก่อนกมพิละ! เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในพระธรรมวินัยนี้ไม่เคารพ ไม่ยำเกรงในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในการศึกษา ไม่เคารพยำเกรงกันและกันนี้ เป็นเหตุเป็นปัจจัยที่ทำให้พระสัทธรรมไม่ตั้งอยู่ได้นานแล กมพิละ !

ดูก่อนกมพิละ! ในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้วเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในพระธรรมวินัยนี้เคารพยำเกรงในพระศาสดา ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในการศึกษา เคารพยำเกรงกันและกันนี้แล กมพิละ! เป็นเหตุเป็นปัจจัยที่ทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้นานในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว” (องฺ.ปญฺจก. 16/22/275)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเริ่มต้นตั้งแต่ครั้งพุทธกาล หลังจากพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระโพธิญาณแล้วทรงแสดงธรรมโปรดแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 จนได้ดวงตาเห็นธรรม พระพุทธองค์ทรงส่งพระภิกษุอริยสงฆ์ชุดแรกออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรก ดังพระพุทธดำรัสที่พระองค์ได้ตรัสแด่พระภิกษุสงฆ์ว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่หมู่ชนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้นงามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์ สัตว์บริสุทธิ์ทั้งหลายจำพวกที่มีธุลีคือกิเลสในจักษุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักร ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม” (วิ.มหา. (ไทย) 4/32/32)

การเผยแผ่พระธรรมวินัยของพระอรหันต์สาวกในรุ่นแรกล้วนเป็นพระอรหันต์ขีณาสพทั้งสิ้น พระพุทธเจ้าทรงตรัสประชุมสงฆ์เพื่อส่งไปเผยแผ่พระธรรมวินัย เป็นการบริหารคณะสงฆ์ที่ไม่

ซับซ้อน เมื่อเวลาผ่านไปมีผู้เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนามากขึ้น มีพระสาวกที่ยังเป็นปุถุชนเข้ามาอุปสมบทมากขึ้น การประพฤติที่ไม่เหมาะสมจึงเกิดขึ้น ดังเช่น ปฐมบัญญัติที่ว่า

“ในลำดับนั้นพระพุทธเจ้ารับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเหตุเป็นเค้ามูล เพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามท่านพระสุทินว่า ดูกรสุทินว่าข่าวเธอเสพเมถุนธรรมในปุราณติยิกาจริงหรือท่านพระสุทินทูลรับว่า จริงพระพุทธเจ้าข้า พระพุทธเจ้าตรัสว่า ดูกรโมฆบุรุษ การกระทำของเธอนั้นไม่เหมาะ ไม่สมควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ เธอบวชในธรรมะวินัยที่เรากล่าวไว้ดีอย่างนี่แล้ว ไฉนจึงไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์บริสุทธิได้ตลอดชีวิตเล่า” (วิ. มหา. (ไทย) 1/25/20)

สรุปว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การที่พระพุทธเจ้านำพระธรรมความจริงของทุกข์สรรพสิ่ง ทรงสอนให้ทำความพ้นทุกด้วยคำสอนแห่งความเป็นจริง โดยพระพุทธเจ้าทรงประชุมสงฆ์ให้แนวทางการเผยแผ่แก่พระสาวกแล้วส่งออกไปสอนพระธรรมวินัยเพื่อยังความพ้นทุกข์แก่ชาวโลก จนมีการบันทึกพระธรรมวินัยที่เรียกว่า“พระไตรปิฎก” ให้พระสาวกสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันการที่พระพุทธศาสนาจะตั้งอยู่ได้โดยที่ไม่มีปัญหา ผู้ที่มีหน้าที่ทุกฝ่ายต้องช่วยกันดูแลหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับพุทธบริษัท 4 ว่าจะช่วยกันศึกษาและนำมาปฏิบัติได้เป็นอย่างดี

ในยุคปัจจุบันนี้สังคมไทยหรือสังคมของพระพุทธศาสนาทางคณะสงฆ์ไทยได้มีการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 15 ทวิ มหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาในด้านต่างๆ 6 ด้านด้วยกัน โดยเรียกชื่อว่ากิจการคณะสงฆ์ 6 ด้านได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนามี 6 ด้าน คือ การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม (การปกครอง) การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 บัญญัติไว้ในมาตรา 15 ตรี ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม

2) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร

3) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

4) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

5) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาเถรสมาคมอันเป็นองค์กรบริหารคณะสงฆ์สูงสุดได้ออกระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. 2550 ได้จัดให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดเพื่อให้มีศูนย์กลางรวบรวมเทคโนโลยีสารสนเทศ บุคลากรการเผยแผ่

พระพุทธศาสนา และกองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ เป็นสถาบันพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งส่วนกลางและประจำจังหวัด (กองพุทธศาสนาศึกษา ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา, 2550: หน้า 1)

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาลนั้นพระพุทธองค์ทรงมีพุทธบัญญัติพระวินัยให้พระภิกษุปฏิบัติตาม แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปผ่านมาถึงปัจจุบันการปกครองสังคมสงฆ์จึงจำเป็นต้องมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาช่วยในการปกครอง แต่เนื่องจากมีพระภิกษุที่มากขึ้นการปกครองจึงไม่ทั่วถึง ดังนั้นการมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เข้ามาบังคับใช้ในการปกครองสงฆ์จึงเป็นการอนุโลมมาปกครองอีกชั้นหนึ่ง เพื่อประโยชน์ในการยึดถือปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ไม่ออกนอกลู่นอกทาง และเพื่อเป็นการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง และครอบคลุมไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น ดังนั้นภารกิจการเผยแผ่ดังกล่าวจึงเป็นหน้าที่ที่ชาวพุทธทุกคนต้องช่วยกันทำหน้าที่ต่อไป เพื่อเป็นการนำพระธรรมคำสอน และความเป็นจริงที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ และตรัสสอนให้ผู้อื่นรับรู้แล้วนำไปเพื่อความพ้นทุกข์ไปตามลำดับ และเพื่อเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบต่อไป

2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์

2.3.1 แนวคิดความสัมพันธ์ทางสังคม

ความสำคัญและความสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคม คือ รูปแบบพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม เพื่อสนองความต้องการร่วมกันในด้านต่าง ๆ และเพื่อการดำรงอยู่ของสังคมโดยส่วนรวม แบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคมที่มีความชัดเจนแน่นอนและเป็นไปตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคมสถาบันทางสังคม หมายถึง ยอดรวมของรูปแบบความสัมพันธ์ กระบวนการและวัสดุอุปกรณ์ที่สร้างขึ้น เพื่อสนองประโยชน์สำคัญ ๆ ทางสังคมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกสถาบันจึงมีจารีตประเพณีกฎเกณฑ์ธรรมเนียมปฏิบัติและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ของตนเอง เช่น อาคารสถานที่ เครื่องจักรกลอุปกรณ์สื่อสาร เป็นต้นสถาบันทางสังคมตามนัยแห่งสังคมวิทยานั้นมิใช่จะปรากฏออกมาในรูปที่เป็นทางการ เช่น การอยู่รวมกันเป็นครอบครัวในบ้านแห่งหนึ่ง (สถาบันครอบครัว) ธนาคาร สำนักงาน ตลาดสด (สถาบันทางเศรษฐกิจ) โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย (สถาบันการศึกษา) เท่านั้นแต่รวมไปถึงรูปแบบที่ไม่เป็นทางการด้วยซึ่งในแต่ละสังคมจะมีสถาบันทางสังคมที่เป็นพื้นฐาน ดังนี้

1. สถาบันครอบครัว (Family Institution) เป็นแบบแผนพฤติกรรมของคนที่ติดต่อเกี่ยวข้องกันในเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวและเครือญาติสมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิตหรือโดยการสมรส เป็นสถาบันที่มีความสูงสุดในสังคม บทบาทที่สำคัญคือการให้กำเนิด

สมาชิกใหม่เพื่อทดแทนสมาชิกเก่าการอบรมเลี้ยงดูบุตรการคุ้มครองและบำรุงรักษาทั้งทางร่างกายและคุณภาพของสมาชิก

2. สถาบันการศึกษา (Educational Institution) เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาถ่ายทอดทางวัฒนธรรมความรู้ไปยังสมาชิกในสังคม ลักษณะของความสัมพันธ์ประกอบด้วยครูอาจารย์ ลูกศิษย์ เป็นต้น บทบาทที่สำคัญคือ ปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามและการถ่ายทอดวัฒนธรรม ให้แก่สมาชิกในสังคมช่วยพัฒนาบุคคลให้เป็นสมาชิกที่ดีปลูกฝังทักษะการใช้ปัญญาเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

3. สถาบันศาสนา (Religious Institution) เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ขัดเกลาจิตใจปลูกฝังศีลธรรมอันดีงามให้กับสมาชิกในสังคม ลักษณะความสัมพันธ์ประกอบด้วยพระสงฆ์ นักบวช ศาสนิกชน เป็นต้น บทบาทที่สำคัญคือ ปลูกฝังคุณธรรมที่ดีให้กับสมาชิกในสังคม ส่งเสริมให้ สมาชิกในสังคมปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนา ช่วยควบคุมสังคมให้เป็นปึกแผ่นและเกิดความ สงบสุข แบบแผนพฤติกรรม เช่น การทำบุญตักบาตรการละหมาด

4. สถาบันเศรษฐกิจ (Economic Institution) เป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการ อุปโภคบริโภคสินค้าของสมาชิกในสังคม ลักษณะความสัมพันธ์ประกอบด้วย พ่อค้า แม่ค้า กรรมกร ชาวนา เป็นต้น บทบาทที่สำคัญช่วยเร่งพัฒนาเศรษฐกิจให้มีความเจริญเติบโตและก้าวหน้าและจัดหาสิ่งของเพื่อให้สมาชิกในสังคมได้มีการอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอ สอดส่องดูแลให้ ผู้บริโภคได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงแบบแผนพฤติกรรมที่สำคัญ เช่น การซื้อขายแลกเปลี่ยน สินค้า

5. สถาบันการเมืองการปกครอง (Political Institution) เป็นสถาบันที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบให้ประชาชนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ลักษณะความสัมพันธ์ประกอบด้วยรัฐบาล ประชาชน เป็นต้น บทบาทที่สำคัญจัดการปกครองให้สมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดีควบคุมให้สมาชิกอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขแบบแผนพฤติกรรมที่สำคัญ เช่น การปฏิบัติตามกฎจราจร การปฏิบัติตามกฎหมายเป็นต้น

6. สถาบันนันทนาการ (Recreational Institution) เป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการพักผ่อนเมื่อทำกิจกรรมแล้วเกิดความสุขกาย สบายใจ สนุกสนานและมีความสุข บทบาทที่สำคัญคือ ทำให้คนในสังคมใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ผ่อนคลายความเครียด ตอบสนองความต้องการในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ศิลปะ การละเล่น กีฬา ดนตรีแบบแผนพฤติกรรมที่สำคัญ เช่น การแสดงดนตรีกลางแจ้ง การวาดภาพ เป็นต้น

7. สถาบันสื่อสารมวลชน (Media Institution) เป็นสถาบันที่สื่อข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อส่งต่อไปยังผู้รับสารซึ่งทำให้สมาชิกในสังคมมีความรู้มากขึ้น กลุ่มสังคมของสถาบันสื่อสารมวลชนประกอบด้วย สถานีวิทยุโทรทัศน์ สำนักพิมพ์ สถานี วิทยุกระจายเสียง นักหนังสือพิมพ์นักข่าว นักเขียน เป็นต้น บทบาทที่สำคัญ คือการถ่ายทอดข่าวสารให้ประชาชนทราบ

เพื่อให้มีความรู้ ให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่ประชาชน ตลอดจนให้ความรู้และความบันเทิงแก่สมาชิกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์หนังสือพิมพ์วิทยุภาพยนตร์ เป็นต้น แบบแผนพฤติกรรมที่สำคัญ เช่น การให้ข่าวสารข้อมูลตามข้อเท็จจริง ใช้ภาษาให้ถูกต้อง ตลอดจนเป็นตัวกลางในการเผยแพร่ความคิดเห็น และการทำตามกฎหมายของคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์หรือยึดมั่นในจรรยาบรรณของนักหนังสือพิมพ์ เป็นต้น สถาบันทางสังคมทุกสถาบัน ล้วนแต่มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคมเป็นสำคัญ รวมทั้งร่วมธำรงให้สังคมอยู่ได้ มุ่งให้สังคมและสมาชิกในสังคมมีความสมบูรณ์บริบูรณ์มากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงไม่มีสถาบันทางสังคมใดที่จะสามารถดำรงอยู่ได้เพียงลำพัง อีกทั้งสมาชิก ในสังคมยังต้องพึ่งพาอาศัยความเป็นสถาบันของสถาบันทางสังคมแต่ละสถาบันตลอดช่วงชีวิต

2.3.2 ทฤษฎีการสื่อสาร

ตามแนวคิดและทฤษฎีการสื่อสาร ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่นั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีของนักปราชญ์คนสำคัญๆที่ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัย ซึ่งทฤษฎีการเผยแผ่นั้นมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการการสื่อสารที่คนเราจำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน และการดำเนินชีวิตของคนเรานั้น ย่อมเกิดปฏิสัมพันธ์ติดต่อสื่อสารอยู่สมอ การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารนั้นก็จำเป็นต้องทำความเข้าใจแนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร องค์ประกอบ ของการสื่อสารภาษาที่ใช้ในการสื่อสารตลอดจนการสื่อสารประเภทต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการใช้ภาษาและนำมาประยุกต์ใช้ในด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการสื่อสารต่อไป และการสื่อสารเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งของ คนเราซึ่งเราอาจเรียกว่า“พฤติกรรมการสื่อสาร” (Communication Behavior) ซึ่งเป็นการแสดงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการใช้สัญลักษณ์และระบบสารซึ่งเป็นกระบวนการของการถ่ายทอด ข้อมูลข่าวสารความรู้ความคิดความต้องการอารมณ์และความรู้สึกต่างๆของผู้หนึ่งเรียกว่า “ผู้ส่งสาร” ไปยังอีกผู้หนึ่งเรียกว่า “ผู้รับสาร” โดยมีลักษณะเป็นทั้งการสื่อสารแบบตัวต่อตัว และสื่อสารแบบผ่านสื่อเป็นการกระทำที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารพยายามที่จะเข้าใจความหมายของสารที่ถ่ายทอดให้แก่กัน การที่จะทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสารเกิดความเข้าใจที่ตรงกันได้ ผู้ส่งสารจะต้องมีวัตถุประสงค์ของการสื่อสารที่อย่างชัดเจน และสามารถที่จะถ่ายทอดสารได้อย่าง กระจ่างแจ่มชัดและผู้รับสารสามารถเกิดการรับรู้และมีเข้าใจสารได้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทฤษฎีแบบจำลองการสื่อสารของ วิลเบอร์แชรมม์ (Wilbur schramm) ซึ่งวิลเบอร์แชรมม์ ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการสื่อสารของผู้ส่งสารและผู้รับสารโดยการเปรียบเทียบ แบบจำลองการสื่อสารของวิลเบอร์แชรมม์ เมื่อเราพิจารณาและจะเห็นการพัฒนา เกิดแนวความคิดของแชรมม์ที่มีต่อกระบวนการสื่อสาร เป็นการมองเชิงปฏิสัมพันธ์ตามแนวคิดต่าง ๆ ของ แชรมม์เน้นการสื่อสารจะประกอบด้วยผู้ส่งสาร (Source) ผู้เข้ารหัส (Encoder) สัญญาณ (Signal) ผู้ถอดรหัส (Decoder) และผู้รับสาร (Destination) ผู้เข้ารหัส (Encoder)

หมายถึง บุคคลหรือเครื่องมือซึ่งทำหน้าที่ในการเปลี่ยนความคิด ความรู้สึกหรือสิ่งที่เราต้องการจะสื่อสารให้อยู่ในรูปของสัญญาณ หรือรหัส หรือสัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งใช้แทนความหมายของสิ่งที่เราต้องการจะสื่อได้และเรียบเรียงเป็นสาร (Message) เพื่อส่งผ่านไปยังผู้รับสารสัญญาณในที่นี้ หมายถึง ภาษาพูดภาษาเขียนภาษาท่าทางวัตถุสิ่งของ ฯลฯ ซึ่งมนุษย์สร้างขึ้นหรือเลือกใช้เพื่อแสดงความหมายของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ผู้ถอดรหัส (Decoder) หมายถึง บุคคลหรือเครื่องมือซึ่งทำหน้าที่เปลี่ยนสาร ซึ่งอยู่ใน รูปของสัญญาณหรือรหัสหรือสัญลักษณ์ให้เป็นความคิดความรู้สึกหรือสิ่งที่ผู้ส่งสารพยายาม ส่งมา เพื่อให้รับรู้และเข้าใจความหมายของสารนั้นโดยอาศัยการแปลความหมายของสารนั้น ในการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นผู้ส่งสาร และผู้เข้ารหัสรวมผู้รับสาร และผู้ถอดรหัสอาจเป็นบุคคลเดียว แนวคิดของแชรมม์ ปรากฏในแบบจำลองซึ่งแชรมม์ได้นำเสนอไว้นี้ เป็นแบบจำลองที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากคล็อดอีแชนนัน และชาร์ลล์ออสกูดกล่าวคือ แชรมม์ผสมผสานความคิดของตนกับแนวคิดขิงแชนนันและออสกดูแล้วสร้างจำลองนี้ขึ้นมา ดังนั้น รูปแบบการแสดงกระบวนการสื่อสารในแบบจำลองนี้ จึงมีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากแบบจำลองของแชนนันคือมีลักษณะเป็นเอกวิถีหรืออีกนัยหนึ่งคือ มองความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการสื่อสารเป็นเชิงเส้นตรงการให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนสารเป็นสัญญาณ เพื่อส่งผ่านไปยังจุดหมายปลายทาง รวมทั้งการแยกผู้ส่งสารจากผู้เข้ารหัสและผู้รับสารกับผู้ถอดรหัสสารออกจากกัน ส่วนแนวคิดที่ได้รับจากออสกูด ได้แก่ แนวคิดเรื่องการเข้ารหัสและการถอดรหัสสาร แต่หากพิจารณาโดยรวมแล้วสาระสำคัญที่แชรมม์ต้องการนำเสนอในแบบจำลองนี้คือ แสดงให้เห็นว่ากระบวนการสื่อสารดำเนินไปอย่างไร ดังนั้นแบบจำลองนี้จึงสามารถใช้อธิบายกระบวนการสื่อสารที่เกี่ยวกับอิเล็กทรอนิกส์และการสื่อสารของมนุษย์ได้ทั้งสองลักษณะ แบบจำลองของวิลเบอร์แชรมม์ซึ่งแชรมม์ได้สร้างขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1954 แบบจำลองนี้มีความแตกต่างจากแบบจำลองก่อนหน้านี้ เนื่องจากเปลี่ยนมุมมองกระบวนการสื่อสารแบบเชิง เส้นตรงมาเป็นแบบวงกลม หรือเป็นแบบเชิงปฏิสัมพันธ์ ซึ่งแชรมม์มองว่าการสื่อสารคือกิจกรรมที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร นอกจากนั้นยังแสดงแนวคิดเรื่อง ปฏิกิริยาตอบกลับ (Feedback) ระหว่างคู่สื่อสารซึ่งถือว่าเป็นแนวคิดสำคัญในพฤติกรรมการสื่อสารในแบบจำลองที่แชรมม์ได้นำเสนอไว้นี้ แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาการทางความคิดเรื่องการสื่อสารที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาเรื่องการสื่อสารในยุคต่อมาอย่างเห็นได้ชัดสรุปได้ว่าแบบจำลองการสื่อสารคือการใช้สัญลักษณ์เพื่ออธิบายทฤษฎีการสื่อสารของเบอร์โลและโรเจอร์ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการสื่อสารไว้ดังต่อไปนี้ซึ่งจากแบบจำลองของเบอร์โลและโรเจอร์จะเห็นว่าในกระบวนการสื่อสารมีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1. ผู้ส่งสาร (Source) หมายถึง แหล่งกำเนิดของสารหรือผู้ที่เลือกสรรข่าวสารเกี่ยวกับแนวคิดหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วส่งต่อไปยังผู้รับสารผู้ส่งสารเป็นบุคคลเพียงคนเดียวหรือหลายคนหรืออาจจะเป็นหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ

2. สาร (Message) หมายถึง ผลผลิตของผู้ส่งสารที่ถ่ายทอดความคิดความรู้สึก ความต้องการข่าวสารและวัตถุประสงค์ของตนที่ปรากฏออกมาในรูปรหัส เช่น เมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์ สาร ก็คือ ข่าวข้อความภาพที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์

3. สื่อ (Channel) หมายถึง สิ่งที่นำหรือถ่ายทอดสารของผู้ส่งสาร เช่นเมื่อเราพูดก็คือ คลื่นเสียงในอากาศเมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์สื่อก็คือ คลื่นแสงคลื่นเสียงและจอวิทยุโทรทัศน์

4. ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่รับสารของผู้ส่งสาร ผู้รับสารอาจเป็นคน ๆ เดียวกันหรือหลายคนเช่นกลุ่มประชาชนหรือผู้นำชุมชนเพียงคนเดียว

5. ผล (Effects) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหรือข้อแตกต่างซึ่งเกิดขึ้นกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคล อันเนื่องมาจากข่าวสารที่ได้รับผลของการสื่อสารมักจะปรากฏออกมาในรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงระดับความรู้เจตคติและพฤติกรรมในวงการพัฒนามีนักวิชาการหลายท่าน เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและหน้าที่ของสังคมเกิดขึ้นเนื่องจากผลของการสื่อสาร

6. ปฏิกิริยาตอบสนอง (Feedback) หมายถึง วิธีการหรือปฏิกิริยาที่ฝ่ายผู้รับ สารแสดงออกมาให้ผู้ส่งสารได้รับทราบ ทั้งนี้ สืบเนื่องจากผลของการสื่อสารนับว่าเป็นกลไก สำคัญที่ทำให้ผู้ส่งสารสามารถหยั่งรู้ได้ว่า ข่าวสารที่ส่งออกไปนั้นได้รับผลตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหรือไม่เพียงไร ลักษณะป้อนกลับอาจเป็นไปโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้ ฉะนั้นการสื่อสารของเดวิตเบอร์โล (David K.Berlo) ซึ่งเดวิต เบอร์โล ได้อธิบายถึง หลักการของการสื่อสารที่มนุษย์ใช้ติดต่อสื่อสารถือเป็นกระบวนการที่มีองค์ประกอบ (Ingredients) ที่สำคัญ 6 ประการดังต่อไปนี้

1) แหล่งสาร (Communication source)

2) ผู้เข้ารหัสสาร (Encoder)

3) เนื้อหาข่าวสาร (Message)

4) ช่องสาร (Channel)

5) ผู้ถอดรหัสสาร (Decoder)

6) ผู้รับสาร (Communication receiver)

แบบจำลองทฤษฎีการสื่อสารของเดวิตเบอร์โลซึ่งเดวิตเบอร์โลได้ กล่าวถึงประสิทธิภาพของการสื่อสารจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้นจะต้องมีองค์ประกอบ 4 ปัจจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยของผู้ส่งสารประกอบด้วยทักษะการสื่อสารทัศนคติความรู้ระบบสังคม

2. ปัจจัยของสารประกอบด้วยรหัสเนื้อหาการจัดเสนอ

3. ปัจจัยช่องทางการสื่อสารประกอบด้วยการเข้ารหัสและการถอดรหัสสาร สิ่งที่นำสารมีคลื่นแสงคลื่นเสียงวิทยุโทรทัศน์หนังสือพิมพ์และพาหนะของสิ่งนำสาร มีอากาศช่องทาง ที่จะนำไปสู่ประสาทความรู้สึกหรือการถอดรหัสของผู้รับสารมีการเห็นได้ยินสัมผัสได้กลิ่นการ ลิ้มรส เป็นต้น

4. ปัจจัยของผู้รับสาร ประกอบด้วยทักษะการสื่อสาร ทัศนคติความรู้ ระบบสังคม การวางแผน และการกำหนดนโยบายนั้น มีหลักการที่สำคัญ คือ การใช้วิสัยทัศน์ในการกำหนด แนวทางฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายซึ่งมุมมองของผู้กำหนดนโยบายและนักวางแผนนั้น จำเป็นต้องมองทั้งในมุมกว้าง (Bird Eyes Views) และมุมแคบ (Worm Eyes view) การมองนั้น จะต้องมองให้รอบด้าน ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและมีอิทธิพลต่อกัน อย่างไรกล่าวคือ หากองค์ประกอบตัวใดตัวหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป ย่อมมีผลกระทบต่อ องค์ประกอบในตัวอื่น ๆ ด้วยการคิดในลักษณะดังกล่าว ที่เราเรียกว่าการคิดในเชิงระบบ (System Theory) (อรวรรณ ปิลันธน์โอวาท, 2542, หน้า18-35)

2.3.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ

ทฤษฎีองค์การของฟรีเดอริสเฮอรซ์ เบิร์ก (Frederick Herzberg) ซึ่งฟรีเดอริสเฮอรซ์ เบิร์ก ได้สร้างทฤษฎีจูงใจในการทำงาน ซึ่งมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันไป เช่น Motivation Maintenance Theory หรือ Dual Factors Theory หรือ The Motivation Hygiene Theory จุดมุ่งหมายในการศึกษาคือ ประโยชน์ในทางอุตสาหกรรมนั้นคือ ศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับงานเพื่อที่จะให้มีหนทางเพิ่มผลผลิตลดการขาดงานและสร้างความสัมพันธ์อันดีในการทำงานและเพื่อประโยชน์ทั่ว ๆ ไป สำหรับทุก ๆ คนความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลต่าง ๆ ที่จะมีส่วนช่วยในการปรับปรุงขวัญและกำลังใจที่จะส่งผลให้ทุกคนมีความสุขกายสบายใจและมีความพึงพอใจมากยิ่งขึ้นฟรีเดอริสเฮอรซ์ เบิร์ก (Frederick Herzberg) แยกปัจจัยทั้งหมดที่มีผลกระทบต่อการทำงานออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ดีและมีผลต่อความพอใจเกี่ยวกับงานที่ทำคือความสำเร็จการยอมรับความรับผิดชอบความก้าวหน้า และลักษณะที่ดีของงานนั้น ๆ ปัจจัยนี้ เรียกว่าปัจจัยที่จูงใจ (Motivators)

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่มักจะมีแนวโน้มเป็นผลที่ไม่ดี ที่มักจะเกิดขึ้นภายใต้เหตุการณ์ของงานที่ทำอยู่ คือ ฐานะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับหัวหน้างานกับเพื่อนร่วมงานและกับลูกน้อง เทคนิคในการบังคับบัญชานโยบายของบริษัทและการบริหารความมั่นคงในงาน สภาพการทำงานและเรื่องราวส่วนตัวที่ถูกกระทบโดยสภาพของงานปัจจัยกลุ่มนี้ได้รับชื่อ เรียกว่า ปัจจัยที่เกี่ยวกับการบำรุงรักษาจิตใจ (Hygiene or Maintenance Factors) ที่เรียกเช่นนี้ เพราะปัจจัยกลุ่มนี้ไม่สามารถสร้างแรงจูงใจได้ แต่อาจสกัดกั้นไม่ให้เกิดการจูงใจขึ้นได้ปัจจัยทั้ง 2 กลุ่มนี้มีความสำคัญในการจูงใจคนงานและจะต้องได้รับความสนใจจากผู้บริหารฟรีเดอริสเฮอรซ์ เบิร์ก (Frederick & Herzberg) พยายามแก้ไขปัญหาในเรื่องการจูงใจโดยเริ่มหาวิธี เพิ่มคุณค่าของงานให้สูงขึ้น (Jobenrichment) ทำให้งานต่าง ๆ มีความหมายมากขึ้นมีความสำเร็จ ในงานมากขึ้นมีทั้งการยอมรับมีความรับผิดชอบสูงขึ้นก้าวหน้ามากและส่งเสริมการเติบโต ให้แก่แต่ละคนได้ซึ่งจะมีผลต่อการจูงใจ

เป็นอันมากซึ่งต่างกับ (Jobenlargement) ที่มีลักษณะเนื้อหาและค่าของงานยังคงเดิมที่ไม่อาจมีสิ่งจูงใจ ข้อดีของทฤษฎีนี้คือ

1. ให้ความสนใจกับมนุษย์มากขึ้น

2. พยายามกระตุ้นให้เกิดการ เพิ่มของผลิตผลโดยการจูงใจ

3. ทุกกรณีของพฤติกรรมต่างก็จะมีเป้าหมายกำกับการชักจูงให้เกิดพฤติกรรมตามเป้าหมายย่อมทำได้โดยใช้ทฤษฎีการจูงใจให้ถูก ข้อเสียของทฤษฎีนี้คือ ยังพิจารณาแต่ปัจจัยภายในองค์การเท่านั้น เมื่อผู้รับสารมีการเลือกรับสื่อตามความต้องการของตนเช่นนี้ ผู้สื่อสารจึงจำเป็นต้องสื่อเนื้อสารของตนให้ตรงกับความต้องการของเขามากที่สุดหรือเสนอในสิ่งที่เขาได้ยินได้ฟังแล้วแล้วเกิดความสนใจในอันเชื่อตามปฏิบัติตาม เช่น พูดโน้มน้าวใจผู้ฟัง เป็นต้น ในอดีตโมเสสสามารถพูดโน้มน้าวใจให้ชาวยิวหลบหนีออกจากอียิปต์และให้ถือบทบัญญัติ 10 ประการ ของพระเจ้าได้ซึ่งมีผลทำให้เกิดความรักสามัคคีกันในหมู่คณะ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ทำให้โมเสสสามารถปกครองหมู่คณะที่เป็นพี่น้องชาวยิวได้ง่ายขึ้น แม้จะมีผู้ตั้งข้อสันนิษฐานว่า โมเสสอาจจะบัญญัติบทบัญญัติทั้ง 10 ประการนั้นขึ้นเอง แล้วอ้างว่าเป็นบัญญัติของพระเจ้าเพื่อประโยชน์แก่การปกครองหมู่ ชาวยิวที่ตนพาหนีออกมาจากอียิปต์ให้มีกฎปฏิบัติเป็นอันเดียวกันง่ายต่อการปกครอง อย่างไรก็ตามมองในมิติแห่งการสื่อสารถือว่าโมเสสประสบความสำเร็จในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ เทคนิคการเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบต่าง ๆ ถือว่าเป็นการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังเกิดความสนใจในอันประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเผยแผ่ควรจะได้รู้หลักในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ (อรวรรณ ปิลันธน์โอวาท, 2542) ได้สรุปลักษณะและอิทธิพลของการโน้มน้าวใจไว้ดังนี้

1. ผู้โน้มน้าวใจมีความตั้งใจที่จะมีอิทธิพลบางประการเหนือผู้ถูกโน้มน้าวใจ

2. โดยปกติผู้ถูกโน้มน้าวใจจะมีทางเลือกมากกว่าหนึ่งและผู้โน้มน้าวใจจะพยายามชักจูงผู้ถูกโน้มน้าวใจให้ยอมรับทางเลือกที่ตนเสนอ

3. สิ่งที่ผู้โน้มน้าวใจต้องการ คือ การเปลี่ยนแปลง การสร้าง การดำรงไว้ซึ่งความเห็นทัศนคติค่านิยมและความเชื่อของผู้ถูกโน้มน้าวใจ ซึ่งจะส่งผลต่อปัจจัยอื่น ได้แก่ อารมณ์ พฤติกรรม เป็นต้น การโน้มน้าวใจมีทั้งประสบความสำเร็จและล้มเหลว ปัจจัยที่สำคัญอย่าง หนึ่งขึ้นอยู่กับทัศนคติความเชื่อและความต้องการของผู้ถูกโน้มน้าวใจ ดังนั้น จึงควรจะได้ศึกษาถึงปัจจัยดังกล่าวด้วย “ตามทัศนะของโรเซนเบิร์กและโฮฟแลนด์การโน้มน้าวใจมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก การเปลี่ยนแปลงภายใน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์ความรู้สึกความรู้ความสำนึกและพฤติกรรม ส่วนการเปลี่ยนแปลงภายนอก ได้แก่ การแสดงออกทางกายและวาจา การเปลี่ยนแปลงความรู้และจิตสำนึกคำว่า Cognitions รวมความถึงความคิดรวบยอด (Concept, Awareness) ความเชื่อที่เรามีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดคุณค่าที่เราให้ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือความเชื่ออย่างหนึ่งอย่างใดและโลกทัศน์รอบตัวเราปกติการเปลี่ยนแปลงในความรู้และจิตสำนึก แสดงออกให้เห็นได้ทาง

วาจาซึ่งผู้รับสาร แสดงออกมาหลังจากที่ได้ฟังสารที่โน้มน้าวใจแล้วแต่อย่างที่ได้กล่าวมาแล้วการเปลี่ยนแปลงในความรู้ความคิดรวบยอดหรือโลกทัศน์อาจจะไม่เกิดในทันที แต่อาจจะเกิดจากการพูดคุยเพราะไปได้ข้อมูลเพิ่มขึ้นจากการพูดคุยกับเพื่อนร่วมงาน กรเปลี่ยนแปลงในการรับรู้อาจเกิดขึ้นได้เช่นกัน เราอาจจะเคยพบบุคคลซึ่งเราไม่ประทับใจ เลยในบุคลิกเช่นแต่งตัวปอน ๆ ผมยาว แต่หลังจากการพูดที่ประกอบด้วยเหตุผลน่าโน้มใจเรา เปลี่ยนการรับรู้เกี่ยวกับตัวเขาหรือในทางกลับกันเราอาจจะเคยพบผู้มีบุคลิกดีน่าเชื่อถือ แต่หลังจากฟังวาทะของเขาแล้วเราอาจจะเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของเราไปในทางลบก็ได้ เราอาจจะตั้งข้อสังเกตไว้ว่าผู้ส่งสารที่โน้มน้าวใจอาจจะไม่สามารถทำให้ผู้รับสารถึงขั้นลงมือปฏิบัติได้ แต่ผู้สื่อสารอาจทำให้ผู้รับสารเปลี่ยนความรู้จิตสำนึกความคิดรวบยอดหรือการรับรู้ได้และการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ ก็จะเป็นพื้นฐานให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในภายหน้าเมื่อรับสารที่โน้มน้าวใจต่อ ๆ ไป การเปลี่ยนแปลงอารมณ์ความรู้สึกคำว่า Affection หมายถึง อารมณ์ความรู้สึกการเปลี่ยนแปลงอาจแสดงออกได้โดยการหัวเราะร้องไห้ขนหัวลุกตัวสะท้านในการทดลองทางจิตวิทยา นักจิตวิทยาจะมีเครื่องมือวัดความเปลี่ยนแปลงด้วยการวัดจังหวะการเต้นของหัวใจ ความดันโลหิต วัดปฏิกิริยาตอบโต้ทางผิวหนังด้วยกระแสไฟฟ้า และการที่เหงื่อออก แต่การวัดการตอบโต้เช่นนี้ ภายนอกห้องทดลองย่อมเป็นไปได้ยาก ผู้ส่งสารจำเป็นต้องฟังจากวาจาหรือสังเกตอากัปกิริยาจากผู้รับสารด้วยตนเอง เช่น ผู้ฟังอาจตอบสนองว่า “ได้ยินนายกสมาคมกล่าวเกี่ยวกับการตั้งทุนอาหารกลางวันเพื่อเด็กยากจนแล้วสงสารเด็กพวกนั้นจังเลย” การจัดทำโปสเตอร์เพื่อโน้มน้าวใจให้บริจาคเพื่อเด็กกำพร้า ก็อาศัยหลักในการโน้มน้าวใจเช่นกัน มีข้อสังเกตอยู่ว่าเด็กที่เลือกมาเป็นแบบจะต้องไม่ใช่เด็กที่พิการน่าเกลียดน่ากลัวจน ให้ความรู้สึกตอบสนองในทางลบว่า เด็กนี้ควรจะตายจะมีความสุขกว่ามีชีวิตอยู่หรือจะต้อง ไม่ใช่เด็กที่น่าตาท่าทางหรือแต่งตัวสวยงามเกินไป จนเกิดความรู้สึกในตัวผู้บริจาคว่า “เด็กคนนี้ ดีกว่าลูกฉันตั้งเยอะเรื่องอะไรฉันจะต้องไปบริจาค การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมในที่นี้ให้คำจำกัดความว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงการกระทำที่สามารถเห็นได้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมั่น เป็นไปได้ค่อนข้างยาก เราอาจจะโน้มน้าวใจให้คนเห็นด้วยกับเราว่าบุหรี่และสุราเป็นสิ่งเสพติดควรหลีกเลี่ยง เปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้ แต่ในการที่จะให้เขาหยุดเสพทั้งสองสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ยากในการที่จะสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลง

ด้านพฤติกรรมเราสังเกตได้ทั้งจากวาจาของผู้รับสารและการกระทำของเขาการเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ชนิด ดังกล่าวมาแล้วไม่สามารถจะแยกออกได้เป็นชนิด ๆ อย่างชัดเจน ส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นคาบเกี่ยวกันเป็นหน้าที่ของนักสื่อสารที่จะต้องวางแผนการรณรงค์อย่างรอบคอบ เพื่อให้ได้ผลตามที่ต้องการ ตัวอย่างในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจของผู้ฟังธรรมหรือผู้รับสารของพระพุทธเจ้า เช่น พระนันทะ เพิ่งอภิเษกสมรสกับพระนางชนบทกัลยาณี ในงานนี้ก็ได้นิมนต์พระพุทธเจ้าไป ฉันภัตตาหารด้วยหลังฉันภัตตาหารเสร็จ พระองค์ทรงใช้ให้พระนันทะอุ้มบาตรตามส่งเสด็จแม้ จะไม่เต็มใจท่านก็จำยอมต้องไปด้วยไม่กล้าขัดพระทัยพระพุทธเจ้า เมื่อไปถึงแล้วแทนที่จะให้

กลับพระพุทธเจ้ากลับให้ท่านอุปสมบทหลังอุปสมบทแล้ว ท่านก็ไม่เป็นอันประพฤติธรรมเพราะ คิดถึงพระนางชนบทกัลยาณี พระพุทธเจ้าจึงทรงพาท่านไปเที่ยวชมนางอัปสรสวรรค์บนภพ ดาวดึงส์ เพราะทรงรู้ว่าพระนันทะยังมีพระทัยฝักใฝ่และร้อนรุ่มในกามคุณ เมื่อทรงรู้ว่า พระนันทะมีความยินดีในการได้เห็นนางอัปสรจึงทรงใช้กุศโลบายในการสอน เพื่อให้ท่านสนใจประพฤติธรรมโดยทรงให้สัญญาว่าจะให้นางอัปสรแก่ท่านถ้าหากท่านปฏิบัติธรรม พระนันทะ จึงยอมประพฤติธรรมในที่สุดท่านก็ได้บรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์ นี่ก็เป็นการใช้สื่อ บุคคลในการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจของพระองค์ทฤษฎีเข็มฉีดยา เพื่อการชักจูงใจได้กล่าวถึงเทคนิคการโน้มน้าวใจไม่ใช่สิ่งบันดาลใจ (Incentive) หรือเครื่องล่อใจในตัวของมันเองแต่สิ่งบันดาลใจหรือเครื่องล่อใจ เป็นปัจจัยสำหรับ ให้เกิดการจูงเครื่องล่อใจอาจทำให้เกิดการประพฤติตาม (Positive) ต่อต้านหรือฝ่าฝืน (Negative) ก็ได้ถ้าหากเครื่องล่อใจเป็นไปในทางไม่น่าพอใจ ไม่ถูกใจหรือขัดต่อความรู้สึกผู้ถูก จูงใจก็จะต่อต้านหรือฝ่าฝืน ด้วยเหตุนั้นสิ่งกระตุ้นพฤติกรรมของมนุษย์จึงมีอยู่ 2 ประการคือ รางวัลกับการลงโทษ เพราะคนจะตัดสินใจทำอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นก็เพื่อสิ่งตอบแทนคือรางวัลหรือบำเหน็จความดีความชอบ แต่ขณะเดียวกันคนเราก็กระทำตามเพื่อป้องกันมิให้ถูกลงโทษทำด้วยแรงจูงใจที่มีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของคนนั้นจำแนกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. แรงจูงใจภายใน (Motivation Intrinsic) ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่มีอยู่ประจำตัวของคน แต่ละคนและเป็นผลจากสิ่งแวดล้อมหรือแรงจูงใจภายนอก แรงจูงใจภายในของแต่ละคนอาจ เป็นความทะเยอทะยาน (Ambition) ความสนใจ (Interesting) ความหวัง (Hope) หรืออุดมคติของ แต่ละคน

2. แรงจูงใจภายนอก (Motivation Extrinsic) เกิดจากสิ่งเร้าภายนอกหรือ สิ่งแวดล้อมมากระตุ้น เช่น บรรยากาศในการทำงาน คำชมเชยและการตำหนิการให้รางวัลและการลงโทษ การแข่งขันเพื่อนร่วมงาน ฯลฯ อย่างไรก็ตามการสร้างแรงจูงใจหรือการโน้มน้าวใจ ให้เกิดขึ้นนั้นจำเป็นต้องพิจารณาถึงความต้องการของบุคคล ผู้ที่เราจะจูงใจเป็นสำคัญซึ่งความต้องการของมนุษย์นั้นมี 2 ประเภท คือ

2.1 ความต้องการขั้นพื้นฐานหรือความต้องการทางร่างกาย (Basic Physiological or Primary Needs)

2.2 ความต้องการทางสังคมหรือทางจิตใจ (Social or Psychological Needs Assecondary Needs) สรุปได้ว่า ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยซึ่งทฤษฎีการเผยแผ่นั้นมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารที่คนเราจำเป็นต้องใช้ ในชีวิตประจำวันซึ่งประสิทธิภาพการสื่อสารของบุคคลจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้น จะต้องมีองค์ประกอบด้านการสื่อสาร จำนวน 4 ด้านประกอบด้วย

1. ด้านปัจจัยของผู้ส่งสารกล่าวคือ ทักษะการสื่อสารทัศนคติความรู้ระบบ สังคม
2. ด้านปัจจัยของสารประกอบด้วยรหัสเนื้อหาการจัดเสนอ

3. ด้านปัจจัยช่องทางการสื่อสารประกอบด้วยการเข้ารหัสและการถอดรหัส สาร สิ่งที่นำสาร เช่น คลื่นแสงคลื่นเสียงวิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และพาหนะของสิ่งนำสาร เช่นว่า อากาศช่องทางที่จะนำไปสู่ประสาทความรู้สึกหรือการถอดรหัสของผู้รับสารมีการเห็น ได้ยินสัมผัสได้ กลิ่น การลิ้มรส เป็นต้น

4. ด้านปัจจัยของผู้รับสารประกอบด้วยทักษะการสื่อสารทัศนคติความรู้ระบบ สังคม เป็นต้น (อรวรรณ ปิลันธน์โอวาท, 2542, หน้า1-11)

2.4 แนวคิดวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์

ในแต่ละยุคสมัยย่อมมีหลักการ รูปแบบ กระบวนการ วิธีการ และประสิทธิผลในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันไป วิธีการบางอย่างอาจเหมาะสมกับคนในยุคสมัยนั้น ๆ แต่พอความเจริญผ่านไป พระพุทธศาสนาก็ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการ เพื่อให้เหมาะสมกับคนในยุคสมัยต่อมา ในแต่ละยุคมีประวัติความเป็นมา หลักการ รูปแบบ กระบวนการ วิธีการ และประสิทธิผลของการใช้วิธีการตามยุคสมัยนั้น ๆ จากที่กล่าวมาแล้วนั้น วิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย สมัยโบราณ ก่อนอาณาจักรกรุงสุโขทัยเป็นไปโดยผ่านพระภิกษุสงฆ์ และผ่านนโยบายทางสังคมและวัฒนธรรม โดยในแต่ละยุคย่อมมีหลักการ รูปแบบ กระบวนการ วิธีการและประสิทธิผลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันไป วิธีการบางอย่าง อาจเหมาะสมกับคนในยุคสมัยนั้น ๆ แต่พอความเจริญผ่านไป พระพุทธศาสนาต้องปรับเปลี่ยนวิธีการไปเพื่อให้เหมาะสมกับคนในสมัย ในแต่ละยุคมีประวัติความเป็นมา รูปแบบ กระบวนการ วิธีการและประสิทธิผลของการใช้วิธีการตามยุคสมัยนั้น ๆ (พระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ, 2547, หน้า 10-15)

2.4.1 ความหมายของวิธีการเผยแผ่หลักธรรม

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายว่า การเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบันหมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกวิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือธรรมะ หนังสือพิมพ์ หรือวีดีทัศน์ ภารกิจด้านนี้จะครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดโครงการต่าง ๆ ขึ้นในวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่หลักธรรม หรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นการสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนาการดำเนินการใด ๆ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น (กองพุทธศาสนาศึกษา, 2550, หน้า 1)

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า การสอนศีลธรรมนั้นควรมีวิธีการสอน 3 วิธี คือ (พุทธทาสภิกขุ , 2505, หน้า 30)

1) วิธีการสอนให้เกิดความเข้าใจ

2) วิธีการทำให้ดูเพื่อให้เกิดความเลื่อมใส

3) วิธีการใช้ตัวอย่างความสุขให้เห็น ทำให้เกิดความไว้วางใจ อยากทำงาน

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) ได้กล่าวถึงเรื่องวิธีการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของวัดและคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มีทั้งแบบประเพณี แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเฉพาะจัดขึ้นตามวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมาย โดยมีการดำเนินการดังนี้

1. วิธีการเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และตามประเพณีไทย ได้แก่ การอุปสมบท การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนตามความประสงค์และโอกาสต่างๆ ของพุทธศาสนิกชน

2. วิธีการเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรมในที่ประชุม ที่วัดหรือที่อื่น ๆ ในโอกาสต่าง ๆ หรือการสอนธรรมะผ่านสื่อ โดยทางวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ บันทึกลงแผ่นเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแผ่ในที่อื่นในโอกาสต่าง ๆ ตลอดถึงการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์

3. วิธีการเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นการประจำ หรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานการบรรพชา งานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ฯลฯ

4. วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านคฤหัสถ์ มีการจัดตั้งเป็นสมาคมเพื่อเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการบรรยายธรรม เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ยุวพุทธิสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ในที่ประชุมและสื่อมวลชนต่าง ๆ การตั้งชมรมพุทธศาสน์ในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่าง ๆ ตลอดจนการรักษาพระพุทธศาสนาในสถานรักษาและในที่สาธารณะ

5. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาที่วัดบางวัดจัดให้มีการทำบุญตักบาตร มีปาฐกถาธรรมเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนเข้าพรรษา อาจมีการประกวดกัน วันสงกรานต์จัดให้มีพิธีการสรงน้ำพระ การแห่พระธาตุ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัดและการก่อเจดีย์ เป็นต้น

สาระสำคัญที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สังเคราะห์แล้ว พบว่า วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรจะเทียบเคียงกับองค์ประกอบของการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วย “ผู้ส่งสาร ตัวสาร

ช่องทางหรือสื่อ และมีผู้รับสาร” ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของการสื่อสาร หากมองตามองค์ประกอบของศาสนาจะมีส่วนสำคัญอยู่ 4 ประการ คือ

1) ศาสนธรรม หรือพระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

2) ศาสนบุคคล หรือนักบวช คือ บุคคลผู้สืบต่อศาสนา

3) ศาสนสถาน หรือศาสนวัตถุ คือ สถานที่รวมของจิตใจที่แสดงให้เห็นเป็นรูปธรรม

4) ศาสนพิธีหรือพิธีกรรมทาง พระพุทธศาสนาเพื่อเป็นการโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้เข้าสู่พระพุทธศาสนา

2.4.2 แนวคิดวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์

ผู้วิจัยเลือกที่จะใช้องค์ประกอบของศาสนามาบูรณาการเพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ในแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก จากการที่ผู้วิจัยกำหนดประเด็นสัมภาษณ์นักวิชาการ ที่มีความรู้ทางด้านการเผยแผ่ และนักวิชาการที่มีความรู้ทางด้านศาสนา ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้วิจัยมีประเด็นคำถามในเรื่องของแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์สังเคราะห์และตีความแนวคิดที่เกิดขึ้นโดยแบ่งตามหลักองค์ประกอบของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีประเด็นดังต่อไปนี้ คือ ด้านวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่ ด้านกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่ ด้านวิธีการในการเผยแผ่และด้านเนื้อหาหรือหลักธรรมในการเผยแผ่ อีกทั้งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านบุคคล 2) ด้านงบประมาณ 3) ด้านวัสดุการสื่อสาร 4) ด้านการจัดการเผยแผ่ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยนำมาประมวลสรุปเกี่ยวกับแนวคิดวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ได้ 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่

การวิเคราะห์เอกสาร พบว่า วัตถุประสงค์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ เพื่อต้องการให้ประชาชน (ผู้รับสาร) ได้มีความรู้ความเข้าใจ ในหลักพระธรรม คำสั่งสอน ทางพระพุทธศาสนา โดยมุ่งให้ผู้ฟังหรือผู้รับสารนั้นได้รับประโยชน์สูงสุด ตั้งแต่การนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันเป็นหลักประกันชีวิตในภพหน้าและนำพาชีวิตไปสู่ความพ้นทุกข์ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบัน เป้าหมายของการเผยแผ่อาจจะแตกต่างไปจากสมัยพุทธกาลบ้าง เพราะในสมัยพุทธกาลมุ่งเน้นความพ้นทุกข์เป็นหลัก แต่ในยุคปัจจุบันเนื่องจากคนติดอยู่ในพิธีกรรม และวัตถุเป็นหลักทำให้หลักธรรมที่สอนก็มุ่งเน้นไปในเรื่องบุญเป็นหลักเพื่อให้พบกับความสุขในภพหน้าเป็นต้น

สำหรับผู้วิจัยมีความเห็นว่า วัตถุประสงค์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ไม่ว่าในยุคสมัยใดก็ไม่เคยเปลี่ยนแปลง ทางด้านรูปแบบอาจจะเปลี่ยนไปบ้าง ขึ้นอยู่กับความสามารถ หรือความถนัดของผู้สอนแต่ละท่าน แต่เป้าหมายหลักในการเผยแผ่ก็ยังคงเหมือนเดิม คือ เน้นประโยชน์ทั้ง 3 ได้แก่ ประโยชน์ในชาตินี้ (ทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์) ประโยชน์ในชาติหน้า (สัมปรายิกัตถะประโยชน์)

และประโยชน์ขั้นสูงสุดคือพระนิพพาน (ปรมัตถะประโยชน์) เพราะเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่ ไว้ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล โดยพระองค์ทรงมอบ นโยบายการเผยแผ่ ไว้กับพระอรหันต์ซึ่งเป็นพระธรรมทูต ชุดแรก 60 รูป (ที.ม. (ไทย) 10/52/38)

ดังความว่า “จรถ ภิกฺขเว จาริกำ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺ สานำ,มา เอเกน เทฺว อคมิตฺถ;เทเสถ ภิกฺขเว ธมฺมำ อาทิกลฺยาณำ มชฺเฌกลฺยาณำ ปริโยสานกลฺยาณำ สาตฺถำ สพฺยญฺชนำ, เกวลปริปุณฺณำ ปริสุทฺธำ พฺรหฺมจริยำ ปกาเสถ...”

แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พวกเธออย่าได้ไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ ครบถ้วนอย่างสิ้นเชิง

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า วัตถุประสงค์ในการเผยแผ่ เพื่อต้องการให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม โดยมุ่งให้ผู้รับสาร ได้รับประโยชน์สูงสุด ทั้งประโยชน์ในชาตินี้ ประโยชน์ในชาติหน้าและประโยชน์ขั้นสูงสุด คือ พระนิพพาน สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นหลักประกันชีวิตในภพหน้าและนำพาชีวิตไปสู่ความพ้นทุกข์ปัจจุบันเป้าหมายของการเผยแผ่อาจจะแตกต่างไปบ้าง เพราะปัจจุบันคนติดอยู่ในพิธีกรรม และวัตถุเป็นหลัก

2. ด้านกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่

การวิเคราะห์เอกสาร พบว่า กลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือผู้รับสารพระพุทธองค์ทรงเลือกกลุ่มเป้าหมายก่อนที่จะเลือกวิธีการเผยแผ่ โดยพุทธวิธีนั้น พระองค์จะเลือกแบบจำเพาะเจาะจง สำหรับผู้รับสารนั้น หรือกลุ่มเป้าหมายนั้น ๆ แต่ละวิธี พระพุทธองค์ทรงใช้ได้อย่างเหมาะสมกับผู้ฟัง เพราะเมื่อจบการสอน การแสดงพระธรรมเทศนา หรือการสนทนาก็จะได้รับผลตามความมุ่งหมาย คือผู้ฟังได้บรรลุมรรคผลในระดับต่าง ๆ”

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปได้ว่า กลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่หรือผู้รับสารนั้น พระพุทธเจ้าไม่ได้แสดงธรรมแบบหว่านแห แต่ทรงมีกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่ที่ชัดเจน ทรงเน้นกลุ่มชนที่มีความพร้อม เช่น “ทรงพระดำริหาคนที่ควรจะได้รับเทศนาครั้งแรก ทรงระลึกถึงปัญจวัคคีย์ว่าเป็นผู้มีอุปนิสัยในอันจะตรัสรู้ธรรม ทั้งมีอุปการะแก่พระองค์มากได้เป็นอุปัฏฐากของพระองค์เมื่อครั้งทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา” เป็นต้น ซึ่งพระปัญจวัคคีย์มีพื้นฐานมาเป็นอย่างดี เพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนามีความยากและลึกซึ้งเป็นอย่างยิ่ง ถ้าผู้ไม่เคยมีพื้นฐานมาก่อน ก็คงจะเข้าใจได้ยาก และทรงเน้นเผยแผ่ทั้งในเชิงรุกและเชิงรับ คือ เข้าไปหากลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่ถึงที่ ไม่ได้รอให้กลุ่มผู้ฟังเข้ามาฟังธรรมที่วัดอย่างเดียว ทรงเข้าไปสอนผู้ปกครองประเทศ หรือผู้นำชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นเบื้องต้นก่อน เช่น ในแคว้นมคธนั้น มีเมืองราชคฤห์ เป็นเมืองหลวง มีพระเจ้าพิมพิสาร

เป็นพระมหากษัตริย์ปกครอง มีชฎิลสามพี่น้องนามว่า อุรุเวลากัสสปะ นทีกัสสปะ คยากัสสปะตั้งตนเป็นคณาจารย์ใหญ่ มีบริวารรวมกันถึง 1,000 คน ถือตัวเองว่าเป็นพระอรหันต์ มีคนเคารพนับถือมากมาย มีลัทธิถือหนักไปในทางบูชายัญ แต่ในที่สุดพระองค์ได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์หลายอย่างจนชฎิลสามพี่น้อง และบริวารอีก 1,000 คน ศรัทธาเลื่อมใส แล้วทูลขออุปสมบท พระบรมศาสดา ได้ประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทาแก่เหล่าชฎิล และทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตรโปรดภิกษุ เหล่านั้นจนบรรลุเป็นพระอรหันต์ด้วยกันทั้งสิ้น

ฝ่ายพระเจ้าพิมพิสาร ทรงทราบการเสด็จมาสู่กรุงราชคฤห์ของพระบรมศาสดาแล้วจึงเสด็จมาเฝ้าพร้อมด้วยข้าราชบริพาร พระบรมศาสดาทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรดพระเจ้าพิมพิสารและบริวาร 11 นหุตะ ให้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล ส่วนอีกหนึ่งนหุตะนั้น ดำรงตนตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์ อีกประการหนึ่งคือ การเผยแผ่ในเชิงรับ สำหรับผู้ที่เข้ามาในวัดก็ทรงแสดงธรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มคนนั้น ๆ เช่น ยสกุลบุตร รู้สึกสลดสังเวชใจจึงเปล่งอุทานว่า ที่นี่วุ่นวายหนอ ที่นี่ขัดข้องหนอมุ่งไปสู่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พระบรมศาสดาตรัสเรียก ยสะ ที่นี่ไม่วุ่นวาย ที่นี่ไม่ขัดข้อง พร้อมกับทรง แสดงพระธรรมเทศนาอนุปุพพิกถา และทรงแสดงสามุกกังสิกาเทสนา (อริยสัจ 4) แก่ยสกุลบุตร เมื่อจบพระธรรมเทศนา ยสกุลบุตรได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบันในพระพุทธศาสนา

ประการต่อมาการเผยแผ่ในเชิงรับ สำหรับการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตสำหรับผู้ที่เข้ามาในวัด เช่น อภยราชกุมารสูตร ว่าด้วยพระราชกุมารพระนามว่า อภัย โดยนำเสนอคำถามว่า “พระพุทธเจ้าเคยพูดจาที่ทำให้ผู้อื่นไม่ชอบบ้างไหม มีวัตถุประสงค์ให้พระพุทธเจ้าได้อาย และอับจนในคำตอบ แต่พระองค์กลับชี้แจงได้แยกแยะได้อย่างประณีต ทำให้อภัยราชกุมารนับถือยกย่องพระพุทธเจ้า และขอรับใช้เป็น อุบาสก ผู้ถึงสรณะ” เป็นต้น

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า พระพุทธองค์ไม่ได้แสดงธรรมแบบหว่านแหแต่ทรงเลือกกลุ่มเป้าหมายอย่างชัดเจน ทรงเน้นกลุ่มชนที่มีความพร้อม ก่อนที่จะเลือก วิธีการเผยแผ่ โดยพุทธวิธีนั้นพระพุทธองค์ทรงเลือกอย่างเหมาะสม จำเพาะเจาะจงสำหรับกลุ่มเป้าหมายนั้น ๆ เมื่อจบการสอนก็จะได้รับผลตามความมุ่งหมาย คือ ผู้ฟังได้บรรลุมรรคผลในระดับต่าง ๆ และทรงเน้นเผยแผ่ทั้งในเชิงรุกและเชิงรับ การเผยแผ่เชิงรุก คือ เข้าไปหากลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่ ถึงที่การเผยแผ่ในเชิงรับก็ทรงแสดงธรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มคนที่เข้ามาในวัด

3. ด้านวิธีในการเผยแผ่

การวิเคราะห์เอกสาร พบว่า วิธีในการเผยแผ่ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงใช้ช่องทางในการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นวัจนภาษา และอวัจนภาษา พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างของผู้ที่มีเทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย ทรงทำสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมหรือทำของยากให้ง่าย เทคนิค หรือช่องทางสำหรับสื่อสารที่เป็นวจนะภาษาที่พระองค์ทรงใช้ เช่น การใช้อุปมาอุปไมยในการสอน เช่น “ทรงสอนพระมาลุงกยบุตร ที่มาถามปัญหา เชิงอภิปรัชญาว่าตายแล้วไปไหน โดยทรงยกอุปมาอุปไมย

เหมือนคนโดนลูกศรแทง” หรือทรงยกอุปมาอุปไมยมาสอนพระราหุลเกี่ยวกับ “คนที่พูดเท็จ ที่มีคุณความดีหรือความเป็นสมณะ เหลือน้อยเหมือนกับน้ำในขันที่คว่ำ” ประการต่อมาการที่ทรงยกนิทานหรือเรื่องราวมาประกอบการเทศนาหรือสั่งสอน เช่น “เมื่อพราหมณ์ทั้งหลายทะเลาะกัน ยึดความคิดเห็นของตนเท่านั้นถูก ของคนอื่นผิดหมด พระองค์ตรัสว่า ผู้ที่รู้เห็นอะไรเพียงแง่มุมเดียว ไม่แคล้วจะต้องทะเลาะกัน ดุจตาบอดคลำช้าง แล้วทรงเล่านิทานให้ฟังว่า พระราชาองค์หนึ่งรับสั่งให้นำช้างมาให้คนตาบอด 9 คนดู ดูแล้วให้บอกว่าช้างเป็นอย่างไร” เป็นต้น ส่วนเทคนิคการสอนที่เป็น อวัจนภาษา เช่น ทรงสอนพระภิกษุให้ดูแลกันเองยามป่วยไข้ โดยทรงเข้าไปพยาบาลภิกษุรูปหนึ่งชื่อติสสะซึ่งอาพาธด้วยโรคเป็นไข้พุพอง ร่างกายพุพอง มีหนองไหลเยิ้มไปทั้งตัว แถมส่งกลิ่นเหม็นคละคลุ้งอีกด้วย ภิกษุรูปอื่น ๆ แสดงความรังเกียจไม่มีใครดูแล ปล่อยให้นอนรอความตาย อยู่บนแคร่เพียงลำพัง พระพุทธองค์ทรงไปพบจึงทรงเข้าไปเช็ดตัว ทำความสะอาดอย่างใกล้ชิด โดยไม่มีความรังเกียจแต่ประการใด ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันนี้ วิธีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนานั้นมีด้วยกันหลากหลายวิธี ขึ้นอยู่กับผู้เผยแผ่จะประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายหรือยุคสมัย แต่อย่างไรก็ตามในทางตรงกันข้ามนั้นช่องทางในการเผยแผ่นั้นจะต้องปรับให้สอดคล้องกับบุคคลและยุคสมัย และนอกเหนือจากการแสดงธรรมทางตรงแล้ว ยังมีการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านทางสถานที่หรือวัตถุ เช่น การสร้างอุโบสถ์ศิลปะแบบต่างๆ ก็นับได้ว่าเป็นช่องทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อีกวิธีการแบบหนึ่ง โดยใช้อวัจนะภาษา

4. ด้านหลักธรรมในการเผยแผ่

จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า การเผยแผ่นั้นพระพุทธเจ้า ทรงนำหลักธรรมไปเผยแผ่ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟัง เพราะก่อนจะออกแสดงธรรมแต่ละวันนั้น “พระพุทธองค์ทรงตรวจดูอัธยาศัยของกลุ่มผู้ฟังก่อนว่าเป็นใคร มีภูมิหลังอย่างไร” และจะทรงแสดงหลักธรรมที่ตรงกับจริตอัธยาศัยของบุคคลนั้น ๆ เช่น “ทรงเสด็จไปโปรดชฎิล 3 พี่น้องซึ่งบูชาไฟ ทรงแสดงธรรมเรื่องอาทิตตปริยายสูตร” ซึ่งสอนเกี่ยวกับไฟ คือ ความร้อน หรือทรงแสดงเรื่อง “ทิศ 6 กับสอนสิงคาลมาณพซึ่งกำลังจุ่มน้ำคงคาและไหว้ทิศทั้ง 6 ตามคำสอนของบิดา ทั้งนี้เพราะทรงมุ่งเน้นให้ผู้ฟังหรือผู้รับสารได้รับประโยชน์จากธรรมะที่ทรงสอนอย่างเต็มที่ จึงทำให้การเผยแผ่ของพระองค์นั้นประสบความสำเร็จทุกครั้ง

จากที่กล่าวมาแล้วผู้วิจัยสรุปว่า พระพุทธองค์ทรงนำหลักธรรมไปเผยแผ่ ให้เหมาะกับกลุ่มผู้ฟัง เพราะก่อนจะออกแสดงธรรมแต่ละวันนั้น “พระพุทธองค์ทรงตรวจดูอัธยาศัยของกลุ่มผู้ฟังก่อนว่าเป็นใคร มีภูมิหลังอย่างไร” และจะทรงแสดงหลักธรรมที่ตรงกับจริตอัธยาศัยของบุคคลนั้น ๆ ทั้งนี้เพราะทรงมุ่งเน้นให้ผู้ฟัง ได้รับประโยชน์จากธรรมะที่ทรงสอนอย่างเต็มที่ จึงทำให้การเผยแผ่ของพระองค์นั้นประสบความสำเร็จทุกครั้ง ดังนั้น จากการศึกษาค้นพบว่า การเผยแผ่ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลสามารถนำมาเป็น ตัวอย่างในการเผยแผ่ในยุคสมัยปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ผู้เผยแผ่จะต้องมีความเข้าใจ

อันถูกต้อง ต่อหลักธรรมที่จะเผยแผ่ และทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมายที่จะเผยแผ่ เพื่อจะได้เลือกสรรวิธีการเผยแผ่ที่เหมาะสมกับบุคคล สถานที่และยุคสมัย โดยไม่มีแบบแผนตายตัว แต่ตั้งอยู่บนกาลเทศะที่เหมาะสม และคำนึงถึงอุปนิสัยของกลุ่มเป้าหมายที่จะเผยแผ่เป็นหลัก

2.5 สรุป

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การนำเอาหลักพุทธธรรม คำสั่ง คำสอน ของพระพุทธเจ้า ไปถ่ายทอดสู่สาธารณะชนให้ได้รับรู้ เรียนรู้ และปฏิบัติตาม เพื่อเป้าหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน โดยสืบทอดจากคนกลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยยึดเอาหลักอุดมการณ์ อุดมคติ หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้ โดยความเป็นมาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น มีความเจริญรุ่งเรือง มั่นคงยืนยาวอยู่ได้ด้วยหลักธรรมในการเผยแผ่ คือ การประกาศเปิดเผยแผ่อริยสัจธรรม 4 ประการ เพื่อให้เกิดกระบวนการศึกษา ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา อันส่งผลให้เกิดความหลุดพ้นจากวัฏฏทุกข์ได้ในที่สุด การเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้ามีความสำคัญยิ่ง ต่อความดำรงยั่งยืน มั่นคง แห่งพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนถึงปัจจุบัน ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การจัดกระบวนการในการเผยแผ่โดยอาจกระทำได้ในหลายช่องทาง ได้แก่ การพูดคุย การจัดอบรม การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การชักชวนให้เข้าร่วมกิจการ การแจกเอกสาร การเทศนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียง และการบรรยายธรรมทางโทรทัศน์เป็นต้น เพื่อการโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้เข้าถึงสาระ และสามารถประพฤติปฏิบัติตนตามแนวทางแห่งพระธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา โดยพระพุทธเจ้าทรงมี อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นอย่างดีที่สุด คือก่อนที่พระองค์จะ ทำการประกาศเผยแผ่ หลักพุทธธรรม คำสั่งสอน พระองค์ทรงเตรียมหลักการใหญ่ ๆ ไว้ถึง 2 ครั้ง ได้แก่ ครั้งแรกก่อนที่จะส่งพระอรหันต์พุทธสาวก จำนวน 60 รูป ไปช่วยประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา ยังหมู่บ้าน ตำบลหรือนิคมชนบทต่าง ๆ ของชมพูทวีป และครั้งที่สองเมื่อวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ซึ่ง เป็นวันที่พระพุทธอรหันต์สาวกจำนวน 1,250 รูป มาประชุมพร้อมเพรียงกันโดยมิได้นัดหมาย ณ วัดเวฬุวันมหาวิหาร จึงทรงประทานพระพุทธโอวาทสำคัญ เพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติ ในการจาริกไปทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป พระพุทธโอวาทสำคัญที่พระพุทธองค์ ทรงตรัสแสดงในวันนั้น เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์คือ ประมวลคำสอนหลัก ที่แสดงถึงอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระศาสนธรรมของพระพุทธศาสนา

ส่วนพุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงเสด็จออกเผยแผ่เพียงพระองค์เดียว ในกาลต่อมาเมื่อมีสาวกมากขึ้น ทรงดำริให้พระพุทธสาวกออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย พระองค์ทรงอาศัยทสพลญาณ 10 ประการ ทำให้สามารถประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างองอาจมั่นคง นอกจากนี้พระพุทธองค์ทรงบริหารเวลาในการบำเพ็ญพุทธกิจ

ด้านการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการเสด็จไปโปรดเวไนยสัตว์เป็นพุทธกิจที่สำคัญ ที่พระองค์ทรงกระทำเป็นประจำวัน ในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งเรียกว่า ทรงบำเพ็ญพุทธกิจ 5 ประการ โดยพุทธวิธีการสอนตามที่ปรากฏ เป็นหลักฐานทางพระพุทธศาสนา มีหลายวิธีการสอน แต่ละวิธีพระพุทธองค์ทรงใช้ได้อย่างเหมาะสมกับผู้ฟัง เพราะเมื่อจบการแสดงพระธรรมเทศนาก็จะได้รับผลตามความมุ่งหมาย คือผู้ฟังได้บรรลุมรรคผลในระดับต่าง ๆ โดยมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะการสอนที่ดีตามแนวพุทธจริยา หรือตามหลักเทศนาวิธี 4 ประการที่เรียกว่า พุทธลีลาในการสอน 4 ส เป็นสำคัญ โดยหลักธรรมสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีจำนวนมากมาย ล้วนเป็นแนวทาง เพื่อความดับทุกข์ทั้งสิ้น แต่ก็ขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญาของผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยเช่นกัน แบ่งเนื้อหาตามระดับความสนใจของผู้ฟัง และความเหมาะสมได้ดังนี้ ระดับศีลธรรมหรือจริยธรรม (โลกียธรรม) และระดับปรมัตถธรรม (โลกุตรธรรม) ในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงเน้นหนักในด้าน ปรมัตถธรรมเป็นหลัก เนื่องจากเป็นตัวแก่นสูงสุดในพระพุทธศาสนา เมื่อผู้ใดมีอินทรีย์แก่กล้าพอสมควรที่จะเข้าถึงธรรมขั้นสูงแล้ว พระองค์ย่อมจะแสดงธรรมในระดับที่สูงขึ้นไปตามลำดับ สำหรับสังคมไทยในปัจจุบันนั้น ยังมีทั้งในส่วนของธรรมะระดับศีลธรรม (โลกียะ) และธรรมะในระดับปรมัตถธรรม (โลกุตตระ) โดยที่ในปัจจุบันนั้น จะมุ่งเน้นธรรมะสำหรับกลุ่มคนหมู่มาก โดยให้ความสำคัญใน ด้านธรรมะระดับศีลธรรม มากกว่าระดับปรมัตถธรรม แต่ในปัจจุบันได้เปิดโอกาสให้ฆราวาสผู้มีความพร้อม ในการปฏิบัติ สามารถศึกษา และปฏิบัติธรรมะ ในระดับปรมัตถธรรมได้ง่ายและสะดวกขึ้น โดยไม่จำเป็นบังคับให้ต้องเข้าสู่วิถีชีวิต เช่นนักบวช ซึ่งประโยชน์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนานี้ พระพุทธองค์ทรงเน้นให้พระอรหันต์สาวกยึดเอาประโยชน์ของมวลมนุษย์ และหมู่สัตว์เป็นหลัก เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ ดังนี้

1. ทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ คือ มีจุดมุ่งหมายให้เกิด ประโยชน์ปัจจุบัน
2. สัมปรายิกัตถะประโยชน์ คือ ประโยชน์ในเบื้องหน้า
3. ปรมัตถะประโยชน์ คือ ประโยชน์อย่างยิ่ง หรือประโยชน์สุงสุด คือการเข้าถึงพระนิพพาน

สำหรับวิธีการเผยแผ่หลักธรรมนั้น มีวิธีการเผยแผ่โดยตรงผ่านบุคคล คือวิธีการประกาศเผยแผ่พุทธธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนานั้น ตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนถึงสมัยหลังพุทธกาล อาศัยการสื่อสารระดับบุคคล แล้วสื่อสารกับตนเอง เพื่อพัฒนาตนเอง ให้เป็นพุทธบุคคลต้นแบบแล้วไปทำหน้าที่สื่อสาร ระดับบุคคลต่อไป รวมถึงการจดจำหลักธรรมวินัย จนสามารถถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง เมื่อมีการ ตรวจทานก็มีความสอดคล้อง และตรงกับความจริง ทั้งนี้การสื่อสารระดับบุคคล รวมไปถึงการใช้อวัจนภาษาที่แสดงออกทางการสำรวมอินทรีย์ มีอิริยาบถที่ปรากฏต่อบุคคลอื่น เป็นผู้สงบเรียบร้อย มีความงดงาม ซึ่งเป็นการเผยแผ่ที่ได้ผลทุกเวลา และวิธีการเผยแผ่โดยผ่านศาสนสถาน ศาสนาวัตถุ และสัญลักษณ์รวมไปถึงสถาบันศาสนาต่าง ๆ มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดความศรัทธา ความเลื่อมใส ความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่น

การสร้างถ้ำอชันตา เป็นต้น ประการสุดท้ายวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมไทยปัจจุบัน นับแต่สมัยโบราณก่อนอาณาจักรสุโขทัย เป็นไปโดยผ่านพระภิกษุสงฆ์และผ่านนโยบายทางสังคมและวัฒนธรรม โดยในแต่ละยุคสมัยย่อมมีรูปแบบ กระบวนการ วิธีการและประสิทธิผลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันไป วิธีการบางอย่างอาจเหมาะสมกับคนในยุคสมัยนั้น ๆ แต่พอความเจริญผ่านไป พระพุทธศาสนาย่อมต้องปรับเปลี่ยนวิธีการ เพื่อให้เหมาะสมกับคนในยุคสมัยนั้น ๆ เพราะในแต่ละยุคสมัยย่อมมีประวัติความเป็นมา หลักการ รูปแบบ กระบวนการ วิธีการและประสิทธิผลของการใช้วิธีการตามยุคสมัย

บทที่ 3
การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

ในบทที่ 3 เป็นศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีหัวข้อเกี่ยวกับการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ดังต่อไปนี้

3.1 ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

3.2 ประวัติบุคคลสำคัญในด้านการเผยแผ่ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

3.3 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

3.4 สรุป

3.1 ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารตั้งอยู่ริมถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชั้นวรมหาวิหาร เดิมชื่อวัดพระบรมธาตุ เป็นปูชนียสถานที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของภาคใต้และประเทศไทย ในปี พ.ศ. 1719 พระเจ้าศรีธรรมาโศกราชทรงสร้างเมืองนครศรีธรรมราชขึ้น พร้อมก่อสร้างเจดีย์องค์ใหม่ เป็นเจดีย์ทรงลังกา สูง 55.78 เมตร (กรมศิลปากรบูรณะปลียอดทองคำเมื่อ พ.ศ. 2538) จากฐานบัวคว่ำบัวหงายถึงปลียอด สูง 6.80 เมตร ใช้ทองคำเนื้อสิบหุ้มโดยรอบวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีประวัติความเป็นมาและพัฒนาการพอสรุปได้ดังนี้

3.1.1 ประวัติความเป็นมาของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ประวัติจากตำนานที่เล่าเรื่องการก่อสร้างพระบรมธาตุมีหลายสำนวนสามารถประมวลเนื้อหาได้ว่า ภายหลังจากพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานและได้ถวายพระเพลิงแล้วนั้น ได้มีการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุไปประดิษฐานยังสถานที่ต่าง ๆ ทั้งบนสวรรค์ โลกมนุษย์ และบาดาล ต่อมาพระเจ้าอชาตศัตรูได้ทรงนิมนต์พระมหากัสสปะ ไปอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ จากที่ต่าง ๆ มารวมไว้ที่กรุงราชคฤห์ในชมพูทวีป โดยขุดหลุมฝังแล้วผูกภาพยนตร์ คือ หุ่นที่ผูก ขึ้นด้วยฟ่อนหญ้าแล้วปลุกเสกด้วยเวทมนต์คาถารักษาไว้ ล่วงมาจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงขุดพระธาตุเหล่านั้นขึ้นมาแล้วแจกจ่ายไปยังเมืองต่าง ๆ ทั่วทั้งชมพูทวีป มีเมืองหนึ่งชื่อเมืองทนธบุรี ได้พระทันตธาตุมาเก็บรักษาไว้ ต่อมามีกษัตริย์จากเมืองอื่นยกทัพมาเพื่อขอแบ่งพระทันตธาตุ กษัตริย์สิงหราชเจ้าเมืองทนธบุรีเห็นว่าจะรักษาเมืองไว้มิได้ จึงให้พระนางเหมชาลาและเจ้าชายทันทกุมารพระธิดาและ

พระโอรสอัญเชิญพระทันตธาตุลงเรือหนีไปลังกาเผอิญเรือกาปั่นถูกพายุพัดเรือแตกทั้งสองพระองค์มาขึ้นฝั่งณหาดทรายแก้ว แล้วฝังพระทันตธาตุไว้ณที่นั้น และได้พบกับพระมหาเถรพรหมเทพซึ่งเป็นพระอรหันต์ ท่านได้ทำนายว่าต่อไปภายภาคหน้าบริเวณหาดทรายแก้วจะเจริญรุ่งเรืองเป็นบ้านเมืองและปกครองโดยกษัตริย์ที่มีพระนามว่า “พระยาศรีธรรมโศกราช” หลังจากนั้นเจ้าชายทันทกุมารได้ขุดพระธาตุ ขึ้นมา เพื่ออัญเชิญไปยังเกาะลังกาตามที่ทรงตั้งพระทัยไว้แต่เดิม เมื่อกษัตริย์ลังกาได้รับพระบรมสารีริกธาตุแล้ว ทรงแบ่งให้เจ้าชายทันทกุมารและเจ้าหญิงเหมชลาส่วนหนึ่ง ทั้งสองพระองค์จึง อัญเชิญพระธาตุกลับไปบรรจุไว้ในเจดีย์ที่ทรงสร้างขึ้น ณ หาดทรายแก้ว กระทั่งกาลเวลาล่วงเลยไปได้มีกษัตริย์พระนามว่า “พระยาศรีธรรมโศกราช” เสด็จมาขุดอัญเชิญพระธาตุออกมาแล้วสร้างพระเจดีย์ขึ้นใหม่ รวมทั้งทรงสร้างบ้านเมืองขึ้น ณ บริเวณนั้นด้วย ซึ่งพระเจดีย์และบ้านเมืองที่สร้างขึ้นบนหาดทรายแก้วนั้น ต่อมาก็คือพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช และเมืองนครศรีธรรมราชในปัจจุบันนั่นเอง พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญคู่บ้านคู่เมืองของชาวนครศรีธรรมราช เพราะเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ส่วนที่เป็นพระทันตธาตุ (ฟัน) ของพระพุทธเจ้าเป็นที่เคารพสักการบูชาเป็นแหล่งรวมศรัทธาของเหล่าพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศสำหรับประวัติความเป็นมาของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชนั้น ปัจจุบันไม่มีผู้ใดสามารถบ่งชี้ถึงประวัติความเป็นมาของการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชได้แน่นอนชัดเจน เนื่องจากหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชนั้น ระบุศักราชการสร้างแตกต่างกัน ทำให้ไม่สามารถยุติประเด็นเกี่ยวกับการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชลงได้ พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช มีบทบาทสำคัญในบริบททางสังคมในฐานะเป็นสัญลักษณ์แทนอำนาจการเมืองการปกครอง นับแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นศูนย์รวมของศรัทธาความเชื่อ พิธีกรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน ทำหน้าที่ควบคุมสังคมให้เกิดความสันติสุขสงบร่มเย็น ซึ่งจากความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชดังกล่าวเป็นเหตุให้กรมศิลปากรได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นโบราณสถานประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 53 ตอนที่ 34 วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2479 และต่อจากนั้นมาคณะกรรมการมรดกโลกมีมติในการประชุมคณะกรรมการสมัยที่ 37 ณ กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2556 รับรองวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเข้าสู่บัญชีเบื้องต้นก่อนเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก เพื่อรอให้องค์กร UNESCO ได้พิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกในอนาคต

3.1.2 พัฒนาการของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ประวัติการสร้างวัดและพระบรมธาตุเจดีย์ปรากฏในตำนานพระบรมธาตุ ซึ่งกล่าวถึงเจ้าชายทนทกุมารกับเจ้าหญิงเหมชาลาอัญเชิญพระเขี้ยวแก้วจากลังกา แต่เรือแตกลอยมาติดฝั่งหาดทรายแก้ว จึงได้ฝังซ่อนพระเขี้ยวแก้วไว้ที่หาดทราย ต่อมาได้อัญเชิญพระเขี้ยวแก้วไปลังกา และได้นำพระธาตุส่วนหนึ่งกลับมาประดิษฐานยังจุดที่เคยซ่อนพระเขี้ยวแก้ว จึงสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ไว้ที่นี่

เมื่อ พ.ศ. 854 ซึ่งต่อมาพระเจ้าศรีธรรมาโศกราชแห่งอาณาจักรตามพรลิงค์ ได้โปรดให้สร้างพระสถูปขนาดใหญ่ตามแบบศิลปะลังกาครอบทับพระบรมธาตุเจดีย์เดิมในปีมหาศักราช 1093 (ตรงกับ พ.ศ. 1719) โดยอายุที่ปรากฏตามตำนานสอดคล้องกับการตรวจอายุของอิฐที่ฐานพระบรมธาตุเจดีย์ด้วยวิธีวิทยาศาสตร์โดยวิธีเรืองแสงความร้อน (Thermoluminescence, TL) เมื่อเดือนมกราคม 2559 พบว่าอิฐที่ฐานพระบรมธาตุเจดีย์มีอายุราว 1,119±67 ปี (ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์, ม.ป.ป.)

ในสมัยสุโขทัยและอยุธยา วัดพระมหาธาตุฯได้พัฒนาขึ้นเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ (แบบดั้งเดิม) ในดินแดนไทยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม มีการหุ้มปลียอดของพระเจดีย์ด้วยทองคำ ดังปรากฏในจารึกบนแกนปลียอดใต้กลีบบัวหงายบนยอดพระบรมธาตุ พ.ศ.2155 ความว่า “พระมหาศรีราชปรีชญา เอาทองห้าตำลึงและญาติอีกด้วยสัปปุรุษทั้งหลายช่วยอนุโมทนา เป็นทองหกตำลึง สามบาท สามสลึง ตีเป็นแผ่นสรวมพระธาตุเจ้าในขณะออกญาพัทลุงมาเป็นพระยานครและพระเจ้าพระครูเทพรักษาพระธาตุ” พื้นที่ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมีขนาด 34.43 ไร่ (5.14 เฮกตาร์) เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีกำแพงอิฐล้อมรอบ มีซุ้มประตูทางเข้าทั้งด้านหน้าและด้านหลังวัด พื้นที่วัดแบ่งเป็นสองเขต คือ เขตพุทธาวาส หมายถึง พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเขตสังฆาวาส หมายถึง ที่พักและจำพรรษาของสงฆ์ เขตพุทธาวาสนับเป็นพื้นที่โบราณสถาน มีพระบรมธาตุเจดีย์ประดิษฐานอยู่ มีระเบียงล้อมรอบทำเป็นลานประทักษิณชั้นล่าง เรียกว่า *“วิหารทับเกษตร”* รอบฐานพระเจดีย์มีประติมากรรมช้างล้อม 22 เชือก ซึ่งเป็นต้นแบบของเจดีย์ช้างล้อมในศาสนสถานที่สุโขทัย สวรรคโลก และกำแพงเพชร (ซึ่งได้รับการรับรองขึ้นเป็นมรดกโลกด้านวัฒนธรรมไปแล้วเมื่อ พ.ศ.2534) ส่วนลานประทักษิณชั้นบนขององค์พระเจดีย์ มีเจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมทั้งสี่มุมรอบองค์พระเจดีย์ใหญ่ ส่วนยอดของพระบรมธาตุเจดีย์เป็นปล้องไฉน (ฉัตรวลี) 52 ชั้น มีบัลลังก์ทรงสี่เหลี่ยม ระหว่างองค์ระฆังกับฉัตรวลีประดับปูนปั้นภาพพระพุทธรูปปางลีลา เรียงเป็นทักษิณวัตร เรียกว่า “พระเวียน” ส่วนปลียอดพระบรมเจดีย์สูง 10.89 เมตร หุ้มด้วยแผ่นทองคำหนักราว 141.987 กิโลกรัม (หรือ 9,341.31 บาททอง หรือ 114.2 ชั่ง) ประดับด้วยอัญมณีซึ่งมีมูลค่าสูงยิ่ง ทองคำและอัญมณีเหล่านี้ได้มาจาก “พุทธศรัทธา” ของชาวไทยและชาวต่างชาติตั้งแต่ระดับกษัตริย์จนถึงประชาชนอย่างต่อเนื่อง ในลักษณะ “ราชประชาสมาศัย”

ภายในวัดพระมหาธาตุมีวิหารที่มีความสำคัญหลายหลังประดิษฐานอยู่ ได้แก่ พระบรมธาตุเจดีย์ องค์พระธาตุประกอบด้วยทองรูปพรรณและของมีค่ามากมาย ซึ่งสิ่งของมีค่าเหล่านี้พุทธศาสนิกชนนำมาถวายแด่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อให้ตนได้พบกับนิพพาน มีพิธีปฏิบัติอย่างหนึ่งต่อองค์พระธาตุ คือ ในวันมาฆบูชามีการแห่ผ้าขึ้นธาตุ เชื่อกันว่าหากใครได้นำผ้าขึ้นธาตุ จะขอพรได้เป็นจริงดังหวัง วิหารพระมหาภิเนษกรมน์ (วิหารพระทรงม้า) เป็นวิหารหลักใช้สำหรับเป็นทางขึ้นไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อเป็นการสักการบูชาองค์พระมหาธาตุเจดีย์ จัดเป็นประตูขึ้นไปสู่

การเคารพสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด คือพระทันตธาตุของพระพุทธเจ้า ยังมีสิ่งปลูกสร้างสำคัญภายในวัดที่ไม่ควรพลาดสักการะและเดินชมความงดงาม เช่น วิหารเขียน วิหารสามจอม วิหารโพธิ์ลังกา วิหารคด เป็นต้น

ทางด้านศรัทธาความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช โดยผู้คนที่มาสักการบูชาองค์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชนั้นล้วนแต่มีความเชื่อต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชหลายประการด้วยกัน ดังนี้คือ

1) ความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุภายในพระบรมธาตุเจดีย์

2) ความเชื่อเกี่ยวกับการหุ้มปลียอดทองคำพระบรมธาตุเจดีย์

3) ความเชื่อเกี่ยวกับองค์พระบรมธาตุเจดีย์ไม่มีเงา

4) ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดาที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์

5) ความเชื่อเกี่ยวกับพระอรหันต์ประจำทิศทั้ง 8 ที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์

6) ความเชื่อเกี่ยวกับช้างที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์

7) ความเชื่อเกี่ยวกับรูปปั้นทางขึ้นบันไดพระบรมธาตุเจดีย์

8) ความเชื่อเกี่ยวกับเจดีย์รายรอบพระบรมธาตุเจดีย์

9) ความเชื่อเกี่ยวกับกาสีเหล่าที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์

การศึกษาคติธรรมเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชนั้น พบว่า องค์พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชแฝงไปด้วยคติธรรมต่าง ๆ มากมาย ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปแบบด้านการเผยแผ่ โดยมีเจ้าอาวาสทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงเช่นทั้งด้านสถาปัตยกรรมขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ คติธรรมด้านการบูชา และคติธรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ประเพณีตักบาตรธูปเทียน ประเพณีสวดด้าน และการสมโภชพระบรมธาตุ เป็นต้น (ปรีชา นุ่นสุข, 2544, หน้า 51)

3.2 บุคคลสำคัญในด้านการเผยแผ่ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

วัดพระมหาธาตุแต่เดิมจะมีพระภิกษุอยู่ประจำหรือไม่นั้น ไม่มีหลักฐานแน่นอนที่ปรากฏชัด การบำรุงรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุภายในวัด เจ้าผู้ครองนครจะร่วมกับพระเถระผู้ใหญ่ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของประชาชน จะช่วยกันบูรณปฏิสังขรณ์ด้วยกันเป็นครั้งคราว และเจ้าผู้ครองนครสมัยนั้นจะตั้งตำแหน่งสมณศักดิ์ให้แก่พระเถระผู้ใหญ่รับภาระขึ้นโดยเฉพาะ คือตำแหน่ง

พระครูเหมเจติยานุรักษ์ เป็นหัวหน้า และมีผู้ช่วยอีก 4 รูป คือ

1) พระครูกาแก้ว มีหน้าที่รักษาพระมหาธาตุทางทิศบูรพา

2) พระครูการาม มีหน้าที่รักษาพระมหาธาตุทางทิศทักษิณ

3) พระครูกาชาด มีหน้าที่รักษาพระมหาธาตุทางทิศประจิม

4) พระครูกาเดิม มีหน้าที่รักษาพระมหาธาตุทางทิศอุดร

แต่ตำแหน่งพระครูทั้ง 5 นี้ไม่ได้เข้าจำพรรษาในบริเวณองค์พระมหาธาตุ ยังคงจำพรรษาอยู่ในวัดเดิมของตน แต่มีหน้าที่ดูแลพระมหาธาตุร่วมกัน จึงเป็นเหตุแห่งการที่ไม่มีพระภิกษุอยู่จำพรรษา เพราะถือเป็นวัดหลวง เป็นศาสนสมบัติกลางสำหรับประกอบศาสนกิจ และได้มีพระภิกษุอยู่จำพรรษาในวัดพระมหาธาตุตามหลักฐานที่ปรากฏนับแต่พระครูวินัยธรนุ่ม เป็นต้นมา

3.2.1 บุคคลสำคัญในการเผยแผ่

ลำดับเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุ (ประวัติพระอารามหลวง เล่ม 2, หน้า 541)มีดังนี้

ลำดับที่	รายนามเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร	เริ่มวาระ	สิ้นสุดวาระ
1	พระครูวินัยธรนุ่ม		ไม่มีข้อมูล
2	พระครูปลัดแก้วชิน		ไม่มีข้อมูล
3	พระเทพญาณเวที (ฦๅ ยติโก)	พ.ศ. 2468	พ.ศ. 2469
4	พระรัตนธัชมุนี (แบน คณฐาภรโณ)	พ.ศ. 2470	พ.ศ. 2521
5	พระธรรมรัตโนภาส (ประดับ โอภาโส)	พ.ศ. 2522	พ.ศ. 2543
6	พระธรรมวชิรากร (สมปอง ปญญาทีโป)	พ.ศ. 2544	ปัจจุบัน

1. พระเทพญาณเวที (ฦๅ ยติโก)

เจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ลำดับที่ 3

พระเทพญาณเวที (ฦๅ ยติโก) นามเดิมว่า **ฦๅ สิทธิเสนา** เกิดเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2417 ตรงกับวันเสาร์ ขึ้น 12 ค่ำ เดือน 12 ปีจอ เป็นบุตรคนสุดท้อง ของ หลวงสิทธิประการ (ปลอด สิทธิเสนา) และนางเสน สิทธิเสนา ภูมิลำเนาเดิม บ้านดอนคัน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ได้ศึกษาอักขระสมัยในสำนักนายปัก พี่ชาย จบหลักสูตรการเรียนสมัยนั้น

อุปสมบท

เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2437 เวลา 14.14 น. ณ วัดมัชฌิมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยมี พระภัทรธรรมธาดา (แจ้ง) วัดมัชฌิมาวาส เป็นพระอุปัชฌาย์ พระปลัดแดง อินฺทวโส วัดหงสาราม (ท่าข้าม) อำเภอปนาเระ จังหวัดปัตตานี เป็นกรรมวาจาจารย์ พระมหายิ้ม วัดท่าโพธิ์ เป็น พระอนุสาวนาจารย์

การศึกษา

เมื่ออุปสมบทแล้วได้ศึกษาพระธรรมวินัยในสำนักพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์เป็นเวลา 1 ปี ครั้นออกพรรษาแล้ว ใน พ.ศ. 2437 นั้น พร้อมด้วยพระธรรมจักการาม (เทพ) พระครูวิจารณ์ธุรกิจ (แต้ม) สองรูปนี้แต่ครั้งเป็นพระลำดับ พระรุ่ง ต่อมาลาสิกขา พระมหาเลี่ยม พระมหาเผ็ก แต่ครั้งยัง

เป็นสามเณร พระมหาเผ็ก ภายหลังลาสิกขา ทั้งหมดเดินทางเข้ากรุงเทพ มหานคร อยู่วัดโสมนัสวิหาร จังหวัดพระนคร ศึกษาบาลีในสำนักอาจารย์จุลั่น

พ.ศ. 2441 ไปอยู่วัดเทพศิรินทราวาส ศึกษาบาลีตามหลักสูตรมหามกุฎราชวิทยาลัย ในสำนักหม่อมพระศรีสุคตคัตยานุวัตร์ (หม่อมเจ้าพร้อม ลดาวัลย์)

พ.ศ. 2443 ย้ายไปอยู่วัดราชบพิธ ศึกษาบาลี หลักสูตรมหามกุฎราชวิทยาลัย สอบได้นักธรรมชั้นตรี, โท, และเอก สามัญเทียบเปรียญ 3 ประโยค

เมื่ออุปสมบทแล้วจำพรรษาอยู่ที่วัดมัชฌิมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

พ.ศ. 2437 วัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2441 วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2443 วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร

พ.ศ. 2459 วัดมะกอก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

พ.ศ. 2463 - 2464 วัดมเหยงคณ์ - วัดสวนป่าน จังหวัดนครศรีธรรมราช

พ.ศ. 2465 วัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช

พ.ศ. 2469 วัดหงสาราม (ท่าข้าม) จังหวัดปัตตานี

พ.ศ. 2471 วัดนพวงศาราม จังหวัดปัตตานี

พ.ศ. 2476 วัดบูรณศิริมาตยาราม กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2483 วัดนพวงศาราม จังหวัดปัตตานี

พ.ศ. 2485 วัดบูรณศิริมาตยาราม กรุงเทพมหานคร

ตำแหน่งงานฝ่ายปกครองคณะสงฆ์

พ.ศ. 2459 เป็น เจ้าอาวาสวัดมะกอก

พ.ศ. 2459 เป็น เจ้าคณะผู้ตรวจมณฑลปราจีนบุรี

พ.ศ. 2463 เป็น เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช

พ.ศ. 2465 เป็น พระอุปัชฌาย์

พ.ศ. 2469 - 2475 เป็น เจ้าคณะจังหวัดมณฑลจังหวัดปัตตานี

พ.ศ. 2476 - 2483 เป็น กรรมการสงฆ์มณฑลราชบุรี

พ.ศ. 2476 เป็น อนุกรรมการมหาเถรสมาคม

พ.ศ. 2482 - 2483 เป็น กรรมการเถรสมาคมธรรมยุต

พ.ศ. 2485 เป็น เจ้าอาวาสวัดบุรณศิริมาตยาราม

ผลงานด้านต่างๆ

จัดการรวมวัดพระเดิม และวัดมังคุด เข้ากับวัดพระมหาธาตุ เป็นวัดเดียวกัน โดยเปลี่ยนชื่อเสียใหม่ เป็น วัดพระมหาธาตุ

เป็นผู้อำนวยการซ่อมพระวิหารหลวง กุฎิ หอฉัน งานยังค้างอยู่แต่ยกช่อฟ้าอย่างเดียว

เป็นผู้อำนวยการจัดให้มีการสร้างกุฎิพระ ตำบลละ 1 หลัง จำนวน 30 หลัง

เป็นแม่กองธรรมสาขาแห่งสนามหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดพัทลุง

พ.ศ. 2465 เมื่อตั้งเจ้าคณะมณฑลขึ้นตามเดิมแล้ว คงเป็นแม่กองธรรมสนามหลวงสาขาสนามหลวง เฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดพัทลุง

พ.ศ. 2466 ได้ดำเนินการจัดสร้างเหรียญพระบรมธาตุ 3 ชนิด คือ เหรียญทองคำ เหรียญเงิน และเหรียญทองแดง เพื่อแจกแก่ผู้มานมัสการพระบรมธาตุไว้เป็นที่สักการะบูชา ทั้งนี้สำหรับผู้บริจาคเงินปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุ

มรณภาพ

พระเทพญาณเวที ถึงแก่มรณภาพด้วยอาการอันสงบ เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2512 เวลา 05.40 น. (ตรงกับเวลาเกิด) สิริอายุได้ 95 ปี 6 เดือน 20 วัน พรรษา 75

สำหรับอัฐิส่วนหนึ่งของท่านหลังจากการพระราชทานเพลิงศพแล้วนั้น ท่านระบุให้นำไปบรรจุในเจดีย์ซึ่งท่านสร้างไว้ที่เกาะเสือ ตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพยูน จังหวัดพัทลุง เพราะเจดีย์นั้นมีอัฐิของท่านพระครูวิจารย์ศีลคุณ (ชู) วัดจะทิ้งพระ อาจารย์ของท่านอัฐิของพระครูวิจารณ์ธุรกิจ (แต้ม) ญาติผู้ใหญ่และเคยร่วมเดินทางเข้ากรุงเทพฯ และอัฐิของพระครูวินยาลังการ (เย็น) ผู้เป็นสหายได้บรรจุไว้ก่อนแล้ว

2. พระรัตนธัชมุนี (แบน คณฺฐาภรโณ)

เจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ลำดับที่ 4

พระรัตนธัชมุนี นามเดิม แบน ฉายา คณฺฐาภรโณ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมฝ่ายธรรมยุติกนิกาย อดีตเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และอดีตเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ประวัติพระรัตนธัชมุนี มีนามเดิมว่า แบน ฤทธิโชติ เกิดเมื่อวันจันทร์ที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2427 ตรงกับวันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 7 ปีวอก เวลา 22.15 น. เป็นบุตรของหมื่นทิพยจักษุ (ขาว ฤทธิโชติ) กับนางเป็ด นามสกุลเดิม ธรรมิกกุล ภูมิลำเนาอยู่บ้านดอนทะเล หมู่ 2 ตำบลปากพูน อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ท่านมีพี่น้องร่วมมารดาบิดาเดียวกัน 3 คน ชื่อสิน เรือง และขาบ ตามลำดับต่อมาได้เรียนหนังสือที่วัดจนจบชั้นประถมศึกษาวันอังคารที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2447 ตรงกับวันแรม 15 ค่ำ เดือน 8 ปีมะโรง

อุปสมบท

อุปสมบท ณ นทีสีมา หน้าวัดท่าโพธิ์ โดยมีพระครูเหมเจติยานุรักษ์ (เนียม ธมฺมปาโล) วัดพระนคร ซึ่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราชในขณะนั้น เป็นพระอุปัชฌาย์ และพระศิริธรรมมุนี (ม่วง รตนทฺโช) เจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราชขณะนั้น เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้ฉายาว่า คณฺฐาภรโณ

การศึกษา

หลังจากอุปสมบทได้ศึกษาที่วัดท่าโพธิ์ ถึงปี พ.ศ. 2454 พระรัตนธัชมุนี (ม่วง รตนทฺธโช) ได้ส่งไปศึกษากับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ที่วัดบวรนิเวศราชวรวิหาร และสอบได้นักธรรมชั้นตรีในปีนั้น หลังจากนั้นได้ติดตามพระอริยกระวี (เซ่ง อุตฺตโม) ในฐานะพระปลัด ฐานานุกรมของท่านไปอยู่วัดราชาธิวาสราชวรวิหาร ศึกษาต่อที่สำนักนั้นจนสอบได้เปรียญธรรม 3 ประโยคใน พ.ศ. 2456 และได้เปรียญธรรม 4 ประโยคใน พ.ศ. 2458 แล้วหยุดสอบเพียงแค่นั้นเพื่อไม่ให้สูงกว่าอาจารย์คือพระรัตนธัชมุนี (ม่วง) ซึ่งได้เปรียญธรรม 4 ประโยคเช่นกัน

ในปีนั้นท่านได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูปริตร ฐานานุกรมในสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ แล้วมีพระบัญชาให้ท่านไปเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพิชยญาติการามวรวิหาร จนถึง พ.ศ. 2461 จึงย้ายกลับมาอยู่วัดบวรนิเวศวิหาร ทำหน้าที่เลขานุการในสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ พ.ศ. 2462 ลาออกจากตำแหน่งเลขานุการในสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กลับไปเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมที่วัดท่าโพธิ์เมื่อเจ้าอาวาสวัดมเหยงคณ์มรณภาพ ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดนั้นนานถึง 7 ปี แล้วจึงย้ายไปเป็นเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นอกจากนี้ท่านยังได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะจังหวัดตั้งแต่ พ.ศ. 2468 แล้วเลื่อนเป็นเจ้าคณะจังหวัดใน พ.ศ. 2470 และเป็นรองเจ้าคณะภาค (ธรรมยุต) ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 ตราบจนมรณภาพตั้งแต่วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2480 โปรดให้ตั้งเป็นพระคณาจารย์โทในทางแสดงธรรม

ลำดับสมณศักดิ์

พ.ศ. 2454 เป็นพระปลัด ฐานานุกรมในพระอริยกระวี (เซ่ง อุตฺตโม)

พ.ศ. 2457 เป็นพระครูปริตร ฐานานุกรมในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ที่ พระครูประสาทพุทธปริตร

พ.ศ. 2462 ลาออกจากสมณศักดิ์

พ.ศ. 2463 เป็นพระครูปลัดศีลวัฒน์ ฐานานุกรมในพระธรรมโกษาจารย์ (ม่วง รตนทฺธโช)

พ.ศ. 2466 เป็นพระครูปลัดศรีธรรมวัฒน ฐานานุกรมในพระรัตนธัชมุนี (ม่วง รตนทฺธโช)

9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 เป็นพระครูสัญญาบัตรที่ พระครูเหมเจติยานุรักษ์

6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2474 เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ พระศรีธรรมประสาธน์มหาธาตุเจติยานุรักษ์ สังฆปาโมกข์

5 ธันวาคม พ.ศ. 2494 เป็นพระราชาคณะชั้นราชในราชทินนามเดิม

5 ธันวาคม พ.ศ. 2499 เป็นพระราชาคณะชั้นเทพที่ พระศรีธรรมประสาธน์ มหาธาตุเจติยานุรักษ์ ธรรมิกคณิสสร บวสังฆาราม คามวาสี

5 ธันวาคม พ.ศ. 2505 เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ พระรัตนธัชมุนี ศรีธรรมราชธรรมสาธก ตรีปิฎกคุณาลังการ ศีลสมาจารวินัยสุนทร ธรรมิกคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

งานด้านการเผยแผ่

พระรัตนธัชมุนี พ.ศ. 2452 ถึง 2454 จำนวน 2 ปี เป็นพระราชพิธีสวดพานและธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เมื่ออยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหารกรุงเทพฯพ.ศ 2470 ถึง 2521 จำนวน 52 ปี เป็นพระคณาจารย์โท ฝ่ายธรรมกถึกได้จาริกไปเทศน์แสดงพระธรรมเทศนาอบรมประชาชนทั้งในเขตปกครองและนอกเขตปกครองทั่วทั้งภาคใต้ทั้งในถิ่นเจริญและถิ่นทุรกันดารได้จัดให้มีการประกอบศาสนกิจซึ่งเป็นกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาคือ ให้มีการประกอบพิธีมาฆบูชาเป็นประจำทุกปี ให้มีการประกอบพิธีวิสาขบูชาเป็นประจำทุกปี ให้มีการประกอบพิธีอาสาฬหบูชาเป็นประจำทุกปี ให้มีการประกอบพิธีในวันธรรมะสวนะเป็นประจำ ให้มีการจัดฝึกอบรมศีลธรรมแก่นักเรียนในและประชาชนเขตปกครองเป็นประจำพระควรจะมีสมบัติของพระใครว่าไม่มี ยอดพระบรมธาตุสิทองคำเหลืองอร่ามตั้ง 800 ช่าง ในพิพิธภัณฑ์ของวัด ห้องพระวิหารเขียนและห้องพระวิหารโพธิ์ลังกา ก็เต็มไปด้วยสมบัติมีค่ามหาศาลยากจนที่ไหนกัน ร่ำรวยสมบัติยิ่งกว่าใคร ๆ เสียอีก (จนนอก) จนทรัพย์ภายนอกไม่เป็นไรดอกแต่อย่าให้ (จนใน) จนทรัพย์ภายใน คนเราจึงจะจนอะไรก็จนได้จนไปเถิดและจะเสียอะไรก็เสียไปเถิด แต่อย่าให้เสียใจถ้าจนใจและเสียใจแล้วก็จะทำให้จนหมดตัวเสียหมดร่างไม่มีทางเอาดีได้ เมื่อครั้งมีมหาวาตภัยพัดผ่านภาคใต้โดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งอยู่ในเส้นทางของลมร้ายครั้งนี้ใน วันที่ 25 ตุลาคม 2556 เวลา 20.00 น. ได้ทำความเสียหายแก่ทรัพย์สินและผู้คนก็ล้มตายบาดเจ็บเป็นจำนวนมากถ้าจะคิดออกเป็นจำนวนเงินก็นับเป็นจำนวนหลายสิบล้านบาท แต่ภายในวงล้อมแห่งกำแพงวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารนับว่าปลอดภัยจากลมร้ายนี้อย่างมหัศจรรย์วัตถุก่อสร้างและผู้คนไม่ได้รับอันตรายและเสียหายกระทบกระเทือนแต่อย่างใดเลยนอกจากมีต้นไม้หักโค่นลงมาบ้างเป็นธรรมดาหน้ากุฏิของท่านมีต้นไม้ใหญ่หักโค่นลงมาหลายต้นและอีกด้านหนึ่งล้มแยกไปทางซ้ายของกุฏิจึงทำให้กุฏิและท่านได้รับความปลอดภัยมาได้ จะว่าเพราะความขลังหรือด้วยเหตุบังเอิญก็เหลือที่จะเดา สำหรับความเป็นอยู่ประจำวันของท่านท่านมีความเป็นอยู่อย่างง่ายๆ ตามแบบฉบับของสมณะแท้ไม่พิถีพิถัน จู้จี้กังวลในเรื่องการฉัน การจำวัด ท่านคอยเคยสอนศิษย์อยู่เสมอว่า ชาวนครกินกับนอน-อย่าปันดังคือไม่ห่วงใยในเรื่องกินและไม่ยินดีกังวลในเรื่องนอนให้อยู่ง่ายกินง่าย แต่ให้ตายยากทำงานให้มีหลักไม่รู้จักเหนื่อยและให้ตระหนักสนใจในข้อวัตรปฏิบัติตามพระธรรมวินัย รู้ระเบียบ จารีตประเพณีแบบแผนของการคณะพระศาสนาและท่าน ยังมีคุณธรรมอันเป็นสมบัติของผู้ใหญ่ คือ พรหมวิหารธรรมอย่างสมบูรณ์ ตลอดชีวิตของท่านเป็นเวลายาวนานถึง 95 ปี ได้เสียสละทุ่มเทในพระพุทธศาสนาบำเพ็ญประโยชน์และภารกิจประโยชน์อมตะสมบัติอันเป็นภายในและภายนอกคือคุณธรรมบุคคลและสถานที่ให้เจริญรุ่งเรืองตามความรู้และความสามารถโดยลำดับนับตั้งแต่วันที่ท่านได้เข้ามาบรรพชาอุปสมบทได้เข้าศึกษาอบรมในสำนักวัดท่าโพธิ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช และเข้าไปศึกษาอบรมในสำนักวัดบวรนิเวศ รวมทั้งได้ช่วยเหลือกิจกรรมพระศาสนาหมู่คณะที่วัดราชาธิวาสวิหาร วัดพิชยญาติการาม กรุงเทพมหานคร แล้วกลับไปอยู่บำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนาและ

ประเทศชาติในภูมิลำเนาเดิม จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดท่าโพธิ์ พระอารามหลวง เป็นเจ้าอาวาส วัดมเหยงคณ์ เป็นเจ้าอาวาส วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร พระอารามหลวง รวมระยะเวลาในการเสียสละบำเพ็ญประโยชน์ ช่วยเผยแผ่พระศาสนาและประเทศชาติ ถึงอายุ 95 ปี พรรษา 75 พรรษา

มรณภาพ

พระรัตนธัชมุนี มรณภาพด้วยโรคชรา ณ โรงพยาบาลนครศรีธรรมราช เมื่อวันศุกร์ที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2521 เวลา 10.49 น. สิริอายุได้ 93 ปี 253 วัน ศพตั้งบำเพ็ญกุศลที่กุฏิ ณ นคร 1 แล้วย้ายไปไว้ที่พระวิหารธรรมศาลา จนกระทั่งออกเมรุวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2523 ได้รับโปรดเกล้า ฯ เลื่อนชั้นโกศจากโกศโถเป็นโกศแปดเหลี่ยม (เสมอพระราชาคณะเจ้าคณะรอง) วันอาทิตย์ที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2523 พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (ฉลอง เจยาคม, 2539)

3. พระธรรมรัตโนภาส (ประดับ โอภาโส)

เจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ลำดับที่ 5

พระธรรมรัตโนภาส มีนามเดิมว่า ประดับ มาพูล เกิดเมื่อวันอาทิตย์ แรม 7 ค่ำ เดือน 11 ปีขาล เวลา 17.30 น. ตรงกับวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2457 ณ บ้านหมู่ที่ 6 ตำบลบ้านใหม่ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช โยมบิดาชื่อนายปลอด มาพลู โยมมารดาชื่อนางขวด มาพลู

บรรพชาอุปสมบท

เมื่ออายุ 19 ปี ในวันพฤหัสบดีที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2475 (ขึ้น 13 ค่ำ เดือน 7) ณ วัดเกาะจาก ตำบลเกาะทวด อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมี พระรัตนธัชมุนี วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพระอุปัชฌาย์

อุปสมบท อายุ 21 ปี เมื่อวันศุกร์ที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2477 เวลา 13.50 น. (แรม 10 ค่ำ เดือน 8) ณ วัดเกาะจาก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมี พระรัตนธัชมุนี วัดพระมหาธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพระอุปัชฌาย์

การศึกษา

พ.ศ. 2475 สอบได้ นักธรรมชั้นตรี

พ.ศ. 2479 สอบได้ นักธรรมชั้นโท

พ.ศ. 2483 สอบได้ นักธรรมชั้นเอก

พ.ศ. 2484 สอบได้ เปรียญธรรม 3 ประโยค

พ.ศ. 2485 สอบได้ เปรียญธรรม 4 ประโยค

ตำแหน่ง ฝ่ายปกครองคณะสงฆ์

พ.ศ. 2493 เป็น เจ้าอาวาสวัดหนองนก

พ.ศ. 2499 เป็น เจ้าอาวาสวัดอุทัยโพธาราม

พ.ศ. 2499 เป็น เจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี

พ.ศ. 2509 เป็น รองเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุ

พ.ศ. 2522 เป็น เจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ธ)

ตำแหน่งฝ่ายการศึกษา

พ.ศ. 2535 เป็น รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช

สมณศักดิ์

พ.ศ. 2497 เป็น พระครูสัญญาบัตร ที่ พระครูกิตติวรประสาธน์

5 ธันวาคม พ.ศ. 2500 เป็น พระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระกิตติวรประสาธน์

5 ธันวาคม พ.ศ. 2520 เป็น พระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชวินัยเวที ศรีธรรมวิภูษิต ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

5 ธันวาคม พ.ศ. 2528 เป็น พระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพวราภรณ์ ธรรมกิจจากรสังฆบริหาร มหาเจติยภารธุราทร ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

12 สิงหาคม พ.ศ. 2535 เป็น พระราชาคณะชั้นธรรมที่พระธรรมรัตโนภาส นครศรีธรรมราช นายก ตรีปิฎกคุณาลังการ มหาเจติยภารธุราทร ธรรมิกคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

งานด้านการเผยแผ่ของพระธรรมรัตโนภาส (ประดับ มาพูล) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมีการเผยแผ่หลายรูปแบบแต่ที่เห็นเด่นชัด เช่น การเผยแผ่ด้วยการจัดการศึกษา (พระปริยัติธรรม, ศึกษาสงเคราะห์) ในความเมตตาขอพระเดชพระคุณหลวงพ่อพระธรรมรัตโนภาส ท่านได้เล็งเห็นความสำคัญด้านการเผยแผ่โดยการให้โอกาสทางการศึกษา พัฒนาสั่งสอนลูกศิษย์ให้ได้รับโอกาสที่ดี แม้กระทั่งผู้วิจัยเองก็ได้รับโอกาสท่านเมตตารับเป็นศิษย์ในการปกครองสนับการเรียนการเผยแผ่ด้วยการจัดเข้าค่ายอบรมคุณธรรมทั้งภายในและตามโรงเรียนต่างๆเพื่อให้เข้าถึงเป็นการปูรากฐานให้เกิดคุณธรรมและจริยธรรมแก่บุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนจนสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน 18 เมษายน 2534 พระมหาธาตุมูลนิธิได้โอนกิจการให้แก่ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยมีพระเทพวราภรณ์ (ประดับ โอภาโส) ต่อมาได้เลื่อนสมณศักดิ์ที่ พระธรรมรัตโนภาส เป็นผู้รับใบอนุญาต ได้เปลี่ยนชื่อ จากโรงเรียนพระมหาธาตุมูลนิธิวิทยาลัย เป็นโรงเรียนพระมหาธาตุมูลนิธิมัธยม โดยมีพระครูประทีปปัญญาคุณ ต่อมาได้เลื่อนสมณศักดิ์ที่ (พระสุทธิสารสุธี และพระราชธรรมสุธี) เป็นผู้จัดการ และมีนายจักราวุธ ศรีเกตุ เป็นครูใหญ่ ได้เปลี่ยนจากโรงเรียนเอกชนของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อการกุศล สำหรับพระภิกษุสามเณรเป็นโรงเรียนเอกชนเพื่อการกุศลของวัดใน

พระพุทธศาสนา ได้รับเงินอุดหนุนรายหัวจากรัฐจาก 40, 60, 100% เป็นลำดับการศึกษา 2530 ได้รับการแต่งตั้งเป็นโรงเรียนเอกชน ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเพื่อการกุศล ปีการศึกษา 2534 โรงเรียนวัดพระมหาธาตุมูลนิธิ ได้โอนกิจการให้แก่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยมีพระธรรมรัตโนภาส (ประดับ โอภาโส) เป็นผู้รับใบอนุญาต พระราชธรรมสุธี เป็นผู้จัดการ นายจักราวุธ ศรีเกตุ เป็นครูใหญ่และได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนพระมหาธาตุมูลนิธิมัธยมทำการสอนในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ปีการศึกษา 2535 ได้เปิดรับนักเรียนชายหญิงทั่วไปเรียนร่วมกับพระภิกษุสามเณรในปีการศึกษา 2535 ได้ขอเปลี่ยนแปลงเวลา จาก 13.00 น. ถึง 19.22 น. และหยุดแรม 8 ค่ำ, 15 ค่ำ, ขึ้น 8, 15 ค่ำ และวัดอาทิตย์ เป็นเวลา 08.3 น. ถึง 15.30 น. หยุดประจำวันเสาร์ – อาทิตย์(ปี 2535) ได้เปิดรับนักเรียนชายหญิงทั่วไป แต่ยังมีพระภิกษุสามเณรที่ตกค้างอยู่ไม่กี่รูป เรียนร่วมกับนักเรียนทั่วไปในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 ถึงปีการศึกษา 2537 ไม่มีพระภิกษุสามเณรเรียนร่วม เนื่องจากพระเดชพระคุณ พระธรรมรัตโนภาส เปิดโรงเรียนปริยัติธรรมสายสามัญขึ้นที่วัดพระนคร คือ โรงเรียนพระบรมธาตุพิทักษ์วิทยา ปีการศึกษา 2536 (ทางโรงเรียนไม่เก็บค่าธรรมเนียมการเรียนตั้งแต่ 2529-2536) นายจักราวุธ ศรีเกตุ ครูใหญ่ ขอเปลี่ยนจากไม่เก็บค่าธรรมเนียม มาเก็บค่าธรรมเนียมปีละ 2,480 บาท ได้รับเงินอุดหนุน 60% ถึงปีการศึกษา 2539 ได้เปลี่ยนแปลงไม่เก็บค่าธรรมเนียมการเรียนเนื่องจากโรงเรียนได้รับเงินอุดหนุนรายหัว 100% ปีการศึกษา 2537 มีแต่นักเรียนชายหญิงไม่มีพระภิกษุ เพราะพระธรรมรัตโนภาสได้เปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมขึ้นที่วัดพระนครเพื่อรองรับการเรียนของพระภิกษุสามเณร (โรงเรียนพระบรมธาตุพิทักษ์วิทยา) ปีการศึกษา 2539 นายจักราวุธ ศรีเกตุ ได้ลาออกจากตำแหน่งครูใหญ่ นายเปลี่ยน นาพูล ได้รักษาการแทนครูใหญ่ต่อมาได้รับการแต่งตั้งให้เป็นครูใหญ่ ถึง 18 กรกฎาคม 2543 ได้ลาออกจากตำแหน่งครูใหญ่ ปีการศึกษา 2541 โรงเรียนพระมหาธาตุมูลนิธิมัธยม ย้ายไปทำการสอนที่อาคารหลังใหม่ใกล้กับวัดชลเฉนียนซึ่งได้ปลูกสร้างด้วยเงินงบประมาณ 9 ล้านบาท เป็นอาคารหลังแรก ต่อมาทางโรงเรียนได้ของบเพิ่มเติมเพื่อสร้างอาคารหลังใหม่ ปีการศึกษา 2541 เนื่องจากนักเรียนเพิ่มขึ้นแต่อาคารไม่เพียงพอ รัฐจัดงบให้เป็นเงิน 5 ล้านบาท ส่วนที่เหลือโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการ 4 ล้านบาท สร้างอาคารหลังใหม่ใช้เป็นอาคารสอนระดับอนุบาลและประถมศึกษา และได้สร้างอาคารชั้นเดียวสำหรับ นักเรียนอนุบาล 10 ห้องเรียน (เป็นสมัยของพระธรรมรัตโนภาส ประดับ มาพูล) ปีการศึกษา 2542 ได้เปิดทำการสอนระดับอนุบาล (สมัยพระธรรมรัตโนภาส) โดยใช้อาคาร 1 ชั้น 1 เป็นห้องเรียน เปิดทำการสอนระดับอนุบาล นักเรียน 500 คน ปีการศึกษา 2544 ได้เปิดทำการสอนระดับประถมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้อาคาร 2 ชั้น 2 และ 3 เป็นห้องเรียน ได้ขออนุญาตเครื่องแบบนักเรียนประถมชายหญิง แตกต่างจากมัธยมศึกษา คือนักเรียนชาย เสื้อขาวกางเกงสีกรมท่า ถุงเท้าขาวรองเท้าสีดำ นักเรียนหญิงเสื้อขาวคอบัวแหลม ผูกเน็กไทสีกรมท่า กระโปรงสีกรมท่า รองเท้าเหมือนมัธยม เปิดทำการสอนระดับประถมศึกษา

มรณภาพ

พระธรรมรัตโนภาส (ประดับ โอภาโส ป.ธ.4) มรณภาพ วันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2543 สิริรวมอายุ 86 ปี พรรษา 66

4. พระธรรมวชิรากร (สมปอง ศรีสงคราม)

เจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร รูปปัจจุบัน ลำดับที่ 6

พระธรรมวชิรากร มีนามเดิมว่า สมปอง ศรีสงคราม เกิดเมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2492 ที่บ้านมะม่วงปลายแขน หมู่ที่ 1 ตำบลท่างิ้ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โยมบิดา นายดับ ศรีสงคราม โยมมารดา นางเด็ด ศรีสงคราม

บรรพชาและอุปสมบท

เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2508 ณ วัดมะม่วงปลายแขน ตำบลท่างิ้ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

อุปสมบท เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2513 ณ วัดศรีทวี ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมี พระภัทรธรรมธาดา (ฮั้ว โสภิโต) เป็นพระอุปัชฌาย์, พระครูสุภัทรวิหารการ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และ พระครูประภัสสรเมธาภรณ์ เป็นพระอนุสาสนาจารย์

การศึกษา

พ.ศ. 2502 สำเร็จการศึกษาชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดหญ้า ตำบลนาทราย อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

พ.ศ. 2511 สอบได้ นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดธรรมบูชา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พ.ศ. 2519 สอบได้ เปรียญธรรม 5 ประโยค สำนักเรียนวัดราชาธิวาสวิหาร กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2522 สำเร็จ ปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและปรัชญา (ศน.บ.) สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2548 Master of Arts (M.A.) มหาวิทยาลัยพาราณสี ประเทศอินเดีย

ตำแหน่งฝ่ายปกครอง

พ.ศ. 2530-2543 เป็น ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

พ.ศ. 2542-2556 เป็น เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ธ)

พ.ศ. 2543 เป็น เจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

พ.ศ. 2556 เป็น รองเจ้าคณะภาค 16-17-18 (ธ)

พ.ศ. 2564 เป็น ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 16, 17-18 (ธ)

สมณศักดิ์

พ.ศ. 2519 เป็น เปรียญธรรม 5 ประโยค

พ.ศ. 2530 เป็น พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นพิเศษ ที่ พระครูประทีปปัญญาคุณ

5 ธันวาคม พ.ศ. 2539 เป็น พระราชาคณะชั้นสามัญเปรียญ ที่ พระสุทธิสารสุธี

5 ธันวาคม พ.ศ. 2544 เป็น พระราชาคณะชั้นราช ที่ พระราชธรรมสุธี ศรีธรรมกิจจาทรยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

5 ธันวาคม พ.ศ. 2550 เป็น พระราชาคณะชั้นเทพ ที่ พระเทพวินยาภรณ์ สุนทรศีลาจาร ศาสนภารธุราทร ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565 เป็น พระราชาคณะชั้นธรรม ที่ พระธรรมวชิรากร สุนทรธรรมปฏิภาณ สีลาจารสุทธิดิลก ตรีปิฎกคุณาภรณ์ ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

งานด้านการเผยแผ่

ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมาจนถึงปัจจุบันนั้น พระเดชพระคุณ พระธรรมวชิรากร สนับสนุนการเผยแผ่ผลักดัน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร พระอารามหลวง จ.นครศรีธรรมราช ขึ้นเป็นมรดกโลก ไม่เพียงโดดเด่นเป็นพิเศษ ในงานสถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนา การสืบทอดทัศนคติความเชื่อ เป็นระดับพุทธสถานระดับโลก ยังมีพิพิธภัณฑ์ทรงคุณค่า มีของโบร่ำโบราณนับไม่ถ้วน นามเดิม สมปอง ศรีสงคราม เกิด 22 กันยายน 2492 เรียน ป.4 ร.ร.วัดหญ้า จากนั้นออกมาช่วยครอบครัวหาเลี้ยงชีพ ช่วงวัยหนุ่มคึกคะนองโน้มเอียงไปทางนักเลง เมื่อพระธุดงค์รูปหนึ่งพบเจอจึงตักเตือนบิดา-มารดาเห็นเป็นโอกาสดี จึงขอร้องแกมบังคับให้บวชเณรเมื่ออายุ 16 ปี ณ วัดมะม่วงปลายแขน ต.ท่าจิ้ว อ.เมือง ศึกษาเรียนรู้หลักธรรม เกิดความศรัทธาแรงกล้าในพระพุทธศาสนาไปเรียนพระปริยัติธรรมต่อสำนักเรียนวัดธรรมบูชา จ.สุราษฎร์ธานี อายุ 20 ปีบริบูรณ์ เข้าพิธีอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อ 27 เมษายน 2513 ณ วัดศรีทวี ต.ท่าวัง อ.เมืองนครศรีฯ ได้ฉายาว่า "ปัญญาทีโป" มีความหมายว่า ผู้มีปัญญา ภายหลังอุปสมบท เดินทางเข้ากรุง จำพรรษา วัดราชผาติการาม เพื่อศึกษาพระปริยัติธรรม สอบได้เปรียญธรรม 5 ประโยคปี 2519 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาศาสนาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 2522 และปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยฮินดูบาณารัส เมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย 2528 กลับไทย จำพรรษาที่วัดราชผาติการาม กระทั่งเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุฯ ขอให้ไปช่วยงาน ปี 2530 เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุฯ 2542 ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ธรรมยุต) และปี 2543 เป็นเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุฯจวบจนถึงปัจจุบัน

3.3 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

วิธีการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารที่มีปรากฏในตั้งแต่อดีตจนมาจนถึงปัจจุบัน มีการพัฒนาสู่วิธีการต่าง ๆ โดยแบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

3.3.1 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมด้วยการเทศน์

การเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาด้านการเทศน์ ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นรูปแบบเชิงรับที่มีการดำเนินการเป็นส่วนใหญ่ซึ่งการเผยแพร่ในรูปแบบนี้มีกิจกรรมในการดำเนินการเช่นการแสดงธรรมเทศนาหรือการบรรยายธรรม ในวันธรรมะสวนะ 8 ค่ำ 15 ค่ำ หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา หรือวันอาสาฬหบูชา หรือการจัดให้มีการแสดงธรรมเทศนาในงานพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น งานศพ งานทอดกฐิน งานทอดผ้าป่า เป็นต้น ซึ่งแทบทุกวัดจะจัดให้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบนี้เพราะเป็นรูปแบบดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล แต่การเผยแพร่ในรูปแบบนี้ก็ยังมีปัญหาอุปสรรคก็คือหาพระธรรมกถึกคือพระนักเทศน์ได้ค่อนข้างยากและผู้ฟังส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุและเป็นผู้ที่เข้าวัดปฏิบัติธรรมอยู่เป็นประจำอยู่แล้ว ด้วยทางคณะสงฆ์เองก็เห็นความสำคัญในเรื่องการเทศนาจึงก่อให้เกิดโครงการหลวงเพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถทางวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีการสนับสนุนโดยดเมื่อปี 2565 นำโดยพระครูสิริธรรมภิรัต ฐานะผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ธ) ท่านให้ความเมตตา ส่งพระภิกษุเพื่อเข้าอบรมโครงการหลวงพระนักเทศน์ เพื่อเพิ่มเติมความรู้เทคนิคไหวพริบข้อควรศึกษาระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ และนำมาเผยแผ่ได้อย่างถูกต้อง

3.3.2 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมด้วยการปฏิบัติธรรม

เนื่องด้วยวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นศูนย์กลางด้านการแผ่มีความพร้อมเรื่องของสถานที่ในการจัดปฏิบัติธรรม สำหรับผู้ที่สนใจศึกษาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งมีบุคคลากรที่ทรงด้วยความรู้ในการสั่งสอนถ่ายทอดให้กับพุทธบริษัท และมีการดำเนินมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อาทิ สำนักปฏิบัติธรรม โดยทางวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จัดให้มีการปฏิบัติธรรมภายในวัดแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ลานปฏิบัติธรรม (ใกล้ศาลา 100 ปี) โดยการกำกับดูแลของพระครูสิริธรรมาภารัต, ผศ.ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร พึ่งสร้างแล้วเสร็จและเปิดใช้เมื่อต้นปี พ.ศ. 2565 โดยได้รับความเมตตาจากพระเดชพระคุณหลวงพ่อพระธรรมวชิรากร เจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารในปัจจุบันและตลอดจนศรัทธาจากญาติโยมพุทธบริษัทร่วมกันบริจาคปัจจัยในการจัดสร้างครั้งนี้ ด้วยสถานการณ์โรคโควิท-19 ยังมีแพร่หลายจึงเกิดการเฝ้าระวัง ลานธรรมดังกล่าวจึงไม่สามารถมีข้อกำหนดแน่ชัด ทั้งนี้ปัจจุบันมีการใช้สถานที่ดังกล่าวบ้างเช่น ในการทำวัตรสวดมนต์ตอนเย็น ต่อด้วยการนำปฏิบัติธรรมเจริญจิตภาวนาแต่มีผู้สนใจและเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว มีการ

สอนธรรมเจริญจิตภาวนา ในอนาคตเมื่อสถานการณ์ดีขึ้นสถานที่ปฏิบัติธรรมดังกล่าวจักเป็นที่ปฏิบัติธรรมเต็มรูปแบบและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

สถานที่ศาลา 100 ปี เป็นสถานที่ใช้ในการประกอบกิจกรรม ทำวัตร เช้า-เย็น ประจำวันของพระภิกษุสามเณรอุบาสกอุบาสิกา โดยภาคเช้าจะเริ่มทำวัตรเช้าเวลา 08.00น. ภาคค่ำ เริ่มเวลา 18.00 น. ซึ่งมีกำหนดชัดเจนว่าในแต่ละวันจะมีพระเถรานุเถระจักเป็นผู้นำกล่าวทำวัตร เสร็จแล้วมีการนำเจริญจิตภาวนาสวดแผ่เมตตา กิจกรรมวันพระธรรมสวนะ สถานที่ดังกล่าวเริ่มโดยเวลาประมาณ 09.00 น. จักมีการทำวัดสวดมนต์โดยพระภิกษุสามเณรจักทำวัตรสวดมนต์ก่อนเสร็จแล้วเป็นการสวดทำวัตรของอุบาสกอุบาสิกา ลำดับต่อไปพระธรรมกถึก ผู้ที่ได้รับมอบหมายจากหลวงพ่อเจ้าอาวาสเป็นลายลักษณ์อักษร แสดงธรรมฉลองศรัทธาญาติโยมที่เข้าร่วมกิจกรรมในภาคเช้า ต่อด้วยภาคค่ำในวันพระใช้กำหนดเดิมของวันธรรมดา กิจกรรมการปฏิบัติธรรมวันเสาร์ภาคค่ำ เดิมเคยใช้พระวิหารหลวงเป็นสถานที่จัดกิจกรรมดังกล่าว ด้วยปัจจุบันพระวิหารหลวงมีกำหนดการในการบูรณะปฏิสังขรณ์ จึงไม่สามารถใช้สถานที่ดังกล่าวได้และเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่มีความรุนแรงในช่วงแรกเป็นอุปสรรคต่อการรวมตัวและหยุดกิจกรรมไปชั่วคราว มาปัจจุบันนี้สถานการณ์ได้คลี่คลายลงจึงมีการจัดกิจกรรมขึ้น โดยใช้ศาลา 100 ปี เริ่มเวลา 18.00-20.00 น.มีการทำวัตรสวดมนต์เย็นเจริญจิตภาวนาแผ่เมตตาของพระภิกษุสามเณรภายในวัด และอุบาสกอุบาสิกาผู้เข้าร่วมกิจกรรมทำพร้อมเพรียงกัน ลำดับต่อไปพระภิกษุที่ได้รับมอบหมาย จักบรรยายธรรม และนำเจริญจิตภาวนา แผ่เมตตา กราบลาพระรัตนไตร เป็นเสร็จกิจกรรม

ลานปฏิบัติธรรม ทางทิศใต้ โดยการกำกับดูแลของ พระวิรัต ซึ่งในอดีตบริเวณดังกล่าวเป็นที่มั่วสุมของคนจร มีการปรับปรุงพื้นที่ขึ้นใหม่ปรับทัศนียภาพโดยรอบ โดยหลวงพ่อพระธรรมวชิรากรได้มอบหมายให้ พระวิรัติ เป็นผู้ดูแล โดยในปัจจุบันนี้ได้กลายเป็นลานปฏิบัติธรรมของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ด้วยญาติโยมเข้ามาปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก บ้างก็มาบวชชีพราหมณ์แบบไม่ปรงผม บางท่านก็บวชชีปลงผมถือศีล 8 และมีทั้งผู้ที่มาอยู่ประจำ และบวชระยะชั่วคราว 3 วัน 7 วัน 9 วัน หรือมากกว่านั้น บางรายก็เป็นเดือน โดยการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระอาจารย์วิรัตก็มิต่างจากพระธรรมถึกท่านอื่นๆที่ทำการเผยแผ่มากนัก เบื้องต้นมีการทำวัตรเช้า-เย็น แต่ท่านอาจารย์จะเน้นไปในการปฏิบัติโดยมากกว่า เช่น การเดินจงกรม การนั่งสมาธิ รวมถึงการเจริญจิตภาวนาในอิริยาบถต่าง ๆ ด้วย

สถาบันพลังจิตตานุภาพพระธรรมมงคลญาณ (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) สาขาที่ 76 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สถาบันพลังจิตตานุภาพ ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2540 ที่นครธรรม พระมหาเจดีย์ วัดธรรมมงคลเถาบุญนนทวิหาร ซอยสุขุมวิท 101 กรุงเทพมหานคร โดยสมเด็จพระญาณวชิโรดม (หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) มีจุดประสงค์ในการเผยแผ่และสอนการทำสมาธิอันเป็นสัมมาสมาธิ สายพระอาจารย์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เพื่อเพิ่มพลังจิตแก่

ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ สร้างพลังจิตมีประโยชน์และเสริมสร้างกำลังใจ สร้างความมีเหตุผล ความรับผิดชอบสูง ความมีเมตตา ผู้ทำสมาธิจะได้ประโยชน์ทั้งทางกายและใจ โดยหลวงพ่อคำนึงว่า

"ชาวโลกได้พัฒนาก้าวไปไกลถึงยุคโลกาภิวัฒน์ เขาได้ลงทุนสร้างวัตถุต่าง ๆ ทั้งแหล่งบันเทิงเริงรมย์ ทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกสบายทั้งหลายทั้งที่อยู่อาศัย รถยนต์ เรือยนต์ เครื่องบิน ยานอวกาศ สามารถย่นระยะทางไกลให้ใกล้ ไปมาได้ง่าย ทั้งโทรทัศน์ โทรศัพท์ โทรสาร คอมพิวเตอร์ อินเตอร์เน็ต และอีเมล์ ก็ย่นระยะการติดต่อ สื่อสารกันได้อย่างสบาย ทั้งหมดเป็นเงินเป็นหมื่นล้านแสนล้าน เขาก็ยังลงทุนกันได้ แล้วทำไมเราจะลงทุนสร้างนครธรรมให้ทันสมัยด้วยไฮเทคต่าง ๆ เพื่อย่นระยะการศึกษาและปฏิบัติธรรมะบ้างมิได้หรือ"

สถาบันพลังจิตตานุภาพ ได้รับความนิยมมากมายจากผู้รับการอบรมนำไปบอกต่อกัน และได้แตกกิ่งก้านสาขาทั้งในประเทศไทย ประเทศแคนาดา และ สหรัฐอเมริกา จึงเป็นโอกาสดีที่คนไทยบุคคลทั่วไป จะได้ศึกษาสมาธิสร้างประโยชน์ สร้างบุญกุศลเป็นอริยทรัพย์ให้กับบุคคลผู้ได้เรียนหลวงพ่อได้กล่าวไว้ "ระหว่างที่อาตมาอยู่ใกล้ชิดหลวงปู่มั่น ได้ทราบข้อเท็จจริงมากทั้งสมาธิตื้น สมาธิลึกตลอดถึงวิปัสสนา ซึ่งเมื่อเข้าใจทุกประการแล้วอาตมามีความรักและหวงแหนในหลักการต่างๆอย่างยิ่ง ไม่อยากที่จะให้หลักการเหล่านั้นต้องสลายไป เพราะท่านมีวิธีทั้งขั้นพื้นฐานและขั้นสูงสุด อาตมาถามท่านว่า "ต่อไปกระผมจะเขียนเป็นหลักการให้ชาวโลกเขาทำกันจะได้ไหม" (หลวงปู่มั่น) ท่านตอบว่า "ได้ แต่ต้องเอาแบบขั้นพื้นฐานสำหรับเป็นประโยชน์แก่มหาชน สำหรับขั้นสูงให้มีน้อย โอกาสที่เธอจะทำนั้นมีอยู่แต่ต้องทำขั้นพื้นฐานเพื่อคนส่วนมากในโลกจะได้สงบ และเธอจะต้องไปอยู่กรุงเทพ เพราะคนกรุงเทพที่มีวาสนาบารมี มีอยู่ไม่น้อย ปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ เป็นแรงสนับสนุนในใจของอาตมาอยู่ตลอดเวลาจน พ.ศ. 2529 ถึง พ.ศ. 2534 อาตมาได้มีโอกาสไปพักผ่อนที่วิทยาลัยสงฆ์น้ำตกแม่กลาง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ อันเป็นป่าไม้ ภูเขาดอยอินทนนท์ ทำให้ได้ทบทวนหลักการต่างๆที่เคยได้ไต่ถามอัตถปัญหาสมาธิ พร้อมทั้งคำแนะนำจากหลวงปู่มั่น จึงได้เขียนเป็นตำราสมาธิขึ้นจนเต็มรูปแบบ สามารถใช้ในการเรียนการสอนวิชาสมาธิได้ รวมการทบทวนและรวบรวมการเขียนตำรานั้นใช้เวลา 5 ปีจึงสำเร็จ ได้เนื้อหาสาระที่สำคัญ จึงจัดทำรูปเล่ม ตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ขั้นกลาง และขั้นสูง รวม 3 เล่ม เหมาะแก่การศึกษาและปฏิบัติสมาธิยิ่งนัก" ประวัติความเป็นมาของสาขา 76 ในปี พ.ศ. 2556 ซึ่งในขณะนั้น คุณทิพวัลย์ ตรีตรง เป็นผู้นำสวดมนต์ประจำวันเสาร์ในวิหารหลวง ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ได้เข้าไปกราบเรียนพระราชธรรมสุธี เจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช (ปัจจุบันคือ พระเทพวินยาภรณ์ ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 16, 17, 18 (ธรรมยุต)) เพื่อขอลาหยุดการนำสวดมนต์ในวันเวลาดังกล่าวเป็นเวลา 6 เดือน เพื่อเดินทางไปเรียนหลักสูตรครูสมาธิที่วัดธรรมมงคลเถาบุญนทวิหาร ตามแนวทางของพระธรรมมงคลญาณ (พระอาจารย์หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) พระราชธรรมสุธี จึงมีดำริว่า ทำไมไม่นำวิชาสมาธิของหลวงพ่อวิริยังค์มาเปิดสอนที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เพื่อให้ชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช และพื้นที่

ใกล้เคียงได้มีโอกาสเรียนรู้วิชาสมาธิด้วย” จึงเกิดจุดประกายในดวงใจของคุณทิพวัลย์ ตรีตรง ในตอนนั้น คุณทิพวัลย์ ตรีตรง จึงได้โทรศัพท์ไปขออนุญาตเปิดสถาบันพลังจิตตานุภาพ สาขาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช กับ พระครูปลัดมงคลวัฒน์ (ปัจจุบันคือ พระราชปัญญาวชิโรดม) ซึ่งเป็นผู้อำนวยการสถาบันพลังจิตตานุภาพในขณะนั้น และในวันอาทิตย์ที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2556 ซึ่งตรงกับวันวิสาขบูชาโลก พระครูปลัดมงคลวัฒน์ได้นำคุณทิพวัลย์ ตรีตรง เข้ากราบนมัสการพระธรรมมงคลญาณ (พระอาจารย์หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร) ณ วัดธรรมมงคล พระอาจารย์หลวงพ่อได้กล่าวว่า “ดี รออยู่ ครูสมาธิเปิดที่ใดที่นั่นมีแต่ความสุข มีความเจริญรุ่งเรือง 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 พระครูปลัดมงคลวัฒน์ได้เดินทางมายังจังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อดูสถานที่เปิดสอนหลักสูตรครูสมาธิ โดยท่านเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารได้อนุญาตให้ใช้อาคารอเนกประสงค์ชั้น 3 เป็นสถานที่ดำเนินการเรียนการสอนวิชาสมาธิ พร้อมทั้งมอบหมายให้พระครูสิริธรรมาภิรัต,ผศ.ดร. (ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร) เป็นพี่เลี้ยงคอยดูแลอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน และพระมหาฉลองกัลยาณเมธี(ปัจจุบันคือ พระครูเมธีธรรมโภช) เป็นผู้ดูแลอำนวยความสะดวกในด้านอาคารสถานที่เรียน สถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 76 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช จึงถือกำเนิดขึ้นโดยมีคุณทิพวัลย์ ตรีตรง เป็นผู้ดูแลสาขา 11 สิงหาคม พ.ศ. 2556 ปฐมนิเทศนักศึกษาครูสมาธิภาคเสาร์-อาทิตย์ รุ่น 33 (เตตติงสโม) ชื่อรุ่น อิทธิพล (พลังแห่งฤทธิ์) ซึ่งเป็นนักศึกษาครูสมาธิรุ่นแรกของสถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 76 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และได้เปิดดำเนินการเรียนการสอนมาโดยต่อเนื่องจนถึงรุ่นที่ 46 (ฉจตฺตาฬีสโม) ชื่อรุ่น ธัมมญาณ (ผู้ที่รู้รอบโดยธรรม) ปี พ.ศ. 2563 ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 สาขา 76 ได้ยุติการดำเนินงานลงชั่วคราวเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เริ่มเปิดดำเนินการในปี พ.ศ. 2556 ถึงปัจจุบัน สถาบันพลังจิตตานุภาพสาขา 76 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ได้ดำเนินงานในหลักสูตรต่าง ๆ ดังนี้ คือ 1) หลักสูตรครูสมาธิภาคเสาร์-อาทิตย์ (เปิดรุ่นแรก รุ่น 33 ถึง รุ่น 46) รุ่น 33 โดยการดำเนินการที่ผ่านมาได้รับความเมตตาจากพระธรรมวชิราการเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นอย่างดีตลอดจนคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยดีเสมอมา

3.3.3 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมด้วยการจัดการศึกษา

การเผยแพร่ในรูปแบบจัดการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่ของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารในรูปแบบการจัดการศึกษา สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การศึกษาปริยัติธรรมแผนกธรรม ซึ่งผู้เป็นมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาส่วนนี้ ตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาสตลอดจนพระสังฆาธิการและพระภิกษุ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. แผนกธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณรมี 3 ระดับคือนักธรรมชั้นตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก แผนกธรรมศึกษาสำหรับคฤหัสถ์ มีระดับเช่นเดียวกับนักธรรมคือ ธรรมศึกษาตรี ธรรมศึกษาโท ธรรมศึกษาเอก

2. การศึกษาปริยัติธรรมแผนกบาลีมีทั้งหมด 9 ชั้นแบ่งเป็น 3 ระดับคือ ระดับประโยค 1-2 -ปธ.3 เรียกว่าชั้นเปรียญตรี ปธ. 4-ปธ.6 เรียกว่าชั้นเปรียญโท ปธ.7-ปธ.9 เรียกว่าชั้นเปรียญเอกโดยการศึกษาปริยัติธรรมแผนกบาลีส่วนใหญ่ โดยภาพรวมในจังหวัดนครศรีธรรมราชเองจะได้มีแค่เพียงระดับชั้น ปธ. 4 เพราะตั้งแต่ระดับ ปธ. 5 ขึ้นไปจะต้องเดินทางไปสอบที่กรุงเทพฯ ครูผู้สอนและจำนวนนักเรียนที่เรียนในระดับชั้นนี้หาได้ยากซึ่งจากสถิติข้อมูลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครศรีธรรมราชการ

3. การศึกษาปริยัติธรรมแผนกสามัญ เป็นการให้เยาวชนเข้ามาบวชเรียนและศึกษาวิชาการสายสามัญควบคู่กับวิชาการทางพระพุทธศาสนาซึ่งปัจจุบันโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดนครศรีธรรมราชเองซึ่งอยู่ในความดูแลและอนุเคราะห์ของวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร โดยการนำของพระเดชพระคุณพระธรรมวชิรากรและพระเดชพระคุณพระราชวิสุทธิกวีที่เห็นเด่นชัดก็จะเป็นโรงเรียนพระธาตุมูลนิธิมัธยม และโรงเรียนพระธาตุพิทักษ์วิทยา สำหรับพระภิกษุสามเณร จะเป็นซึ่งเปิดทำการภายในวัดพระนคร

4. จัดให้มีการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งปัจจุบันสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาคือมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช นั้นในอดีตก่อตั้งโดยพระเดชพระคุณพระธรรมรัตโนภาสประดับ เนื่องจากพระเดชพระคุณพระธรรมรัตโนภาส ทราบว่า มีพระภิกษุสามเณรเป็นจำนวนมากที่สนใจในการศึกษาระดับอุดมศึกษา จึงก่อตั้งขึ้นและเปิดการเรียนการสอนใน พ.ศ.2535 โดยใช้พื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นครั้งแรก และในปัจจุบันได้รับความเมตตาจากพระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร ดำรงตำแหน่งเป็นรองอธิการบดี เป็นพระรุ่นใหม่ไฟแรงที่มากด้วยความรู้ความสามารถพัฒนาต่อยอดมหาวิทยาลัยอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น เดิมมหาวิทยาลัยจัดการเรียนการสอนภายในพื้นที่วัดป่าห้วยพระ ซึ่งมีอุปสรรคต่อนักศึกษาและผู้ที่จะเดินทางไปติดต่อราชการ จึงเกิดการสร้างมหาวิทยาลัยขึ้นมาใหม่มีการจัดสร้างขึ้นโดยติดถนนใหญ่สายหลัก มีรถประจำทางผ่านทุกท่านสามารถเดินทางไปมาได้สะดวก มีการออกแบบอาคารที่ทันสมัยและปัจจุบันมีนักศึกษาเพิ่มจำนวนมากขึ้นและเป็นที่รู้จักในแวดวงทางการศึกษาทางวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นอกจากมีการเผยแผ่ด้วยการจัดการศึกษาของวัดเองแล้ว ยังมีการเผยแผ่ด้วยการให้การอุปถัมภ์บำรุงสนับสนุนสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ในจังหวัด เช่น ร.ร.วัดพระมหาธาตุ เป็นต้น และมีการมอบทุนการศึกษาให้กับเยาวชนและนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ปีละ 100 กว่าทุน ๆ ละ 2,000 บาท เป็นประจำทุก ๆ ปี นอกจากนี้ยังอุปถัมภ์ส่งเสริมพระภิกษุสามเณรที่สอบพระปริยัติธรรมแผนกบาลีผ่านประจำปี

โดยนอกจากได้ส่งเสริมสนับสนุนด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนอยู่แล้ว ยังมอบทุนการศึกษาสำหรับผู้สอบผ่านทุกรูป โดยเฉพาะหากสอบผ่านในนามสำนักเรียนวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จะได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษาประโยคละ 10,000 บาท เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้กับพระภิกษุสามเณรผู้ศึกษาภาษาบาลีอีกด้วย

3.3.4 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมด้วยการจัดเข้าค่ายอบรมคุณธรรม

ค่ายเรียนรู้กับพระบรมธาตุที่เมืองนคร ศูนย์ส่งเสริม และเผยแผ่พระพุทธศาสนา อบรมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักศึกษา ประชาชน ปกป้องเชิดชูสถาบันชาติ พระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์ อบรมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน นักศึกษาทุกระดับชั้น ปฏิบัติธรรม พัฒนาศักยภาพในที่ทำงาน องค์กรทั่ว ๆ ไป ทั้งในและนอกสถานที่ ไม่จำกัดเวลาผู้ที่มีจิตสำนึกที่ดี ดำเนินชีวิตที่ดีงาม ย่อมได้รับการกล่อมเกลาจิตใจ ถูกปลูกฝังคุณธรรมตั้งแต่วัยเด็ก โดยยึดหลักคำสอนทางศาสนาเป็นแนวทางในการใช้ชีวิต เป็นหนทางในการค้นพบความสุข ทางนครศรีสเตชั่นได้รับเกียรติจากพระอาจารย์อนุรักษ์ รัฐธรรม มาบอกเล่าเกี่ยวกับโครงการค่ายเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน โดยใช้ต้นทุนที่มีอยู่คือ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มาเป็นรากฐานในการสอนธรรมะ สอนคน ชี้ธรรม นำปัญญา ตามคำสอนพระศาสดา สนใจศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่วัยเด็กพระอาจารย์อนุรักษ์ เล่าให้ฟังว่า ได้รับการปลูกฝังเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามาตั้งแต่วัยเด็ก ทางบ้านพาไปวัดเป็นประจำ การที่มีโอกาสได้ไปวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารครั้งแรกเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของชีวิต ซึ่งในตอนที่ท่านไปนั้นตรงกับช่วงที่ทางวัดจัดงานใหญ่พอดี ขากลับได้รับหนังสือที่ทางวัดแจกให้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ เนื้อหาอ่านเข้าใจง่าย มีรูปภาพประกอบเหมาะสำหรับเด็ก การไปวัดในครั้งนั้นทำให้พระอาจารย์รู้สึกประทับใจมาก ตั้งแต่นั้นมาจึงเริ่มศึกษาประวัติพระพุทธเจ้า ตั้งปณิธานว่าสักวันหนึ่งจะต้องบวชให้ได้ หลังจากเรียนจบระดับชั้นประถมศึกษาพระอาจารย์มีโอกาสได้บวรเป็นสามเณรเกือบ 4 ปี จนได้นักธรรมชั้นเอก หลังจากสึกออกมาได้ศึกษาต่อจนจบระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จากนั้นทำงานค้าขายเปิดร้านขายของชำที่กรุงเทพมหานคร จนถึงเวลาที่พระอาจารย์เห็นสมควรแล้วว่าต้องตอบแทนพระคุณพ่อแม่ เดิมทีคุณพ่อของพระอาจารย์อนุรักษ์บวชเป็นพระภิกษุ ซึ่งท่านมรณภาพไปแล้ว ด้วยเหตุนี้พระอาจารย์จึงตัดสินใจเดินทางกลับมาบวชที่วัดมะม่วงปลายแขน จ. นครศรีธรรมราช เมื่อบวชเป็นพระภิกษุได้หนึ่งพรรษา พระอาจารย์ค้นพบว่าการสวดมนต์และการปฏิบัติธรรม ทำให้จิตใจสงบ ไม่สับสนวุ่นวาย หลังจากนั้นเป็นต้นมาได้บวชมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งได้มาจำพรรษาที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีโอกาสได้ศึกษาต่อระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (สถาบันการศึกษาของสงฆ์) ปัจจุบันพระอาจารย์บวชมานานกว่า 10 พรรษา คติการใช้ชีวิตของท่าน คือ ไม่ว่าจะทำอะไรก็ตาม ต้องทำให้ดีที่สุด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงเกิดคำถามขึ้นว่า จะทำอย่างไรได้บ้างเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากสิ่งที่ได้เรียนรู้และศึกษามา โครงการค่ายคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้พระอาจารย์เริ่มทำโครงการให้ความรู้ทาง

พระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยเรียนปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ด้วยความที่พระอาจารย์มีโอกาสได้เป็นวิทยากรอบรมให้แก่นักเรียนและเยาวชน จึงเห็นว่าการนำธรรมะไปเผยแผ่กับเยาวชน ซึ่งเป็นอนาคตของชาติเป็นเรื่องที่ดีและมีประโยชน์ เพราะเยาวชนที่เติบโตโดยมีคุณธรรมจะช่วยให้สังคมเจริญไปในทิศทางที่ดีงาม พระอาจารย์อนุรักษ์จึงได้เชิญชวนพระภิกษุรูปอื่นให้มาร่วมเป็นวิทยากร ก่อตั้งเป็นค่ายคุณธรรมจริยธรรมที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร สถานที่แห่งนี้ไม่เพียงแต่เป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญทางศาสนาพุทธ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการจัดอบรมค่ายคุณธรรมอีกด้วย สามารถเรียนรู้หลักธรรมผ่านทุกสิ่งทุกเรื่องราวที่อยู่ในวัด มีความพร้อมทั้งในเรื่องสถานที่ อาหาร และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เมื่อพูดถึงค่ายคุณธรรม จริยธรรม ส่วนใหญ่มักจะไม่ค่อยมีใครสมัครใจเข้าร่วม คิดว่าเป็นเรื่องที่น่าเบื่อ พระอาจารย์ให้ความเห็นว่า การจัดกิจกรรมนั้นต้องมีความน่าสนใจ ไม่ทำให้เด็กรู้สึกเบื่อหน่าย กิจกรรมทั้งหมดของค่ายถูกคิดค้นโดยพระอาจารย์อนุรักษ์ ซึ่งท่านให้ความเห็นว่า ก่อนอื่นต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็กต้องรู้ว่าเด็กมีความต้องการอะไร สนใจเรื่องอะไร ทุกกิจกรรมต้องให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วม แน่นอนว่าโครงการค่ายคุณธรรม จริยธรรมมีหลักสูตรการจัดฝึกอบรมและรูปแบบกิจกรรมไว้อยู่แล้ว บางครั้งพระอาจารย์ใช้วิธีให้เยาวชนเสนอความคิดเพื่อออกแบบกิจกรรมที่ต้องการจะทำเพื่อเพิ่มความสนุกสนาน และมีช่วงเวลาให้เด็ก ๆ ได้ผ่อนคลาย นอกจากการฝึกปฏิบัติธรรมแล้ว กิจกรรมถามตอบและการเล่าเรื่องเป็นวิธีที่ช่วยกระตุ้นให้เด็กได้คิดวิเคราะห์และคิดตาม เพื่อให้ตระหนักถึงการทำความดีละเว้นความชั่ว ดำรงชีวิตอย่างมีศีลธรรม ไม่ได้มีเฉพาะเด็กและเยาวชนเท่านั้นที่สามารถเข้าร่วมโครงการค่ายคุณธรรมนี้ได้ ไม่ว่าวัยใดก็สามารถเข้าร่วมได้ เพราะผู้ใหญ่เองก็ต้องหาที่พึ่งพิงทางใจเช่นกันเรียนรู้หลักธรรมผ่านพระบรมธาตุเจดีย์ จุดศูนย์กลางที่เชื่อมโยงจิตใจเด็กและเยาวชนให้เข้าถึงธรรมะมากขึ้นการปลูกฝังคุณธรรมต้องเริ่มต้นกันตั้งแต่วัยเด็กเพื่อให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและคุณธรรม พระอาจารย์เน้นสอนให้เด็ก ๆ เห็นธรรมะที่แท้จริงผ่านธรรมชาติ เห็นถึงความสำคัญของทุกสิ่งรอบตัว เห็นคุณค่าของชีวิต เมื่อเด็กเกิดความเข้าใจก็จะเคารพในตัวเองและผู้อื่น รู้ว่าชีวิตนี้เมื่อเกิดมาแล้วต้องทำความดี สร้างประโยชน์ให้แก่ตัวเองและผู้อื่น อย่างประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ นอกจากความเชื่อและความศรัทธาแล้ว อีกนัยหนึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีปรองดองกัน แต่ละคนมีบทบาทหรือความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันด้วยประเพณี มีความมุ่งมั่นแน่วแน่ในการน้อมถวายผ้าแก่พระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งผ้าที่ห่มองค์พระบรมธาตุเจดีย์เปรียบเสมือนการปกป้องดูแลพระรัตนตรัยคนเราจะเกิดปัญญาได้นั้น ต้องเจอกับปัญหาก่อน อุปสรรคต่าง ๆ ที่เข้ามาในชีวิตเป็นเรื่องธรรมดาที่ทุกคนล้วนเผชิญ เริ่มจากการยอมรับให้ได้และทำความเข้าใจในปัญหาเสียก่อน ความคิดและจิตใจคือสิ่งที่สำคัญที่ทำให้เกิดความสุข ใช้ชีวิตอย่างมีสติไม่ประมาท มีความอดทนที่จะต่อสู้กับปัญหา และมีความกล้าหาญในการนำพาตัวเองให้ชนะต่ออุปสรรคได้ ปัจจุบันผู้ที่รับผิดชอบในการดำเนินงานต่าง ๆ ในส่วนนี้มีหน้าที่หลักในการบรรยายเป็นวิทยากรถ่ายทอดหลักธรรม คือ พระ

อนุรักษ์ รัฐธรรม / พระครูเมธีธรรมโภช/และผู้ทำวิจัยเองก็มีโอกาสร่วมบรรยายถ่ายทอดหลักธรรมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยสื่อออนไลน์ (https://nakhonsistation.com/ พระอนุรักษ์ รัฐธรรม https://nak (22 ตุลาคม 2564)

3.3.5 วิธีการเผยแผ่หลักธรรมด้วยการสาธารณะสงเคราะห์

บทบาทของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารที่มีความสำคัญต่อวิถีการดารงชีวิตโดยการสาธารณสงเคราะห์ให้กับชาวบ้าน ซึ่งพอสรุปได้ว่า พระสงฆ์เป็นศูนย์กลางรวมจิตใจของชาวบ้านเป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้านหากพระสงฆ์เข้าร่วมพัฒนาแก้ไขปัญหาก็จะมีส่วนช่วยให้ชาวบ้านเกิดความเคารพศรัทธา แม้ปัจจุบันพระสงฆ์จะประพฤติตัวออกนอกกรอบวินัยไปบ้างแต่ชาวบ้านโดยเฉพาะภาคอีสานก็ยังให้ความเคารพนบถืออยู่เช่นเดิมการสาธารณะสงเคราะห์เป็นการดาเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระสงฆ์สามเณรภาคฤดูร้อนโครงการสงเคราะห์พระสงฆ์สามเณรที่วัดประสบภัยขาดแคลนวัดและเจ้าอาวาสพระสงฆ์เป็นผู้นาในการพัฒนาชุมชนและสังคมเช่นให้ใช้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์การช่วยเหลือผู้ยากไร้ ความสำคัญของการสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวยปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาพระสงฆ์ก็ใช้ทาประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาส เกิดการขับเคลื่อนโดยคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารหลาย ๆ กรณี เช่น เมื่อเกิดอุทกภัยทางธรรมชาติ น้ำท่วม ชาวบ้านเดือนร้อนขาดแคลนอาหาร เครื่องดื่ม และของใช้ถุงยังชีพ เพื่อช่วยเหลือในเบื้องต้น จิตอาสาแจกจ่ายสิ่งของเครื่องใช้จำเป็นแก่สถานสงเคราะห์ สถานพยาลออกเยี่ยมผู้ป่วย ด้วยการให้ใช้อาคารสถานที่ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยเฉพาะศาลา 100 ปี ในการจัดประชุม การจัดกิจกรรมของประชาชน หน่วยงานราชการ โดยไม่ได้คิดมูลค่าแต่อย่างใดสุดแท้แต่ทางหน่วยงานนั้น ๆ จะบำรุงเป็นค่าน้ำค่าไฟ โดยทางวัดไม่ได้เรียกร้องแต่ประการใด

3.4 สรุป

กล่าวได้ว่า บทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ทุกระดับภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารนั้นได้มีการดำเนินการมาโดยตลอดตั้งแต่อดีตตราบจนมาถึงปัจจุบัน โดยยึดการเผยแผ่หลายๆรูปแบตามความถนัดของท่านทุกกิจกรรมที่ทางคณะสงฆ์ได้ดำเนินเผยแผ่นั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจึงจะเกิดผลในกิจนั้น ๆ ได้ มิเพียงแค่ปล่อยภาระหน้าที่นั้น ๆ ไว้ให้ทางคณะสงฆ์เพียงฝ่ายเดียวหากแต่ผู้รับสารหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดถึงทางภาครัฐไม่ให้การสนับสนุนแล้วก็ไม่สามารถดำเนินไปสู่อนาคตที่ดีได้วัดและพระสงฆ์เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนกิจการเพื่อประสานในการ

ร่วมมือร่วมแรงกันพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ พระสงฆ์ต้องให้การช่วยเหลือด้วยความตั้งใจและให้เกิดความเป็นธรรมเป็นประโยชน์แก่ชุมชน ต้องมีความรอบรู้และรอบคอบในการช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง พระสงฆ์ต้องประสานความร่วมมือในทุกภาคส่วนของสังคม และต้องประมวลข้อปัญหาและอุปสรรค เพื่อที่จะได้สังเคราะห์ปัญหาที่มีอยู่ให้ตกผลึกความคิด วางกรอบแนวทางการพัฒนา และต้องมีความต่อเนื่องในการพัฒนา ต้องมีระบบของการวางแผนงานที่ดี โดยวางแผนให้เกิดความสมดุลตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่วางไว้ ในแนวทางแนวความคิด และการปฏิบัติต้องสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน เป็นการกำหนดแผนการพัฒนาให้สอดคล้องกับความเป็นจริงได้อย่างตรงจุดตรงประเด็น

บทที่ 4
แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการเผยแผ่หลักธรรม 2) เพื่อศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 3) เพื่อวิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ปรากฏผลการวิจัยดังนี้

4.1 แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

4.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

4.3 สรุป

4.1 วิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

4.1.1 วัตถุประสงค์ในการเผยแผ่

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีแนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าในด้านการสื่อสาร ได้แก่

1) ผู้ส่งสาร คือพระสงฆ์ควรใช้วิธีการหรือศิลปะในการเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 โดยมุ่งเน้นการสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น

2) สาร คือพระสงฆ์ควรตระเตรียมหัวข้อหรือหลักพุทธธรรมที่เป็นหลักการของพุทธศาสนาและมีความเหมาะสมต่อวิถีชีวิตและบริบทของแต่ละพื้นที่

3) ช่องทางการสื่อสาร คือพระสงฆ์ควรกำหนดช่องทางของสื่อ และวิธีการในการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้การเผยแผ่พุทธธรรมเป็นไปอย่างรวดเร็วและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

4) ผู้รับสาร คือพระสงฆ์ควรเผยแผ่พุทธธรรมให้ประชาชนทั่วไปสามารถนำหลักการและแนวคิดทางพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

ในด้านการเรียนรู้ ได้แก่

1) ขั้นนำ คือพระสงฆ์ควรมีจุดมุ่งหมายและหลักการเพื่อมุ่งส่งเสริมความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน และปลูกฝังการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาให้มีความรู้ความเข้าใจในเบื้องต้น

2) ขั้นทบทวนความรู้เดิม คือพระสงฆ์ควรจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้ฟังแสดงออกถึงความรู้ความเข้าใจเดิมที่มีอยู่เกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา วิธีการให้ผู้ฟัง แสดงออกทำได้โดยการสนทนา อภิปรายกลุ่ม หรือเขียนเพื่อแสดงความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่

3) ขั้นปรับเปลี่ยนความคิด คือพระสงฆ์ควรปรับเปลี่ยนความคิดของผู้ฟังเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกัน ยอมรับหลักการและแนวทางปฏิบัติใหม่ที่ถูกต้อง

4) ขั้นนำความคิดไปใช้ คือพระสงฆ์ควรดำเนินการเผยแผ่พุทธธรรมเพื่อให้พุทธศาสนิกชนมีโอกาสใช้แนวคิด หรือความรู้ความเข้าใจที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

5) ขั้นทบทวน คือพระสงฆ์ควรดำเนินการเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ทบทวนว่า ความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธศาสนาของเขาได้เปลี่ยนไป และส่งผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างไรบ้าง จากนั้นจึงเผยแผ่พุทธธรรมให้แก่สาธารณชนเพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนาต่อไป

ในด้านการจูงใจ ได้แก่

1) ความต้องการ คือพระสงฆ์ควรส่งเสริมและสนับสนุนความต้องการขั้นพื้นฐานทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชน โดยในการปฏิบัตินั้นจะต้องจัดกิจกรรมที่ทำให้ได้รับผลของการปฏิบัติด้วยตนเองสอดคล้องกับจริตของแต่ละคน

2) แรงขับ คือพระสงฆ์ควรสร้างแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนมีความเลื่อมใสศรัทธา เห็นความสำคัญ เห็นประโยชน์ของพระรัตนตรัย พร้อมที่จะนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมประเทศชาติ

3) เป้าหมาย คือพระสงฆ์ควรกำหนดเป้าหมายเพื่อนำความรู้ความจริงที่เป็นคำสอนของพระพุทธศาสนาออกมาแสดงให้กับประชาชนทั่วไปหรือผู้อื่นได้รู้ เข้าใจ และนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามหลักธรรม

และผลจากการศึกษาข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ได้กระทำตามพุทธศาสโนบายในการประกาศพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกประการ (ที.ม. (ไทย) 10/52/38) กล่าวคือ

1) พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก จะเห็นได้ว่าสารคือโครงการและกิจกรรมการเผยแผ่ต่างๆ ของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุ เช่น สื่อในรูปของโครงการเข้า

ค่ายพุทธบุตร โครงการปฏิบัติธรรมประจำวันเสาร์ โครงการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โครงการพระไตรปิฎกศึกษา เป็นต้น โดยมีทางคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นผู้ส่งสาร จัดทำขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่จะให้ผู้รับสารที่ผ่านการอบรม หรือกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการเผยแผ่ได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมการเผยแผ่ด้วยกิจกรรมนั้นๆ มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา จนสามารถนำหลักธรรมที่ได้รับ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของแต่ละคนได้

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3 (วันที่ 12. ก.ค. 2566) ที่ว่า เป้าหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของทางวัด สรุปได้ 3 ประเด็นสั้น ๆ คือ ต้องการให้ผู้เข้าอบรม มีความสุขเพิ่มขึ้น มีความทุกข์น้อยลง และมีความทุกข์ยากลำบากใจน้อยกว่าคนอื่นๆ นี้ถือว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

และยังสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 4 (วันที่ 14. ก.ค. 2566) ที่ว่า เป้าหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระมหาธาตุ คือ ต้องการให้ผู้รับการเผยแผ่นั้น เป็นคนคิดดี คือ มีทัศนคติที่ดี เข้าใจโลกและเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง เป็นคนพูดดี รู้จักใช้คำพูดที่เป็นวาจาสุภาษิต เป็นคนทำดี ไม่ว่าจะไปอยู่ที่ไหนก็จะเป็นคนดีที่นำหลักคำสอนของพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติตน และเป็นคนมีปัญญาดี ไม่งมงายเหลวไหล ใช้ชีวิตอยู่รู้จักคุณค่าของชีวิต จึงสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มุ่งต้องการที่จะสร้างประโยชน์ และสร้างความสุขให้กับผู้ได้รับการเผยแผ่เป็นสำคัญ ซึ่งถูกต้องตรงตามพระพุทธศาสโนบายในการส่งพระธรรมทูตไปประกาศพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกประการ

2) โลกานุกมฺปาย เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เป้าหมายของการประกาศหรือเผยแผ่พระพุทธศาสนาประการหนึ่งที่พระพุทธเจ้าได้ส่งพระธรรมทูตชุดแรกออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือการอนุเคราะห์ชาวโลก เพราะหากพระองค์ไม่ออกไปเผยแผ่แล้ว ประชาชนเหล่านั้นก็คงจะพลาดโอกาสจากการฟังธรรม และการบรรลุธรรม อาศัยพระเมตตาอย่างหาที่สุดประมาณไม่ได้ของพระพุทธองค์ จึงได้เสด็จออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาตลอดระยะเวลา 45 ปี แม้พระองค์จะทรงมีพระชนมายุมากแล้ว ยังทำหน้าที่เผยแผ่จนวินาทีสุดท้าย เมื่อวิเคราะห์ถึงแนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ก็พบว่ามีความสอดคล้องกับพุทธศาสโนบายในการเผยแผ่ของพระพุทธองค์

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 5 (วันที่ 20 ก.ค. 2566) ที่ว่า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารถือว่าเป็นวัดของประชาชนหรือชาวพุทธทั้งมวล ดังนั้นบุคคลผู้ที่มาใช้สอยอาคารสถานที่ต่างๆ ของทางวัด ไม่ว่าจะเข้าค่ายคุณธรรม อบรมวิปัสสนากรรมฐาน หรือกิจกรรมอื่นๆ ก็ตาม ทางวัดไม่ได้เก็บค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น แล้วแต่ศรัทธาของผู้มาร่วมทำบุญนั้นๆ ว่าจะร่วมทำบุญค่าน้ำค่าไฟให้กับทางวัดเท่าไร ไม่ได้มีการตั้งราคาใดๆ ทั้งสิ้น จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าแนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร สอดคล้องกับพุทธศาสโนบายในการประกาศพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกประการ

3) โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺ สานำ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป้าหมายตามหลักพุทธศาสโนบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าที่โดดเด่นอีกประการหนึ่งคือ ต้องการให้พระภิกษุสงฆ์ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า คณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร โดยการนำของพระเดชพระคุณท่านเจ้าอาวาส ได้พยายามจัดทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีการต่างๆ มาโดยตลอด โดยเฉพาะที่ทรงเน้นมาก คือการสร้างเยาวชนคนรุ่นใหม่ ให้มีภูมิคุ้มกันชีวิต ด้วยการส่งพระออกไปอบรมศีลธรรมตามโรงเรียน หรือจัดตั้งสถาบันการศึกษา ทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัย สำนักศาสนศึกษา ที่เรียนนักธรรมและภาษาบาลี ซึ่งเป็นการเรียนที่ค่อนข้างหานักเรียนเข้ามาบวชเป็นสามเณรได้ยาก

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3 (วันที่ 12. ก.ค. 2566) ที่ว่า ทางวัดได้ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดออกไปเผยแผ่ตามสถานที่ต่างๆ เช่น สอนศีลธรรมในโรงเรียน การจัดโครงการปฏิบัติธรรมในวันสำคัญๆ ต่าง เพื่อต้องการให้ผู้ปฏิบัติสามารถนำหลักธรรมที่ได้ไปดับทุกข์ร้อนในชีวิตเขาได้ และเป็นที่สังเกตได้ว่าพุทธศาสโนบายในการประกาศพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า มุ่งต้องการให้เกิดความสุขและประโยชน์เกื้อกูลทั้งแก่เทวดาด้วย ไม่ใช่เฉพาะมนุษย์เท่านั้น

สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร สอดคล้องกับพุทธศาสโนบายในการประกาศพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกประการ และเป็นการสร้างประโยชน์และความสุขให้แก่พระชาชนที่ได้รับการเผยแผ่ ทั้งในโลกนี้ โลกหน้า และโลกอย่างยิ่งคือพระนิพพาน

นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 (วันที่ 10 ก.ค. 2566 ที่ว่า องค์ประกอบในการสื่อสาร เป็นความเจริญของโลกในยุคปัจจุบันที่จะต้องบีบบังคับให้ผู้ส่งสารนั้นจะต้องเร่งรีบส่งสาร ในการหาสื่อของตนเองให้ถึงผู้ส่งสาร อีกทั้งที่สถานศึกษานั้นบางครั้งทางคณะครูหรือผู้บริหารก็มักที่จะเอาหลักวิชาการมาใส่มากกว่าจะเอาธรรมะไปใส่ ซึ่งยังสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 2 ที่ว่า หัวข้อธรรมะหรือสาร คือ สิ่งที่เทศน์อาจจะไม่สอดคล้องกับปัจจุบัน ไม่เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป การเทศน์ต้องเข้าถึงกลุ่มเป้าด้วยและมีหลากหลายช่องทางในการเข้าถึง และสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ความศรัทธาที่นับวันจะลดน้อยถอยลงไปด้วย เพราะความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ที่เคยเรียบง่ายได้เปลี่ยนไป มีเครื่องอำนวยความสะดวกที่เป็นผลผลิตทางเทคโนโลยีสมัยใหม่มากขึ้น เช่น โทรศัพท์ รถยนต์ โทรทัศน์ เครื่องปรับอากาศ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้เข้ามาเกี่ยวพันกับพระสงฆ์ จนเป็นเหตุให้ประชาชนมองพระสงฆ์เปลี่ยนไป ไม่สันโดษ เหมือนดังแต่ก่อน

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 6 (วันที่ 20 ก.ค. 2566) ที่ว่า ในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมก้มหน้า หมายความว่า อยู่แต่ในเทคโนโลยีที่อยู่ในมือของตนเองโดยไม่สนใจในโลกภายนอกหรือรอบข้าง เพราะฉะนั้นจะทำอย่างไรที่ต้องการให้สารเผยแพร่นั้นไปอยู่ในเทคโนโลยีที่สนใจอยู่ให้ได้

ดึงดูดใจให้เขามาสนใจ ที่จะดูที่จะฟัง เพราะฉะนั้นตรงนี้มันเป็นสิ่งที่คณะสงฆ์จะต้องพิจารณาว่า จะทำอย่างไรจึงจะดึงดูดใจคนรับสารทั้งหลายเข้ามารับรู้และติดตามฟังตรงนี้ให้ได้

ในส่วนของผู้เผยแพร่หลักธรรมเองนั้นคณะสงฆ์ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้แตกฉานในธรรม ผู้ที่ออกเผยแผ่ธรรมโดยทั่ว ๆ ไปก็ยังขาดความรู้ในด้านหลักธรรม ยังมีความสับสนกับหลักธรรมหรือรู้ไม่ลึกซึ้งพอ เป็นเหตุให้ผู้ฟังเกิดความลังเล สงสัยว่า หลักธรรมคำสอนที่ถูกต้องคืออะไร แม้ว่าในปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยสงฆ์ รวมถึงสถาบันอื่น ๆ ที่ให้การศึกษาแก่คณะสงฆ์ แต่ก็มีพระภิกษุเป็นจำนวนน้อยที่สนใจศึกษาทางด้านพุทธศาสนา จึงทำให้ขาดบุคลากรที่จะเผยแผ่ธรรมได้อย่างถูกต้อง ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน จนบางครั้งให้สนใจเพียงความบันเทิง ความสนุกสนานเท่านั้น

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 7 (วันที่ 20 ก.ค. 2566) ที่ว่า พระสงฆ์ที่บวชกันในปัจจุบันน้อย ทำให้ขาดแคลนบุคลากรที่จะช่วยเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบต่าง ๆ ประกอบกับขาดความรู้ในหลักธรรมที่ลึกซึ้ง โดยแนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ยึดถือพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบ คือ ยึดตามปฏิปทา องค์คุณของกัลยาณมิตร 7 ประการ ได้แก่

1) ปิโย คือ เป็นที่รัก เป็นที่พอใจ

2) ครุ คือ เป็นที่เคารพ

3) ภาวนีโย คือ เป็นที่ยกย่องทรงคุณความรู้และภูมิปัญญา

4) วตฺตา เป็นนักพูดชี้แจงให้เข้าใจ

5) วจนกฺขโม ผู้อดทนต่อถ้อยคำซักถาม

6) คมฺภีรญฺจ กถ กตฺตา พูดโดยใช้ถ้อยคำลึกซึ้งอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ

7) โน จฏฺฐาเน นิโยชเย ไม่ชักนำไปในเรื่องเหลวไหล เสื่อมเสีย

แต่เนื่องจากในปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทำให้เกิดความเจริญทางเทคโนโลยี มีการสื่อสารที่สมัยใหม่ โดยเฉพาะระบบออนไลน์ซึ่งได้เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมาก ทำให้การเผยแผ่ธรรมะของคณะสงฆ์ในวัดพระมหาธาตุจำเป็นต้องมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปทั้งรูปแบบและวิธีการ เนื่องด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ย่อมมีส่วนสนับสนุนการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปในทิศทางที่สะดวกและรวดเร็ว และเข้าถึงประชาชนได้มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่มีการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางการสื่อสารเพื่อตอบสนองกลุ่มเป้าหมายที่มีพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตในชีวิตประจำวัน การสร้างเว็บไซต์เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูล และสามารถสืบค้นข้อมูลหรือแม้กระทั้งการใช้เครือข่ายทางสังคมเป็นส่วนช่วยในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้รวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 8 (วันที่ 29 ก.ค. 2566) ที่ว่า หลักธรรมคำสอนไม่ใช่สิ่งที่ไม่สามารถปรับไม่ได้เลย คือท่านผู้ที่เผยแผ่ควรปรับหลักคำสอนหรือสื่อ ควรปรับให้เหมาะกับบุคคลที่จะสามารถนำไปปรับใช้ได้ หรือเครื่องมือการนำเสนอในอดีตเรียกว่า โอเวอร์เฮด แต่ในปัจจุบันนี้เปลี่ยนมาใช้โปรเจคเตอร์ ซึ่งอันที่จริงแล้วสาระของการนำเสนอคือเรื่องเดียวกัน แต่หลักการ

สอนของพระบางรูปอาจมีความแตกต่างกัน เช่น ท่าน ว ท่านรู้จักใช้คำให้ง่าย ซึ่งชาวบ้านเราชอบใช้คำผวน และพึ่งมานึกออกตอนกินข้าว กลายเป็นหัวเราะอยู่คนเดียว

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 2 (วันที่ 10 ก.ค. 2566) ที่ว่า ช่องทางเผยแผ่จะเลือกทางเฟสบุ๊ค ผ่านออนไลน์ได้หรือทางวิทยุซึ่งยังมีผู้รับฟังอยู่ หรือว่าทางไลน์ที่อาจจะเผยแพร่คำคมในกลุ่มไลน์ต่าง ส่วนผู้รับสารนั้นเราไม่จำกัดเพศหรือวัย ควรนำเสนอในส่วนที่เป็นจุดรวมสงวนจุดต่างแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในสังคมพหุวัฒนธรรม ช่องทางเฟสควรเลือกลักษณะของภาษาที่ใช้ให้เหมาะสมโดยใช้หลักความเมตตา ขันติ และปัญญา

4.1.2 เป้าหมายในการเผยแผ่

เป็นการสร้างเครือข่ายของพระสงฆ์และองค์กรทางศาสนาด้วยการขับเคลื่อนการเผยแผ่พุทธธรรม โดยบูรณาการเชื่อมโยงกับสังคมและบุคคลต่าง ๆ ทั้งภายในและนอกประเทศผู้มีชื่อเสียงและมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พุทธธรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับเครือข่ายโดยปฏิบัติการเผยแผ่เชิงรุกในพื้นที่โดยผ่านปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนท้องถิ่น และการบริการสาธารณะสงเคราะห์ในชุมชน โดยมีกิจกรรมหลากหลายเพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรพุทธ ถ้าพระสงฆ์และองค์กรทางพระพุทธศาสนามีบทบาทที่เด่นชัดสามารถดำเนินการในรูปแบบที่เหมาะสมได้ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคคล ชุมชน และสังคมอย่างกว้างขวาง ซึ่งถ้าหากพิจารณาถึงพระสงฆ์และองค์กรทางพระพุทธศาสนาของประเทศไทยในปัจจุบันที่มีจำนวน 35,000 กว่าวัด/องค์กรทั่วประเทศมีพระสงฆ์ (ทั้งพระภิกษุ–สามเณร) ประมาณ 300,000 รูป แล้วจะเห็นได้ว่า วัดและพระสงฆ์มีความใกล้ชิดกับชุมชนหรือผู้คนจำนวนมาก การพัฒนาพระสงฆ์วัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง อันจะนำมาซึ่งกระบวนการการพัฒนาสังคมที่หลากหลายการทำงานของพระสงฆ์และองค์กรพุทธ จึงเป็นการทำงานในรูปแบบเครือข่ายที่มีศูนย์ประสานกลางภายใต้เครือข่ายอาจมีการเชื่อมโยงกันทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตั้งแต่การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลต่อปัจเจกบุคคล การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลกับกลุ่มการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มกับกลุ่ม หรือแม้กระทั่งการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายต่อเครือข่าย ซึ่งกลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่ บทบาทของพระสงฆ์และองค์กรพุทธนับว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการทำงานร่วมกันของภาคีองค์กรพุทธทั่วโลก จึงควรมีรูปแบบการสร้างเครือข่ายที่มีระบบที่ชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้รวมทั้งมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล อันจะทำให้การทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายบรรลุเป้าหมายเพื่อดำรงไว้ซึ่งความเข้มแข็งของพระพุทธศาสนา รูปแบบการสร้างเครือข่ายที่มีระบบมี 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การสร้างความเป็นองค์การเครือข่ายและการทำให้เกิดความมั่นคง ประกอบด้วยการจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย การสร้างความรู้สึกร่วมในการทำงานร่วมกัน การจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และการจัดระบบข้อมูลข่าวสารในการติดต่อข่าวสาร

ขั้นที่ 2 การรักษาความต่อเนื่องของการเป็นองค์การเครือข่าย ประกอบด้วย การดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การสร้างความเสมอภาคและเท่าเทียม การรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน และการให้ความช่วยเหลือกันระหว่างเพื่อนสมาชิก

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 7 (วันที่ 29 ก.ค. 2566) ที่ว่า ต้องมีการสร้างเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนในการสร้างเครือข่ายในการเผยแผ่ศาสนา การให้ความรู้เรื่องธรรมะ บูรณาการเชื่อมโยงกับสังคมและบุคคลทั้งภายในและนอกประเทศผู้มีชื่อเสียงและมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พุทธธรรม

แต่อย่างไรก็ดีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในการทำงานร่วมกัน และวางเป้าหมายในการทำงานเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จำเป็นต้องใช้แนวทางการสร้างเครือข่ายอันเป็นการรวมกลุ่มองค์กรเพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยน การจัดกิจกรรมหรือการพัฒนาระหว่างองค์กร สมาชิกต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมาก่อนหน้าที่จะทำความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย โดยการสร้างเครือข่ายจะเป็นเครื่องมือหรือยุทธศาสตร์ในการสร้างพื้นที่ทางสังคมเพื่อให้การประสานผลประโยชน์เป็นไปอย่างเท่าเทียม และเกิดความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมด้วยวิธีการอันหลากหลายแต่มีเป้าหมายเป็นหนึ่งเดียวกันทั้งในระดับอาเซียนและระดับนานาชาติ

4.1.3 วิธีการในการเผยแผ่

พระสงฆ์ควรสร้างรูปแบบการเผยแผ่และวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ รูปแบบผสมผสาน หมายถึง การนำเอาทั้งรูปแบบเชิงรับและรูปแบบเชิงรุกที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันมาจัดผสมผสานกัน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่หลากหลายของสังคมพหุวัฒนธรรม ส่วนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ไทยในปัจจุบัน ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเจริญและความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ดังนั้น พระสงฆ์ผู้เป็นนักเผยแผ่ย่อมต้องตระหนักถึงบทบาทหน้าที่หลักย่อมจะต้องศึกษาให้เข้าใจถึง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การนำธรรมะไปสู่ประชาชนที่เป็นพุทธบริษัท เพื่อให้เขาเหล่านั้น ปฏิบัติเป็นสัมมาปฏิบัติ อันก่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและแก่สังคมโดยทั่วไป พระสงฆ์ ผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวนี้เรียกว่า “พระนักเทศน์, พระนักเผยแผ่, พระธรรมจาริก” โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันนี้ รูปแบบและวิธีการเทศนาต้องมีการ ประยุกต์ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยเพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปได้อย่างสะดวกและเป็นที่ยอมรับของประชาชน พระนักเผยแผ่ของประเทศไทยในปัจจุบัน มีการใช้วิธีการเผยแผ่ที่แตกต่างกันออกไปตาม ความถนัดของแต่ละท่าน เช่น กรณีของหลวงพ่อพุทธทาส เน้นการเผยแผ่หลักพุทธธรรมที่ลึกซึ้ง ชี้จุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ บางรูปเน้นการเผยแผ่พุทธธรรมอันเป็นหลักคิดและแสดงธรรมจนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วโลก เช่น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) บางรูปเน้นการเผยแผ่หลักธรรมที่เป็นวิชาการ เช่น พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) บางรูปเน้นการเผยแผ่หลักพุทธธรรมที่เข้าใจง่าย เป็นหลักธรรมที่เป็นพื้นฐานของศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรมในสังคม เช่น พระ

ราชธรรมนิเทศ (พะยอม กลฺยาโณ) หรือบางรูปเน้นการเผยแผ่หลักธรรมที่ง่าย ๆ ต่อการดำเนินชีวิตผ่านทางสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต การเผยแผ่ธรรมโดยการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ เช่น หลวงพ่ออลงกต วัดพระบาทน้ำพุ และการเผยแผ่ด้วยการประยุกต์ใช้หลักธรรมกับธรรมชาติ เช่น พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี เป็นต้น จะเห็นได้ว่าลักษณะการเผยแผ่นั้นจะเน้นไปที่ตัวปัจเจกบุคล เป็นส่วนใหญ่ ทำให้องค์กรปกครองทางคณะสงฆ์อาจถูกลดบทบาทความสำคัญลงไป ดังนั้นพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงต้องเผยแผ่หลักธรรมคำสอนแบบเชิงรุกโดยการประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธสาสนาให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน และให้ทันสมัยอยู่ทุกเมื่อจนเป็นที่ยอมรับว่า นั่นเป็นการเผยแผ่เชิงรุกอย่างแท้จริง

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 (วันที่ 10 ก.ค. 2566) ที่ว่า รูปแบบการเผยแพร่คณะสงฆ์ พระสงฆ์ของเรานั้นมีความรู้ความสามารถในเรื่องเทคโนโลยีไม่น้อยไปกว่าข้างนอกหรือว่าทางโลก แต่ว่าหาคู่ที่ว่านี้จิตอาสา ที่จะกระทำตรงนั้นน้อยมาก ๆ ไม่ว่าจะกล่าวว่าจะมีบ้างก็ส่วนน้อย หรือว่าอาจจะไม่มีเลยเพราะฉะนั้นถ้าหากว่าในหนึ่งตำบลหรือ ว่าในหนึ่งอำเภอ มีพระจิตอาสาที่จะขยายความ นำหลักธรรมนั้นมาบรรยายโดยส่งไปทางออนไลน์หรือว่าส่งไป ในทางโทรศัพท์เหมือนในปัจจุบันเป็นข้อความสั้น ๆ เป็นข้อความที่ว่าโยมนั้นอ่านแล้วเข้าใจธรรมได้ แต่ว่าผู้ที่มีจิตอาสาที่จะไปทำตรงนั้น มันมีน้อย หรือว่าไม่มีเลย

และยังสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 2 (วันที่ 10 ก.ค. 2566) ที่ว่า ควรจะสร้างพระนักเทศน์เพิ่มขึ้นอีก เพราะเวลานี้มีโครงการของคณะสงฆ์ปีละสองรูปตามงบประมาณ จึงต้องสร้างทีมเพิ่ม ซึ่งหมายความว่าที่จริงพระสงฆ์ทุกรูปในวัดควรจะรับรู้ เข้าใจ และสามารถต้องพูดถึงเรื่องของพระบรมธาตุได้ชัดเจน

4.1.4 เนื้อหาในการเผยแผ่

เป็นการใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ซึ่งพระสงฆ์ควรมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือ

ในการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชนเพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยสร้างรูปแบบและนวัตกรรมการสื่อสารที่ทันสมัยเพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นสื่ออุปกรณ์ในการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ค ยูทูป เว็บไซต์ และไลน์ เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากการเผยแผ่พุทธธรรมและการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ให้กับพุทธศาสนิกชน นักเรียน นักศึกษา และเด็กไทยในยุคนี้ ทั้งนี้ในปัจจุบันการสื่อสารมีการพัฒนาไปถึงระดับเครือข่ายทั่วโลก (Internet) การส่งข้อมูลทั่วโลกอย่างไร้พรมแดน เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบอินเทอร์เน็ตจะเป็นปัจจัยสำคัญของการศึกษาในอนาคต มนุษย์ในโลกปัจจุบันจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ต้องการพึ่งพาเทคโนโลยีในการดำเนินชีวิต แม้คำสอนทางศาสนาบางอย่างก็พยายามตีความและอธิบายด้วยเทคโนโลยีเพื่อให้เชื่อมโยงกับโลกแห่งวิทยาศาสตร์การเชื่อมโยงด้านสารสนเทศเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาตนเอง ทำให้เข้าถึงแหล่งความรู้ที่ต้องการได้มากขึ้น เป็น

ระบบการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง ไม่จำกัดเวลาสถานที่ และเข้าถึงผู้คนได้มากที่สุด และเมื่อเป็นเช่นนี้ พระสงฆ์จึงควรนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือนี้ให้เกิดประโยชน์ ในการเผยแผ่พุทธศาสนา เพราะหากจะใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบเดิมอาจเข้าไม่ถึงสังคมยุคใหม่หรือคนรุ่นใหม่เพราะสังคมสมัยปัจจุบัน ประชาชนไม่ค่อยมีเวลาไปปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ หรือศึกษาพระธรรมคำสอนที่วัดเหมือนสมัยอดีตที่ผ่านมา การเผยแผ่พรธรรมคำสอนผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถทำให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายและกว้างขวางมากที่สุด ไม่จำกัดเวลา และสถานที่ ผู้ใช้อยู่ที่ไหนเวลาใดก็สามารถที่จะเข้าไปศึกษาพระธรรมคำสอนได้ตลอดเวลา

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 8 (วันที่ 29 ก.ค. 2566) ที่ว่า ช่องทางของการเผยแพร่คือ เนื่องจากว่าปัจจุบันนี้ คนนั้นมาที่อาจจะไม่ได้เดินทางกันเยอะ จะมีช่องทางในการสื่อสารในโลกโซเชียลนี่ โทรศัพท์ที่อยู่มือถือสามารถเข้าถึงได้ทุกเพศทุกช่วงวัยและเด็กเล็ก ๆ ในขณะเด็กประถมก็มีโทรศัพท์มือถือแล้ว ควรที่เลือกช่องทางก็คือ พระสงฆ์เองก็ต้องปรับตัวตรงนี้แล้วก็เพิ่มช่องทางในเรื่องของสื่อโซเชียล ให้ธรรมะผ่านทางโซเชียลเป็นทั้งช่องทาง

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 (วันที่ 10 ก.ค. 2566) ที่ว่า ต้องใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีในการสื่อสารให้เป็นประโยชน์ ช่องทางต่าง ๆ สามารถใช้เผยแผ่ได้ การใช้วิธีการแบบสื่อสมัยใหม่ประยุกต์พุทธวิธีการเผยแผ่ให้เป็นการเผยแผ่แบบเชิงรุก คือ การเข้าใจและเข้าถึงด้วยการใช้สื่อออนไลน์ที่ทันสมัย การเผยแผ่ที่ประยุกต์เข้ากับสังคมที่มีความหลากหลายแตกต่างกันได้ หลักคำสอนต้องสามารถเปลี่ยนไปตามสถานการณ์โดยไม่ยึดติดกับรูปแบบเดิม แต่ต้องประยุกต์ให้เหมาะกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น การเผยแผ่คำสอนผ่านสื่อสังคมออนไลน์มีระบบเครือข่ายของคณะสงฆ์ไทย และกลายเป็นเครือข่ายสังคมพระพุทธศาสนาออนไลน์ที่สามารถศึกษาได้ทุกคนทุกแห่งและตลอดเวลา เป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลกปัจจุบันให้มั่นคงเจริญรุ่งเรือง

โดยมีหน่วยงานทางพุทธศาสนาควรส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พุทธธรรมให้มีทักษะและวิธีการในการเผยแผ่ โดยมุ่งเน้นพัฒนาคุณลักษณะ (Characteristics) และสมรรถนะ (Competency) ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้หน่วยงานทางพุทธศาสนาควรมีกระบวนการในการฝึกอบรมและพัฒนาพระสังฆาธิการในทุกระดับอย่างเป็นระบบเพื่อสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความสามารถและมีปฏิปทาที่น่าเลื่อมใสเป็นที่ยอมรับของประชาชนในสังคม

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3 (วันที่ 11 ก.ค. 2566) ที่ว่า จะสร้างเพิ่มพระนักเทศน์น่าจะสร้างเพิ่ม โดยให้มีคุณลักษณะที่โดดเด่นและมีความสามารถในการเผยแผ่ อีกทั้งคณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนการเผยแผ่พุทธธรรมทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศอย่างเป็นรูปธรรม และส่งเสริมการสร้างธรรมทายาททุกระดับเพื่อให้เป็นบุคลากรทางศาสนาที่มีความรู้ความเข้าใจในศาสนธรรมที่แท้จริง ในการทำหน้าที่เป็นผู้เผยแผ่พุทธธรรมอย่างกว้างขวาง

นอกจากนั้นในการจัดทำแผนและนโยบายควรมีลักษณะและรูปแบบที่มุ่งเน้นการนานโยบายสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในทุก ๆ ด้าน โดยกระบวนการจัดทาแผนงานและนโยบายเกี่ยวกับการเผยแผ่พุทธธรรมจะต้องเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนทั่วไปให้เข้ามารับรู้และเสนอให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทพื้นที่ของตนเอง นอกจากนี้ควรมียุทธศาสตร์พระพุทธศาสนา 4.0 เพื่อสอดรับกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยเน้นเพิ่มประสิทธิภาพการขับเคลื่อนและประสานระดับจังหวัดโดยเฉพาะฝ่ายปกครองที่ต้องเร่งจัดโครงการพระพุทธศาสนา 4.0 เนื่องจากยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระสงฆ์ไทยปัจจุบันมีเป้าหมายเพื่อเผยแผ่หลักธรรมคาสอนทางพระพุทธศาสนาให้พุทธศาสนิกชนทุกเพศทุกวัยได้ทราบและนาไปประพฤติปฏิบัติ รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้อยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชน มุ่งเน้นให้ตระหนักถึงความเป็นชาวพุทธสร้างความเชื่อมั่น และสร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชนทั้งหลายมุ่งเน้นประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มาก

4.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในข้างต้น ผู้วิจัยพบว่า ในการเผยแผ่หลักธรรมนั้นของคณะสงฆ์นั้นต้องดำเนินการอย่างเป็นรูปแบบ และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จึงขอเสนอแนะรูปแบบแนวทางการเผยแผ่พุทธศาสนาของวัดมหาธาตุวรมหาวิหาร ดังต่อไปนี้

1. การสร้างความเข้มแข็งในด้านวิชาการพุทธศาสนาให้กับคณะสงฆ์ โดยความร่วมมือของคณะสงฆ์กับมหาวิทยาลัยสงฆ์ และหน่วยงานในภาครัฐอื่น ๆ เพื่อสร้างองค์ความรู้ และเครือข่ายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบที่หลากหลายผ่านสื่อเทคโนโลยีแลกเปลี่ยนข้อมูลและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นทั้งในภาครัฐและเอกชน เพื่อเป้าหมายในการบูรณาการความร่วมมือเพื่อก่อตั้งกองทุนเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้งานเผยแผ่เข้าถึงประชาชนและมีเครือข่ายการทำงานที่เข้มแข็งจัดกิจกรรมหลากหลายเพื่อสร้างเครือข่ายในสังคม รวมทั้งองค์กรพุทธศาสนาอื่น ๆ ให้เข้มแข็ง บูรณาการ เชื่อมโยงกับสังคมและบุคคลต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ เพิ่มบทบาทในการเผยแผ่พุทธธรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยใช้ รูปแบบพันธไมตรี “ALLIANCE MODEL”

2. การมีส่วนร่วมกับชุมชน สังคม มุ่งเน้นให้ชาวพุทธออกไปช่วยเหลือสังคมโดยพร้อมร่วมทุกข์ร่วมสุขกับชุมชน จัดทำหลักสูตรที่เอื้อต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละพื้นที่ของประเทศ พัฒนายุทธวิธีการเผยแผ่เพื่อโนมนาวจิตใจของประชาชนให้เข้าถึง แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาเผยแผ่พุทธธรรมทางสื่อสังคมออนไลน์ในรูปแบบของ E-learning หรือ Mobile-Learning เป็นเครือข่ายสังคมพระพุทธศาสนาที่มีการเรียนผ่านโทรศัพท์มือถือสามารถศึกษาได้ตลอดเวลาเผยแผ่พุทธธรรม

เชิงรุกโดย การส่วนร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สถาบันการศึกษา หมู่บ้าน ชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยผ่านกระบวนการบริหารจัดการของคนในท้องถิ่นที่ร่วมกันเป็นเจ้าของรวมทั้ง นำมาบูรณาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อดำเนินการจัดโครงการต่าง ๆ ผ่านวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

3. การสร้างนวัตกรรมการสื่อสารที่ทันสมัยเพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นสื่ออุปกรณ์ในการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ค ยูทูปเว็บไซต์และไลน์ เป็นต้น พัฒนา Course Ware หรือแอพพลิเคชันที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะ สำหรับแท็บเล็ตและโทรศัพท์เคลื่อนที่เผยแพร่ในทุกระดับชั้นการศึกษา และประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจสนับสนุนให้วัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ มีเว็บไซต์ของวัด เพื่อเป็นการสื่อสารสองทางกับประชาชน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้คนมีความใกล้ชิดธรรมะมากขึ้น พัฒนารูปแบบ การแปลหนังสือธรรมะเป็นภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษแล้วนำขึ้นเผยแพร่ทางเว็บไซต์ หรือในรูปแบบ e-Book เพื่อให้ผู้ที่สนใจ โดยเฉพาะชาวต่างประเทศสามารถเข้ามาศึกษาได้และจัดทำระบบฐานข้อมูลสารสนเทศและฐานข้อมูลดิจิทัลเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมให้เป็นปัจจุบันและทันสมัยเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย

4. จัดตั้งหน่วยงานเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดมหาธาตุ โดยฝึกอบรมให้ความรู้กับพระสงฆ์ที่จะต้องรับผิดชอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเน้นในด้านการพัฒนาคุณลักษณะ (Characteristics) และสมรรถนะ (Competency) ให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามพระธรรมวินัย ธำรงรักษา ตลอดจนเผยแผ่คำสอนแก่ประชาชนทั่วไปได้อย่างเต็มความสามารถอบรมและพัฒนาสมรรถนะพระสงฆ์ในการเผยแผ่พุทธธรรมให้มีทักษะและขีดความสามารถที่หลากหลาย โดยจัดเป็นวาระงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พุทธธรรมให้มีทักษะและวิธีการในการเผยแผ่ที่สอดคล้องกับยุคสมัยในปัจจุบัน ในช่องทางที่ประชาชนโดยทั่วไปให้ความสนใจและใช้บริการอยู่ในชีวิตประจำวัน

5. มีการส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดจนวางกรอบภาระงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของวัดพระมาหาธาตุให้เป็นเอกภาพ จัดตั้งคณะกรรมการบริหาร ดูแลเรื่องสวัสดิการ สวัสดิภาพ ในการเดินทางไปเผยแผ่ การพิจารณาให้ความดีความชอบ สนับสนุนและส่งเสริมการสร้างศาสนทายาท ให้เป็นผู้มีคุณสมบัติในการเผยแผ่และสืบสานงานพระพุทธศาสนาให้เกิดความยั่งยืนเร่งรัด ส่งเสริม สนับสนุน การผลิตและพัฒนาบุคลากรทางศาสนาและวิทยากรทางศาสนาให้มีความรู้ความเข้าใจศาสนธรรมอย่างท่องแท้และสามารถเผยแผ่ศาสนธรรมที่แท้จริง และส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณในการจัดสรรคลื่นความถี่และช่องทีวีของพระสงฆ์โดยตรง เพื่อเผยแผ่พุทธธรรมสู่สาธารณชนได้อย่างทั่วถึง

6. กำหนดยุทธศาสตร์ แผนงานและนโยบาย สร้างกลยุทธ์ และเครือข่ายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาระหว่างคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุไปสู่พุทธศาสนนิกชนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

จัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาเพื่อดูการเผยแผ่โดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง ของคณะสงฆ์และชุมชน รวมถึงมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด มีการจัดกิจกรรม และการสร้างความเข้าใจระหว่างชุมชน รวมถึงการนำแนวนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาเถรสมาคม มากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

4.3 สรุปผล

ผู้วิจัยสรุปผลข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อเป็นแนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ได้ดังต่อไป

1. ด้านวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่ ในการสร้างเครือข่ายเชิงรุกผ่านหน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนเพื่อขับเคลื่อนการเผยแผ่พุทธธรรมโดยบูรณาการเชื่อมโยงกับสังคมและบุคคลต่างๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งสร้างเครือข่ายในพื้นที่ผ่านปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชน และผู้นำ

2. ด้านเป้าหมายในการเผยแผ่ ในการส่งเสริมและสนับสนุน คณะสงฆ์และหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนการเผยแผ่พุทธธรรมทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศอย่างเป็นรูปธรรม และส่งเสริมการสร้างธรรมทายาททุกระดับรวมทั้งส่งเสริมให้วัดมีศักยภาพเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้และการปฏิบัติกิจกรรมการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการเรียนรู้ของประชาชน

3. ด้านวิธีการในการเผยแผ่ ในการสร้างวิธีการและรูปแบบการเผยแผ่ด้วยกระบวนการที่หลากหลาย มีการพัฒนารูปแบบให้ทันสมัย เพื่อไม่ให้เกิดความน่าเบื่อหน่ายด้วยเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมสมัยใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมพหุวัฒนธรรม แนวคิด และเป้าหมายการเผยแผ่ตามหลักพุทธโอวาท ทั้งนี้เพื่อมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคาสอนอย่างถูกต้อง

4. ด้านเนื้อหาในการเผยแผ่ ในทางคณะสงฆ์ต้องส่งเสริมและพัฒนาผู้เผยแผ่พุทธธรรมให้มีทักษะที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งพัฒนาสมรรถนะความสามารถเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเผยแผ่ให้ดียิ่งขึ้น และฝึกฝนอบรมในเรื่องอาจาระความประพฤติ ตลอดถึงฝ่ายปกครองต้องดูแลพระสงฆ์อย่างเคร่งครัด การใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ สนับสนุนการนาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชน IT และสื่อชุมชน เพื่อให้เข้าถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยสร้างรูปแบบและนวัตกรรมการสื่อสารที่ทันสมัย เช่น เฟสบุ๊ค ยูทูป เว็บไซต์ และไลน์ เป็นต้น อีกทั้งด้านแผนงานและนโยบายการพัฒนารูปแบบที่มุ่งเน้นการนำนโยบายการเผยแผ่สู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในทุก ๆ ด้าน โดยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งจัดทำยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนา 4.0 เพื่อสอดรับกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

สรุปได้ว่า การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการพัฒนาตามหลักธรรมคำสอนนั่นคือ กระบวนการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมภายนอกอย่างชาญฉลาด และรู้เท่าทันต่อความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ไม่เบียดเบียนกันทางร่างกาย ทรัพย์สิน คู่ครอง วาจา และสติปัญญา โดยมีความเมตตากรุณาต่อกันแล้ว ยังต้องเคารพต่อกฎระเบียบทางสังคมอย่างเคร่งครัด มีจิตใจที่เห็นคนอื่นเดือดร้อนหรือมีความทุกข์ยากลำบากทนอยู่ไม่ได้แล้วคงต้องปฏิบัติตนให้ความช่วยเหลือ ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับพระสงฆ์และสถาบันสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีความมั่นใจในการเผยแผ่ และภาคภูมิใจในบทบาทการเผยแผ่ อีกทั้งสามารถเชื่อมโยงเครือข่ายของพระสงฆ์ในจังหวัดนครศรีธรรมราชและสถาบันสงฆ์ได้อย่างดีมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 4.1 ตารางวิเคราะห์สรุปคำสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	แนวคิดการเผยแผ่ของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร	วิธีการเผยแผ่ของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร	ข้อเสนอแนะโดยรวมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
คนที่ 1	-การใช้วิธีการแบบสื่อสมัยใหม่ประยุกต์พุทธวิธีการเผยแผ่ให้เป็นการเผยแผ่แบบเชิงรุก ที่ถูกต้องแก่ชุมชน และต้องเป็นผู้ที่ชุมชนศรัทธา จึงจะสามารถแนะนำชุมชนให้เห็นถึงการพัฒนาที่เหมาะสมได้	พระสงฆ์ต้องปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยี เพิ่มช่องทางในเรื่องของสื่อโซเชียล ให้ธรรมะผ่านทางโซเชียลเป็นช่องทางสร้างคุณธรรมในการดำเนินชีวิตที่ดีต่อไปได้	-คณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญการบริหารจัดการ มีระบบการนิเทศงาน เน้นให้คำปรึกษา และการใช้เทคโนโลยีสื่อสารสมัยใหม่
คนที่ 2, คนที่ 7	-การเผยแผ่ต้องมีธุระ 2 เป็นองค์ประกอบของคณะสงฆ์เพื่อประโยชน์และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในการพัฒนาคุณภาพของพลเมือง	เป็นเป้าหมายเพื่อใช้เวลาว่างเกิดประโยชน์ ศึกษาอบรมจิตใจเสียใหม่ให้ถูกต้อง เพื่อความสุขความเจริญ และถือเป็นความภาคภูมิใจของพ่อแม่	-จัดสรรทรัพยากรทางการเผยแผ่ให้แก่ทุกฝ่าย -มีเครือข่ายในการเผยแผ่ร่วมกันในอนาคต เพื่อการสร้างสัมพันธภาพที่ดี

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	แนวคิดการเผยแผ่ของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร	วิธีการเผยแผ่ของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร	ข้อเสนอแนะโดยรวมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
คนที่ 3, คนที่ 8	-สร้างพระนักเทศน์เพิ่ม และผู้รับสารจากการอบรมสั่งสอนให้ความรู้ ป้องกันมิให้สังคมเกิดความชั่ว หรือดูแลทุกข์สุขในด้านอื่นๆ	โดยให้มีคุณลักษณะที่โดดเด่น และมีความสามารถในการเผยแผ่การศึกษาและปฏิบัติตนได้ถูกต้องมีปัญญา ส่งผลให้มีความสุขในการดำเนินชีวิตที่ดีต่อไป	-จัดหาบุคลากรด้านการเผยแผ่เพิ่มเติม -สร้างทีมงานพระเผยแผ่ด้วยเรียนรู้ร่วมกัน -เพิ่มการฝึกอบรมและการเผยแผ่ให้แก่คณะสงฆ์ในวัดมากยิ่งขึ้น
คนที่ 4	ทักษะของผู้ส่งสารจะต้องมีไม่ว่าเป็นพระภิกษุหรือสามเณรที่มีทักษะในด้านภาษาในการสื่อสารให้ผู้ฟังได้รับสารอย่างสมบูรณ์ทุกชั้นวัย	มีวิธีการสร้างเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และบูรณาการเชื่อมโยงกับสังคมและบุคคลทั้งภายในและนอกประเทศ	-การเผยแผ่ควรสอดแทรกวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในชนบทด้วย และเปิดโอกาสให้ชุมชนดูแลร่วมบำรุงรักษาพุทธศาสนสถานด้วย
คนที่ 5	ส่งเสริมสนับสนุนการผลิตและพัฒนาบุคลากรทางศาสนาให้มีความรู้ความเข้าใจในศาสนธรรมอย่างท่องแท้และสามารถเผยแผ่ศาสนธรรมได้อย่างแท้จริง	สนับสนุนและ ส่งเสริมการสร้างศาสนทายาทให้เป็นผู้มีคุณสมบัติในการเผยแผ่และสืบสานกิจธุระ2 ของพระพุทธศาสนา	-พัฒนารูปแบบการเผยแผ่ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่และมีสถานที่ให้พระสงฆ์บวชใหม่ได้แสดงธรรม
คนที่ 6	ทำอย่างไรที่ต้องการให้สารเผยแพร่นั้นไปอยู่ในเทคโนโลยีที่ผู้รับสารสนใจอยู่ให้ได้ ดึงดูดใจให้เขามาสนใจ ที่จะดู ที่จะรับฟังข้อมูลสื่อ	วิธีการเผยแผ่ของคณะสงฆ์จะต้องมีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย วิธีการ และเนื้อหาในการเผยแผ่	คณะสงฆ์จะต้องพิจารณาว่าทำอย่างไรจึงจะดึงดูดใจคนรับสารทั้งหลายให้เข้ามารับรู้และติดตาม

บทที่ 5
สรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการเผยแผ่หลักธรรม 2) เพื่อศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 3) เพื่อวิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญและทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.3 ข้อเสนอแนะการวิจัย

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 สรุปแนวคิดทฤษฎีการเผยแผ่หลักธรรม

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การนำเอาหลักพุทธธรรม คำสั่ง คำสอนของพระพุทธเจ้าไปถ่ายทอดสู่สาธารณะชนให้ได้รับรู้ เรียนรู้ และปฏิบัติตามเพื่อเป้าหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน โดยสืบทอดจากคนกลุ่มหนึ่ง ไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยยึดเอาหลักอุดมการณ์ อุดมคติ หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้ โดยความเป็นมาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น มีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคง ยืนยาวอยู่ได้ด้วยหลักธรรมในการเผยแผ่ คือ การประกาศเปิดเผยแผ่อริยสัจธรรม 4 ประการ เพื่อให้เกิดกระบวนการศึกษา ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา อันส่งผลให้เกิดความหลุดพ้นจากวัฏฏทุกข์ได้ในที่สุด การเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้ามีความสำคัญยิ่งต่อความดำรงยั่งยืน มั่นคง แห่งพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนถึงปัจจุบัน ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การจัดกระบวนการในการเผยแผ่ โดยอาจกระทำได้ในหลายช่องทาง ได้แก่ การพูดคุย การจัดอบรม การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การชักชวนให้เข้าร่วมกิจการ การแจกเอกสาร การเทศนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียง และการบรรยายธรรมทางโทรทัศน์เป็นต้น เพื่อการโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้เข้าถึงสาระ และสามารถประพฤติปฏิบัติตนตามแนวทางแห่งพระธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา

โดยพระพุทธเจ้าทรงมี อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นอย่างดีที่สุด คือก่อนที่พระองค์จะ ทำการประกาศเผยแผ่หลักพุทธธรรม คำสั่งสอน พระองค์ทรงเตรียมหลักการใหญ่ ๆ ไว้ถึง 2 ครั้งคือ ครั้งแรกก่อนที่จะส่งพระอรหันต์พุทธสาวกจำนวน 60 รูป ไปช่วยประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา ยังหมู่บ้าน ตำบลหรือนิคมชนบทต่าง ๆ ของชมพูทวีป และครั้งที่สองเมื่อวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ซึ่ง เป็นวันที่พระพุทธอรหันต์สาวกจำนวน 1,250 รูป มาประชุมพร้อมเพรียงกันโดยมิได้นัดหมาย ณ วัดเวฬุวันมหาวิหาร จึงทรงประทานพระพุทธโอวาทสำคัญ เพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติ ในการจาริกไปทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป พระพุทธโอวาทสำคัญที่พระพุทธองค์ ทรงตรัสแสดงในวันนั้น เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ คือ ประมวลคำสอนหลักที่แสดงถึงอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระศาสนธรรมของพระพุทธศาสนา

ส่วนพุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงเสด็จออกเผยแผ่เพียงพระองค์เดียว ในกาลต่อมาเมื่อมีสาวกมากขึ้น ทรงดำริให้พระพุทธสาวกออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย พระองค์ทรงอาศัยทสพลญาณ 10 ประการ ทำให้สามารถประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างองอาจมั่นคง นอกจากนี้พระพุทธองค์ทรงบริหารเวลาในการบำเพ็ญพุทธกิจด้านการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการเสด็จไปโปรดเวไนยสัตว์เป็นพุทธกิจที่สำคัญ ที่พระองค์ทรงกระทำเป็นประจำวัน ในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งเรียกว่า ทรงบำเพ็ญพุทธกิจ 5 ประการ โดยพุทธวิธีการสอนตามที่ปรากฏ เป็นหลักฐานทางพระพุทธศาสนา มีหลายวิธีการสอน แต่ละวิธีพระพุทธองค์ทรงใช้ได้อย่างเหมาะสมกับผู้ฟัง เพราะเมื่อจบการแสดงพระธรรมเทศนาก็จะได้รับผลตามความมุ่งหมาย คือผู้ฟังได้บรรลุมรรคผลในระดับต่าง ๆ โดยมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะการสอนที่ดีตามแนวพุทธจริยา หรือตามหลักเทศนาวิธี 4 ประการที่เรียกว่า พุทธลีลาในการสอน 4 ส เป็นสำคัญ โดยหลักธรรมสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีจำนวนมากมายล้วนเป็นแนวทางเพื่อความดับทุกข์ทั้งสิ้น แต่ก็ขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญาของผู้ทีได้รับการถ่ายทอดด้วยเช่นกัน แบ่งเนื้อหาตามระดับความสนใจของผู้ฟัง และความเหมาะสม ได้ดังนี้ ระดับศีลธรรมหรือจริยธรรม (โลกียธรรม) และระดับปรมัตถธรรม (โลกุตรธรรม) ในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงเน้นหนักในด้านปรมัตถธรรมเป็นหลัก เนื่องจากเป็นตัวแก่นสูงสุดในพระพุทธศาสนา เมื่อผู้ใดมีอินทรีย์แก่กล้าพอสมควรที่จะเข้าถึงธรรมขั้นสูงแล้ว พระองค์ย่อมจะแสดงธรรมในระดับที่สูงขึ้นไปตามลำดับ สำหรับสังคมไทยในปัจจุบันนั้น ยังมีทั้งในสวนของธรรมะระดับศีลธรรม (โลกียะ) และธรรมะในระดับปรมัตถธรรม (โลกุตตระ) โดยที่ในปัจจุบันนั้นจะมุ่งเน้นธรรมะสำหรับกลุ่มคนหมู่มาก โดยให้ความสำคัญในด้านธรรมะระดับศีลธรรม มากกว่าระดับปรมัตถธรรม แต่ในปัจจุบันได้เปิดโอกาสให้ฆราวาสผู้มีความพร้อมในการปฏิบัติ สามารถศึกษาและปฏิบัติธรรมะในระดับปรมัตถธรรมได้ง่ายและสะดวกขึ้นโดยไม่จำเป็นบังคับให้ต้องเข้าสู่วิถีชีวิต เช่น นักบวช ซึ่งประโยชน์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนานี้ พระพุทธองค์

ทรงเน้นให้พระอรหันต์สาวกยึดเอาประโยชน์สุขของมวลมนุษย์ และหมู่สัตว์เป็นหลัก เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ ดังนี้

1. ทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ คือ มีจุดมุ่งหมายให้เกิด ประโยชน์ปัจจุบัน

2. สัมปรายิกัตถะประโยชน์ คือ ประโยชน์ในเบื้องหน้า

3. ปรมัตถะประโยชน์ คือ ประโยชน์อย่างยิ่ง หรือประโยชน์สูงสุด คือการเข้าถึงพระนิพพาน

สำหรับวิธีการเผยแผ่หลักธรรมนั้น มีวิธีการเผยแผ่โดยตรงผ่านบุคคล คือวิธีการประกาศเผยแผ่พุทธธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนานั้น ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงสมัยหลังพุทธกาล อาศัยการสื่อสารระดับบุคคล แล้วสื่อสารกับตนเอง เพื่อพัฒนาตนเอง ให้เป็นพุทธบุคคลต้นแบบแล้วไปทำหน้าที่สื่อสาร ระดับบุคคลต่อไป รวมถึงการจดจำหลักธรรมวินัย จนสามารถถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง เมื่อมีการ ตรวจทานก็มีความสอดคล้องและตรงกับความจริง ทั้งนี้การสื่อสารระดับบุคคลรวมไปถึงการใช้อวัจนภาษาที่แสดงออกทางการสำรวมอินทรีย์ มีอิริยาบถที่ปรากฏต่อบุคคลอื่น เป็นผู้สงบเรียบร้อย มีความงดงาม ซึ่งเป็นการเผยแผ่ที่ได้ผลทุกเวลา และวิธีการเผยแผ่โดยผ่านศาสนสถาน ศาสนาวัตถุ และสัญลักษณ์รวมไปถึงสถาบันศาสนาต่าง ๆ มีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดความศรัทธา ความเลื่อมใส ความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่น การสร้างถ้ำอชันตา เป็นต้น ประการสุดท้ายวิธีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมไทยปัจจุบัน นับแต่สมัยโบราณก่อนอาณาจักรสุโขทัย เป็นไปโดยผ่านพระภิกษุสงฆ์ และผ่านนโยบายทางสังคมและวัฒนธรรม โดยในแต่ละยุคสมัยย่อมมีรูปแบบ กระบวนการ วิธีการ และประสิทธิผลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันไป วิธีการบางอย่างอาจเหมาะสมกับคนในยุคสมัยนั้น ๆ แต่พอความเจริญผ่านไป พระพุทธศาสนาย่อมต้องปรับเปลี่ยนวิธีการ เพื่อให้เหมาะสมกับคนในยุคสมัยนั้น ๆ เพราะในแต่ละยุคสมัยย่อมมีประวัติความเป็นมาหลักการ รูปแบบ กระบวนการ วิธีการ และประสิทธิผลของการใช้วิธีการตามยุคสมัยแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาการทางความคิดเรื่อง การสื่อสารที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาเรื่องการสื่อสารในยุคต่อมาอย่างเห็นได้ ชัดสรุปได้ว่า พระพุทธเจ้า เป็นผู้ส่งสารต้นแบบที่ดีจนสามารถถ่ายทอดมาถึงจวบจนปัจจุบัน การสื่อสารคือการใช้สัญลักษณ์เพื่ออธิบายทฤษฎีการสื่อสารของเบอร์โลและโรเจอร์ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการสื่อสารไว้ดังต่อไปนี้ซึ่งจากแบบจำลองของเบอร์โลและโรเจอร์จะเห็นว่าในกระบวนการสื่อสารมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ ได้แก่

1. ผู้ส่งสาร (Source) หมายถึง แหล่งกำเนิดของสารหรือผู้ที่เลือกสรรข่าวสารเกี่ยวกับแนวคิดหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วส่งต่อไปยังผู้รับสารผู้ส่งสารเป็นบุคคลเพียงคนเดียวหรือหลายคนหรืออาจจะเป็นหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ

2. สาร (Message) หมายถึง ผลผลิตของผู้ส่งสารที่ถ่ายทอดความคิดความรู้สึก ความต้องการข่าวสารและวัตถุประสงค์ของตนที่ปรากฏออกมาในรูปแบบต่าง ๆ พระพุทธเจ้าพระองค์ ใช้

หลักธรรมในการเผยแผ่ โดยพระองค์มองถึงผู้รับสารว่ามีขีดความสามารถในการรับพระธรรมคำสอนได้ในระดับไหนก็จะพิจารณาให้เหมาะสม

3. สื่อ (Channel) หมายถึง สิ่งที่นำหรือถ่ายทอดสารของผู้ส่งสาร เช่น เมื่อเราพูดก็คือคลื่นเสียงในอากาศเมื่อเราอ่านหนังสือพิมพ์สื่อก็คือ คลื่นแสงคลื่นเสียงและจอวิทยุโทรทัศน์เพราะรูปแบบการเผยแผ่ในช่วงต้นๆหลังจากปรินิพพานจะเป็นลักษณ์การบอกกล่าวเพียงวงแคบ ๆ ซึ่งต่างกับปัจจุบันด้วยความเจริญทางด้านเทคโนโลยีที่นำมาช่วยในในการเผยแผ่และเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม

4 ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่รับสารของผู้ส่งสารในทางพระพุทธศาสนาหากจะกล่าวถึงผู้รับสาร คือ ปัญจวัคคีย์ โดยระยะเวลาในการที่พระองค์ทรงแสดงธรรมนั้นเป็นเพียงระยะเวลาสั้นเพราะที่สุดแห่งการเผยแผ่หลักธรรมนั้นก็ได้รับผลที่ต่างกันทั้งที่ใช้เวลาเท่ากันเนื่องแต่ละท่านมีปัญญาในการพิจารณาธรรมที่ไม่เท่ากัน

สรุปได้ว่าแนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร มีการเผยแผ่หลักธรรมหลากหลายรูปแบบ เช่น การเทศน์ การอบรมค่ายคุณธรรม และกิจกรรมปฏิบัติธรรม เป็นต้น เมื่อศึกษาตามแนวคิดทฤษฎีการสื่อสาร เห็นได้ว่าสิ่งที่สำคัญและควรตระหนักมากที่สุดคือ ผู้ส่งสาร หรือผู้เผยแผ่ ภายในวัดมีจำนวนไม่เพียงพอ และบุคลากรภายในวัดยังทำงานเผยแผ่ในเชิงปัจเจกบุคคลมากกว่าการทำงานเป็นทีม

5.1.2 การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

บทบาทการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ทุกระดับภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารนั้นได้มีการดำเนินการมาโดยตลอดตั้งแต่อดีตตราบจนมาถึงปัจจุบัน โดยยึดการเผยแผ่หลาย ๆ รูปแบตามความถนัดของท่านทุกกิจกรรมที่ทางคณะสงฆ์ได้ดำเนินเผยแผ่นั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจึงจะเกิดผลในกิจนั้น ๆ ได้ มิเพียงแค่ปล่อยภาระหน้าที่นั้น ๆ ไว้ให้ทางคณะสงฆ์เพียงฝ่ายเดียว หากแต่ผู้รับสารหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตลอดถึงทางภาครัฐไม่ให้การสนับสนุนแล้วก็ไม่สามารถดำเนินไปสู่อนาคตที่ดีได้วัดและพระสงฆ์เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนกิจการเพื่อประสานในการร่วมมือร่วมแรงกันพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ พระสงฆ์ต้องให้การช่วยเหลือด้วยความตั้งใจและให้เกิดความเป็นธรรมเป็นประโยชน์แก่ชุมชน ต้องมีความรอบรู้และรอบคอบในการช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง พระสงฆ์ต้องประสานความร่วมมือในทุกภาคส่วนของสังคม และต้องประมวลข้อปัญหาและอุปสรรค เพื่อที่จะได้สังเคราะห์ปัญหาที่มีอยู่ให้ตกผลึกความคิด วางกรอบแนวทางการพัฒนา และต้องมีความต่อเนื่องในการพัฒนาต้องมีระบบของการวางแผนงานที่ดี โดยวางแผนให้เกิดความสมดุลตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่

วางไว้ ในแนวทางแนวความคิด และการปฏิบัติต้องสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน เป็นการกำหนดแผนการพัฒนาให้สอดคล้องกับความเป็นจริงได้อย่างตรงจุดตรงประเด็น

สรุปได้จากการศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร ในปัจจุบันมีวิธีการเผยแผ่หลายด้านตามความถนัดและตามที่ได้รับมอบหมาย ที่เห็นเด่นชัด เช่น การฟังเทศน์ทุกวันพระ การฟังธรรมเจริญจิตตภาวนาทุกวันเสาร์ และมีการเผยแผ่ด้านการศึกษา แผนกธรรม-บาลี การศึกษาปริยัติธรรมแผนกสามัญจนถึงระดับอุดมศึกษา แต่พบว่าปัจจุบันการศึกษาปริยัติแผนกสามัญมีจำนวนผู้เรียนที่ลดน้อยมาก

5.1.3 แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งในยุคที่สังคมโลกมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คณะสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรงอาจไม่เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคม พระสงฆ์อาจจะถูกมองว่า วิธีการสอนหรือเทศน์ไม่เข้ากับยุคสมัย หรือหัวข้อธรรมะที่เทศน์ ไม่ทันสมัย ไม่เข้ากับยุคสมัย ไม่สามารถนำปรับใช้แก้ปัญหาในปัจจุบันได้ ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ประชาชนไม่ให้ความสนใจในพุทธศาสนา นอกจากนี้ความศรัทธาที่นับวันจะลดน้อยถอยลงไป ด้วยเพราะความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ที่เคยเรียบง่ายได้เปลี่ยนไป เครื่องอำนวยความสะดวกที่เป็นผลผลิตทางเทคโนโลยีที่นำสมัยใหม่มากขึ้น เป็นเหตุให้ประชาชนมองพระสงฆ์เปลี่ยนไป

ในส่วนของผู้เผยแพร่หลักธรรม คณะสงฆ์ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้แตกฉานในธรรมผู้ที่ออกเผยแผ่ธรรม ขาดความรู้ในด้านหลักธรรม มีความสับสนกับหลักธรรมหรือรู้ไม่ลึกซึ้งพอ โดยแนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารยึดถือพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบ คือ ยึดตามปฏิปทา องค์คุณของกัลยาณมิตร 7 ประการ ได้แก่ ปิโย ครุ ภาวนีโย วตฺตา วจนกฺขโม คมฺภีรญฺจ กถ กตฺตา และ โน จฏฺฐาเน นิโยชเย

โดยหลักการพื้นฐานที่ใช้เป็นแนวทางในการเผยแผ่ธรรมนั้นต้องปฏิบัติตามแนวพุทธจริยาที่ทรงเน้นข้อวัตรให้เป็นแบบอย่าง ซึ่งเป็นแนวทางการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงใช้ได้ผลสำเร็จเสมอมา ปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดความเจริญทางเทคโนโลยี มีการสื่อสารที่สมัยใหม่โดยเฉพาะระบบออนไลน์ซึ่งได้เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมาก ทำให้การเผยแผ่ธรรมะของคณะสงฆ์ในวัดพระมหาธาตุจำเป็นต้องมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปทั้งรูปแบบและวิธีการ ดังจะเห็นได้จากการที่มีการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางการสื่อสารเพื่อตอบสนองกลุ่มเป้าหมายที่มีพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตในชีวิตประจำวัน การสร้างเว็บไซต์เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลและสามารถสืบค้นข้อมูลหรือแม้กระทั้งการใช้เครือข่ายทางสังคมเป็นส่วนช่วยในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้รวดเร็วยิ่งขึ้น โดยรูปแบบการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ควรมีรูปแบบการเผยแผ่กล่าวคือ ด้านการสร้างเครือข่าย ควรมีการสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนการเผยแผ่

พุทธธรรม โดยบูรณาการเชื่อมโยงกับสังคมและบุคคลต่าง ๆ ทั้งภายในและนอก ด้านวิธีการเผยแผ่ควรสร้างรูปแบบการเผยแผ่และวิธีการที่หลากหลายได้แก่ รูปแบบผสมผสาน กล่าวคือ การนำเอาทั้งรูปแบบเชิงรับและรูปแบบเชิงรุกที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันมาจัดผสมผสานกัน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่หลากหลายของสังคมพหุวัฒนธรรม ด้านการใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ พระสงฆ์ควรมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชนเพื่อให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยสร้างรูปแบบและนวัตกรรมการสื่อสารที่ทันสมัยเพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นสื่ออุปกรณ์ในการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ด้านพระสงฆ์ หน่วยงานทางพุทธศาสนาควรส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พุทธธรรมให้มีทักษะและวิธีการในการเผยแผ่ ด้านการส่งเสริมและสนับสนุน ภาครัฐควรสนับสนุนการเผยแผ่พุทธธรรมทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศอย่างเป็นรูปธรรม และส่งเสริมการสร้างธรรมทายาท ส่วนด้านแผนงานและนโยบายการจัดทำแผนและนโยบายควรมีลักษณะและรูปแบบที่มุ่งเน้นการนำนโยบายสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในทุก ๆ ด้าน

สรุปผลการวิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร พบว่าการเผยแผ่นั้นมีการปรับเปลี่ยนจากในอดีตด้วยปัจจัยหลักตามที่สังคมโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยี โดยคณะสงฆ์ผู้ทำหน้าด้านการเผยแผ่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้และปรับตัวเองให้เข้ากับปัจจุบัน

ส่วนปัจจัยสนับสนุนในเผยแผ่พุทธศาสนาของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ควรประกอบด้วยด้านการสื่อสาร ตั้งแต่ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร รวมถึงด้านการเรียนรู้และด้านการจูงใจ โดยมีข้อเสนอแนะด้านการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ควรดำเนินตามหลักของกระบวนการสื่อสารมี 4 องค์ประกอบ แล้วพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ก็จะทำให้การเผยแผ่เกิดความมั่นคงถาวรแก่พระพุทธศาสนาและองค์กรสงฆ์โดยภาพรวมตลอดจนการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาต่อไปอย่างยั่งยืน

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช” จากผลการวิจัยที่พบผู้วิจัยสามารอภิปรายผลการวิจัยในประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้ กล่าวคือ การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จากผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่ของคณะสงฆ์ทุกระดับภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารนั้นได้มีการดำเนินการมาโดยตลอดตั้งแต่อดีตตราบจนมาถึงปัจจุบัน โดยยึดการเผยแผ่หลาย ๆ รูปแบบตามความถนัดของแต่ละท่าน มิเพียงแค่ปล่อยภาระหน้าที่นั้น ๆ ไว้ให้ทางคณะสงฆ์เพียงฝ่ายเดียวแต่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจจากทุก

ภาค ต้องมีความรอบรู้และรอบคอบในกิจนั้น ๆ พระสงฆ์ต้องประสานความร่วมมือในทุกภาคส่วนของสังคม และต้องประมวลข้อปัญหาและอุปสรรค เพื่อที่จะได้สังเคราะห์ปัญหาที่มีอยู่ให้ตกผลึกความคิด วางกรอบแนวทางการพัฒนา และต้องมีความต่อเนื่องในการพัฒนา ต้องมีระบบของการวางแผนงานที่ มีการกำหนดแผนการพัฒนาให้สอดคล้องกับความเป็นจริงได้อย่างตรงจุดตรงประเด็นและยั่งยืน

จากผลการวิจัยผู้วิจัย พบว่า มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพระศรีพัชโรดม (ลักษณะกิตฺติญาโณ) และ ชยุต ภวภานันท์กุล (2560) พบว่า สภาพปัญหารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยเกิดจากรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในอดีตที่ต้องไปเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และการบริหารงานคณะสงฆ์ด้านการปกครอง การศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ถึงแม้จะมีกระบวนการด้านศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และด้านศาสนพิธี การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทยจำต้องอาศัยหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้ามาพัฒนารูปแบบเพื่อให้มีแผนหรือยุทธศาสตร์สัมพันธ์เอื้อหนุนกันและกันได้ใน 4 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบศาสโนบายด้านการบริหารเพื่อการเผยแผ่ 2) รูปแบบการพัฒนาศาสนบุคคลเพื่อการเผยแผ่ 3) รูปแบบการบูรณาการองค์ประกอบศาสนาเพื่อการเผยแผ่และ 4) รูปแบบความเป็นเอกภาพของกิจกรรมเพื่อการเผยแผ่

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูนรนาถเจติยาภิรักษ์ (ชูศรี) และคณะ (2562) พบว่า พระนักเทศน์ที่ดีจะต้องมีแรงบันดาลใจในการทำงานได้แก่ 1) มุ่งเข้าถึงชุมชนและบุคคล 2) มีจริยาวัตรที่งดงามมีปณิธานอันแน่วแน่ 3) ฝึกฝนตนเองให้มีทักษะภาษาที่ดี 4) มีความเชื่อที่มั่นคงในเรื่องราว 5) เชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีจริง 6) เชื่อในพุทธคุณ 7) เชื่อในศักยภาพของมนุษย์ 8) เชื่อในองค์พระตถาคต เพราะปัจจุบันรูปแบบการเผยแผ่หลักธรรมจะต้องอาศัยองค์ประกอบเพื่อให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน ผู้วิจัยพบว่าทางวัดเองยังขาดแคลนด้านบุคคลากรต่อผู้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด ตลอดถึงการมีส่วนร่วมของพระภิกษุสามเณรภายในวัดยังไม่มีจิตอาสาเพื่อส่วนรวม ขาดแคลนอุปกรณ์ด้านการสื่อสารที่ใช้ในการอบรม ขาดการทำแผนการดำเนินกิจกรรม ไม่มีการประเมินผลการทำกิจกรรมเพื่อต่อยอดการพัฒนาในอนาคต

แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จากผลการวิจัยพบว่า แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราชควรมีการการสร้างเครือข่ายเชิงรุกผ่านหน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชนเพื่อขับเคลื่อนการเผยแผ่พุทธธรรมโดยบูรณาการเชื่อมโยงกับสังคมและบุคคลต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งมีการสร้างเครือข่ายโดยการปฏิบัติการเผยแผ่เชิงรุกในพื้นที่ผ่านปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชน และผู้นำชุมชนท้องถิ่นด้านวิธีการเผยแผ่ สร้างวิธีการและรูปแบบการเผยแผ่ด้วยกระบวนการที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมพหุวัฒนธรรม

ซึ่งสอดคล้องกับพระครูวินัยธรปัญญา ปญฺญาวโร (ศรีสมุทร) (2564) และแนวคิดและเป้าหมายการเผยแผ่ตามหลักพุทธโอวาท ที่ว่าเพื่อมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง ด้านการใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ สนับสนุนการนาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชน IT และสื่อชุมชน ด้านพระสงฆ์ ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรผู้เผยแผ่พุทธธรรมให้มีทักษะการเผยแผ่พุทธธรรมที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งเน้นพัฒนาคุณลักษณะและสมรรถนะขีดความสามารถ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ให้ดียิ่งขึ้น ส่งเสริมการสร้างธรรมทายาททุกระดับรวมทั้งส่งเสริมให้วัดมีศักยภาพเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้และการปฏิบัติกิจกรรมการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการเรียนรู้ของประชาชน

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่า มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูโฆษิตสังฆพิทักษ์ (ประเวท ถาฐาน) (2560) พบว่า การใช้วิธีการแบบสื่อสมัยใหม่ประยุกต์พุทธวิธีการในการเผยแผ่ให้เป็นการเผยแผ่แบบเชิงรุก คือ การเข้าใจและเข้าถึงด้วยการใช้สื่อออนไลน์ที่ทันสมัย การเผยแผ่ที่ประยุกต์เข้ากับสังคมที่มีความหลากหลายแตกต่างกันได้หลักคำสอนก็ต้องสามารถเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ โดยไม่ยึดติดกับรูปแบบเดิม แต่ต้องประยุกต์ให้เหมาะกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มีการเผยแผ่คำสอนผ่านสื่อสังคมออนไลน์มีระบบเครือข่ายของคณะสงฆ์ไทยและจะกลายเป็นเครือข่ายสังคมพระพุทธศาสนาออนไลน์ที่สามารถศึกษาได้ทุกหนทุกแห่งและตลอดเวลาเป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลกปัจจุบันให้มั่นคงเจริญรุ่งเรือง

สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวินัยธรปัญญา ปญฺญาวโร (ศรีสมุทร) (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัล มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามยุคสมัยปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว พุทธศาสนิกชนยุคดิจิทัลจะใช้ชีวิตในโลกออนไลน์หรืออินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยใช้อุปกรณ์เทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต และโทรศัพท์เคลื่อนที่ การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัลของคณะสงฆ์ไทยจึงควรจะต้องมีพระสงฆ์ที่ศึกษาและพัฒนาในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้มากขึ้น ควรจัดให้มีการฝึกอบรมแก่พระสงฆ์ สามเณร และพุทธศาสนิกชนที่สนใจเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ในการเข้าถึงและการเผยแผ่พระพุทธศาสนารวมถึงกำหนดแนวปฏิบัติในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเครือข่ายการส่งข้อมูล ไร้พรมแดน ส่งเสริม และสนับสนุนให้วัด สำนักสงฆ์ที่มีความพร้อมเป็นศูนย์การศึกษาเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านระบบ E-Learning รวมถึงจัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมด้วย และเป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัลในช่องทางสื่อโซเชียลต่าง ๆ เช่น เฟสบุ๊ค ไลน์ ยูทูป และเว็ปไซต์ โดยใช้เป็นทำภาพนิ่ง สื่อวิดีโอสั้น หรือไลฟ์สดกิจกรรมที่วัด เช่น วันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา งานสวดมนต์ข้ามปี เป็นต้น อีกทั้งควรสอดแทรกหัวข้อธรรมนั้น ๆ

และขยายใจความข้อธรรมให้เข้าใจง่าย เพื่อให้พุทธศาสนิกชน ได้ฟังธรรมผ่านช่องทางดิจิทัล เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับพุทธศาสนิกชนหรือบุคคลที่สามารถเข้าถึงสื่อสารสนเทศได้เป็นข้อคิดคติธรรม ละเว้นจากการทำความชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ และประพฤติปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนในการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข นอกจากนี้ยังพบว่าผลจากการวิจับทั้ง 2 ท่าน พบว่า ยุคปัจจุบันบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความสำคัญ ดังนี้ ความพร้อมด้านบุคลากร ความรู้ความสามารถ เงินทุน ผู้สนับสนุน สื่อออนไลน์ เพราะการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในปัจจุบันแตกต่างจากในอดีตเนื่องจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามวัดต่างๆแต่ปัจจุบันนี้สื่อ ๆ ต่างมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีผู้คน เยาวชนใช้ช่องทางผ่านสื่อเป็นส่วนมากในการรับรู้ข่าวสารจึงมีความจำเป็นที่บุคคลากรในการถ่ายทอดจะต้องมีการพัฒนาตนเองด้านสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเผยแผ่และสามารถส่งถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะด้านการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นั้นการดำเนินการควรปรับและพัฒนาให้องค์กรมีความความพร้อมมากกว่านี้ เช่น การจัดอบรมกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ควรผูกขาดกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพราะกิจกรรมต่างๆและองค์กรเองจะไม่เป็นที่แพร่หลายเป็นเพียงการเผยแผ่อยู่ในวงแคบ ๆ การสร้างทีมงานให้ด้านการเผยแผ่แบ่งหน้าที่รับผิดชอบชัดเจนมีการประเมินผลอยู่เป็นประจำโดยผู้เจ้าร่วมกิจกรรม มีกำหนดการการเข้าอบรมชัดเจนเพื่อให้ความสะดวกแก่ผู้เข้าร่วมโครงการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารล่วงหน้าเพื่อวางแผนเตรียมตัวให้พร้อมในระหว่างเข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่ผ่านศิลปวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ เป็นจำนวนมากจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเมืองนครและประวัติศาสนสถานที่มีความสำคัญให้เกิดภูมิองค์ความรู้เพื่อนำมาถ่ายทอดสร้างความศรัทธาแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมืออาชีพ ควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อเรียนรู้เส้นทางการเผยแผ่ของคณะสงฆ์หรือวิทยากรควรสร้างภาคีเครือข่ายโดยมีพระวิทยากรประจำวัดพระมหาธาตุเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่และมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้าร่วมทั้งภาครัฐและเอกชนโรงเรียนหรือสถานศึกษาช่วยกันสร้างยุวมคุเทศน์ เพื่อช่วยเหลือสร้างความรู้ถ่ายทอดให้กับนักท่อเที่ยว ผลที่ตามมาคือความพึงพอใจของผู้เข้ากราบไหว้หรือท่องเที่ยวภายในจังหวัดนครศรีธรรมราชยุวมคุเทศน์เองก็ได้รับความรู้และมีความภาคภูมิใจที่มิได้ปล่อยเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. หน่วยงานวัดพระมหาธาตุควรศึกษาเกี่ยวบทบาทต่อการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหารด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ

2. ควรศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์ซึ่งการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร เพื่อจะได้นะมาใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติในชีวิตให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ผู้รับการเผยแผ่ทุกท่าน

3. ควรศึกษาบทบาทด้านการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ ควรศึกษาครอบคลุมทั้งจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาบทบาทของคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ได้เป็นอย่างมาก

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย*, ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือ

กรมการศาสนา. (2553). *ประวัติพระอารามหลวง เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

แก้ว ชิดตะขบ. (2553). *ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

ฉลอง เจยาคม. (2539). *พระรัตนธัชมุนีนามนี้คือสมณปราชญ์.* กรุงเทพฯ: มหรรรพ.

ปราณี หลำเบ็ญสะ. (2559). *การหาคุณภาพของเครื่องมือวัดและประเมินผล.* ยะลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

ปรีชา นุ่นสุข. (2544). *ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช: พัฒนาการของรัฐบนคาบสมุทรไทยในพุทธศตวรรษที่ 11-19.*

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดคำวัด.* กรุงเทพฯ: วัดราชโอรสาราม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2541). *เล่าเรื่องให้โยมฟัง ชุด 2 พัฒนาปัญญา.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

ไพโรจน์ คุ้มไพโรจน์. (2553). *พุทธประวัติจากสังเวชนียสถาน.* ม.ป.ม.: ม.ป.พ

ศานติ ภักดีคำ. (2555). *คัมภีร์ใบลานวัดโพธาราม.* สุราษฎร์ธานี: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

เสถียร โพธินันทะ. (2544). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊ค จำกัด

สืบพงษ์ ธรรมชาติ. (2553). *ตามรอยตามพรลิงค์ ค้นความจริงศรีธรรมราช (มหานคร) วันที่ 5-6 กันยายน พ.ศ. 2553*. นครศรีธรรมราช: ไทม์พริ้นติ้ง.

อรวรรณ ปิลันธน์โอวาท. (2542). *การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

2) ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์

พระครูนรนาถเจติยาภิรักษ์ (ชูศรี) และคณะ. (2562). *รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมทูตสายอินเดีย-เนปาลตามหลักพุทธจิตวิทยา*. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาพุทธจิตวิทยา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวิเวกวราภรณ์ (ประสิทธิ์ ฐานวโร). (2560). *บทบาทของพระธรรมทูตที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหากฤษดา เขมจิตฺโต. (2559). *บทบาทการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการตามทัศนคติของพระสังฆาธิการ เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระสมุห์คมกฤษ เผ่ากันทะ. (2562). *กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระนักเทศน์ในเขตอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยพะเยา.

พระครูธรรมาภาสมัย.(2561). *หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 1. จังหวัดขอนแก่น. โรงพิมพ์คลังนานาธรรม.

3) วารสาร / สิ่งพิมพ์

พระครูกิตติเขมาภิรม (ประจวบ เขมาภิรโต). (2563). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้นแบบของคณะสงฆ์ จังหวัดนนทบุรี. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(2), 211-223.

พระครูโฆษิตสังฆพิทักษ์ (ประเวท ถาฐาน). (2560). กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 17(3), 211-223.

พระมหาปรีชา สาเส็ง. (2560). ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตอาสาใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 12(3), 23-34.

พระมหาสนอง จำนิล. (2556). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของ เทศบาลตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม. *วารสารปัญญาปณิธาน*, 4(1), 65-78.

พระครูวินัยธรปัญญา ปญฺญาวโร (ศรีสมุทร). (2564). การจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคดิจิทัล. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(4), 423-433.

พระศรีพัชโรดม (ลักษณะ กิตฺติญาโณ) และชยุต ภวภานันท์กุล. (2560). รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในสังคมไทย. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 13(2), 335-346.

สัญรญา นวลศิริ. (2560). ท่วงทำนองทางภาษาและกลวิธีการถ่ายทอดธรรมะในงานเขียนของพระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต. *พิฆเนศวร์สาร*, 14(2), 49-64.

4) เว็บไซต์สื่อออนไลน์

เกียรติพงษ์ อุดมธนะธีระ. (2560). *หลักการ 4m*. สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2565. จาก http://ioklogistics.blogspot.com

เกศรินทร์ อำขำ. (2551). *ประวัติศาสตร์สุโขทัย ด้านศาสนา*. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2565. จาก ประวัติศาสตร์สุโขทัย (หอมรดกไทย) :https://sites.google.com/site/prawatisassukhothay/dan-sasna

จุฑามาศ โรบินสัน. (2560). *แนวทางการสื่อสารพุทธธรรมในยุคโลกาภิวัฒน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย*. รายงานสืบเนื่องการประชุมสัมมนาวิชาการ (Proceedings). การนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 17. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2565. จาก http://gnru2017.psru.ac.th/proceeding/387-25600830171031.pdf

ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์. (2563). พัฒนาการทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร. สืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2565. http://4.bp.blogspot.com/7wkNpK0nNr4/VQFrCUAGyoI/AA)

พระอนุรักษ์ รัฐธรรม, https://nakhonsistation.com/ https://nak (22 ตุลาคม 2564)

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. สืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2565. จาก: http://www.royin.go.th/dictionary/lookup_domain.php

บุคลานุกรม

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 นางกฤตษญา ตระบันพฤกษ์ วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช (ผู้ให้สัมภาษณ์), สัมภาษณ์ที่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2566

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 นางกาญจนา เรืองช่วย นายกสมาคมพุทธศาสนาจังหวัดนครศรีธรรมราช (ผู้ให้สัมภาษณ์), สัมภาษณ์ที่ บ้านพักถนนกะโรม เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2566

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 พระพุทธิสารเมธี ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช(ธ) เจ้าอาวาสวัดศรีทวี (ผู้ให้สัมภาษณ์), สัมภาษณ์ที่ วัดศรีทวี เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2566

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4 พระครูเหมเจิยาภิบาล เจ้าคณะตำบลลานสกา (ธ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (ผู้ให้สัมภาษณ์), สัมภาษณ์ที่ วัดพระนคร, เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2566

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5 พระธรรมวชิรากร ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 16และ17,18 เจ้าอาวาสวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (ผู้ให้สัมภาษณ์), สัมภาษณ์ที่ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2566

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6 นางพัทยา ทองเสภี ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครศรีธรรมราช (ผู้ให้สัมภาษณ์), สัมภาษณ์ที่ สำนักงานพระพุทธศาสนาฯ, เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2566

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7 ดร.รอยพิมพ์ใจ เพชรกุล สภาวัฒนธรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช (ผู้ให้สัมภาษณ์), สัมภาษณ์ที่ สำนักงานมรดกโลกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร, เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2566

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8 พระครูวินัยธรจารุกิตติ์ อาจาโร เลขานุการเจ้าคณะตำบลลานสกา (ธ) (ผู้ให้สัมภาษณ์), สัมภาษณ์ที่ วัดพระนคร, เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2566

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

1. อาจารย์ ดร.สุจิตรา ทิพย์บุรี

คุณวุฒิการศึกษา ศน.ด. (พุทธศาสน์ศึกษา)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์พิเศษสาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

2. อาจารย์ ดร.วชิรวิชญ์ อิทธิธนาศุภวิชญ์

คุณวุฒิการศึกษา ปร.ด. (อาชญาวิทยา การบริหารงานยุติธรรมและสังคม)
มหาวิทยาลัยมหิดล

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

3. รองศาสตราจารย์ ดร.เดชชาติ ตรีทรัพย์

ฒิการศึกษา Ph.D. (Sociology)
University of Pune, India

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาหลวง อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๙๕๖๐-๐๖๗๔ E-mail: www.isc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๓๑๐(๐๖)/ว ๐๐๐๗

๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร คร.สุชิตรา ทิพย์บุรี

ด้วย พระธรรมญาณ จิรมนูญโญ (จุลอมร) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช (A Study of Dhamma dissemination of Sangha in Wat Phramahathatu Voramahavihara, Muang district, Nakhon Si Thammarat province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ตรวจคุณภาพสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ต่างวิชาการต่อไป รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ปัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๙๕๖๐-๐๖๗๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๗๕๔๐-๗๑๐๙

ที่ ๐๖ ๗๕๔๐(๒๑)/๖ ๐๐๐๙ วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร คร.วชิรวิชญ์ ชิตธิยานาคุภวิชญ์

ด้วย พระธรรมญญู จิรญาณโชโย (จุลละบุ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช (A Study of Dhamma dissemination of Sangha in Wat Phramahathatu Woramahavihara, Muang district, Nakhon Si Thammarat province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

- รับทราบ
- ดำเนินการตามที่ สมเจ้าหน้าที่

คร.วชิรวิชญ์ ชิตธิยานาคุภวิชญ์
๗/๐๒/๖๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช โทร. ๐-๙๕๖๐-๑๗๓๙

ที่ ธว ๗๔๐๕/๒๖๖๗ ๐๐๐๙ วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร รศ.ดร.เสรฐชาติ ศรีทรัพย์

ด้วย พระธรรมญญู จิรญาณโชฺ (จุลอมร) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช (A Study of Dhamma dissemination of Sangha in Wat Phramahathatu Woramahavihara, Muang district, Nakhon Si Thammarat province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ดศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูศิริธรรมาภิรัต, ดศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.เสรฐชาติ ศรีทรัพย์)

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระธรรมวชิรากร

ด้วย พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช (A Study of Dhamma dissemination of Sanggha in Wat Phramahatatu Voramahavihara, Muang district, Nakhon Si Thammarat province)” โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย เรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระพุทธิสารเมธี

ด้วย พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช (A Study of Dhamma dissemination of Sanggha in Wat Phramahatatu Voramahavihara, Muang district, Nakhon Si Thammarat province)” โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย เรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร.๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระครูเหมเจติยาภิบาล, ดร.

ด้วย พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช (A Study of Dhamma dissemination of Sanggha in Wat Phramahatatu Voramahavihara, Muang district, Nakhon Si Thammarat province)” โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย เรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๒๘ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระครูวินัยธรจารุกิตติ์ อาจาโร

ด้วย พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช (A Study of Dhamma dissemination of Sanggha in Wat Phramahatatu Voramahavihara, Muang district, Nakhon Si Thammarat province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย เรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

ยินดีให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๑๐ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นางกฤตษญา ตระบันพฤกษ์

ด้วย พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช (A Study of Dhamma dissemination of Sanggha in Wat Phramahatatu Voramahavihara, Muang district, Nakhon Si Thammarat province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย เรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

(นางกฤตษญา ตระบันพฤกษ์)
วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

สแกนด้วย CamScanner

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นางพัทยา ทองเสภี

ด้วย พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช (A Study of Dhamma dissemination of Sanggha in Wat Phramahatatu Voramahavihara, Muang district, Nakhon Si Thammarat province)” โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย เรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

ยินดี ให้ข้อมูลเพื่องานวิจัย ครับ

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นางกาญจนา เรืองช่วย

ด้วย พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช (A Study of Dhamma dissemination of Sanggha in Wat Phramahatatu Voramahavihara, Muang district, Nakhon Si Thammarat province)” โดยมีพระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖(๒)/ว ๐๐๑๐

๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร ดร.รอยพิมพ์ใจ เพชรกุล

ด้วย พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช (A Study of Dhamma dissemination of Sanggha in Wat Phramahatatu Voramahavihara, Muang district, Nakhon Si Thammarat province)" โดยมี พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ได้ผ่านการพิจารณาและอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัย เรียบร้อยแล้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยและขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระครูสิริธรรมาภิรัต, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาโศกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

รับเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

(ดร.รอยพิมพ์ใจ เพชรกุล)

ภาคผนวก ง
เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกการวิจัยเรื่อง
“การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช”

คำชี้แจง

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ศึกษาและวิเคราะห์การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช และวิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนั้นข้อคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกจึงประกอบด้วย 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

ตอนที่ 3 แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอถวายความเคารพ / เจริญพร ผู้ให้ข้อมูลทุกรูป / คน

พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร)
ผู้วิจัย
พระนักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 คณะสงฆ์ธรรมยุต

- จำนวนพรรษา.....
- ระดับการศึกษา.....
- ตำแหน่ง.....
- ประสบการณ์ในการเผยแผ่ศาสนา.....

1.2 คฤหัสถ์

- อายุ.....
- ตำแหน่ง.....
- ระดับการศึกษา.....
- ประสบการณ์ทางศาสนา.....

ตอนที่ 2 ท่านเห็นว่าการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการเผยแผ่เป็นอย่างไรในประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 องค์ประกอบของการเผยแผ่

2.1.1 ผู้ส่งสาร .....
.....

2.1.2 ตัวสาร .....
.....

2.1.3 ช่องทางหรือสื่อ.....
.....

2.1.4 ผู้รับสาร.....
.....

2.2 รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2.2.1 ด้านวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่.....
.....

2.2.2 ด้านกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่.....
.....

2.2.3 ด้านรูปแบบในการเผยแผ่.....
.....

2.2.4 ด้านเนื้อหาหรือหลักธรรมในการเผยแผ่.....
.....

2.3 รูปแบบอื่น ๆ ตามความเห็นของท่าน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ท่านเห็นว่า แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ควรมีแนวทางในการเผยแผ่อย่างไรเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 4 ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ
ผลการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของเครื่องมือการวิจัย

แบบประเมินการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย
เรื่อง “การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช”

คำชี้แจง

แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการเผยแผ่หลักธรรม 2) เพื่อศึกษาการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 3) เพื่อวิเคราะห์แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนั้นจึงขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของข้อคำถามว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป โดยกำหนดค่าคะแนนในการประเมินดังนี้

+1 = เห็นด้วยว่าคำถามมีความเหมาะสม

0 = ไม่แน่ใจว่าคำถามมีความเหมาะสมหรือไม่

- 1 = ไม่เห็นด้วยว่าคำถามมีความเหมาะสม

โปรดเขียนเครื่องหมาย √ ลงในช่องคะแนนที่ท่านเห็นว่ามีความเหมาะสม สอดคล้องหรือถูกต้อง

ข้อคำถาม	คะแนน			ข้อเสนอแนะ
	+1	0	-1	
ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์				
คณะสงฆ์ธรรมยุต				
- จำนวนพรรษา				
- ระดับการศึกษา				
- ตำแหน่ง				
- ประสบการณ์ในการเผยแผ่ศาสนา				
คฤหัสถ์				
- อายุ				
- ตำแหน่ง				
- ระดับการศึกษา				
- ประสบการณ์ทางศาสนา				

ข้อคำถาม	คะแนน			ข้อเสนอแนะ
	+1	0	-1	
ตอนที่ 2 ท่านเห็นว่า การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการเผยแผ่เป็นอย่างไรในประเด็นดังต่อไปนี้ **1. องค์ประกอบของการเผยแผ่** 1.1 ผู้ส่งสาร 1.2 ตัวสาร 1.3 ช่องทางหรือสื่อ 1.4 ผู้รับสาร **2. รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา** 2.1 ด้านวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่ 2.2 ด้านกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่ 2.3 ด้านรูปแบบในการเผยแผ่ 2.4 ด้านเนื้อหาหรือหลักธรรมในการเผยแผ่ **3. รูปแบบอื่น ๆ ตามความเห็นของท่าน**				
ตอนที่ 3 ท่านเห็นว่า แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ควรมีแนวทางในการเผยแผ่อย่างไรเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป				
ตอนที่ 4 ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช อย่างไร				

ขอถวายความเคารพ / เจริญพร ผู้ให้ข้อมูลทุกรูป / คน

พระธรรมนูญ จิรมนุญฺโญ (จุลอมร)

ผู้วิจัย

พระนักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะศาสนาและปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

ผลการหาค่าดัชนีและความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์เป็นรายข้อ (IOC) ของแบบสอบถาม เกี่ยวกับเรื่อง การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช”

ข้อมูลส่วนบุคคลขอลผู้ให้สัมภาษณ์ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง

ข้อ	คำถาม / ตอบ	ผู้เชียวชาญ			รวม	สรุปและแปลผล	
		1	2	3		IOC	แปลผล
1	**ตอนที่ 1** ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ **คณะสงฆ์ธรรมยุต** - จำนวนพรรษา - ระดับการศึกษา - ตำแหน่ง - ประสบการณ์ในการเผยแผ่ศาสนา **คฤหัสถ์** - อายุ - ตำแหน่ง - ระดับการศึกษา - ประสบการณ์ทางศาสนา	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
2	**ตอนที่ 2** ท่านเห็นว่า การเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการเผยแผ่เป็นอย่างไรในประเด็นดังต่อไปนี้ **1. องค์ประกอบของการเผยแผ่** 1.1 ผู้ส่งสาร 1.2 ตัวสาร 1.3 ช่องทางหรือสื่อ 1.4 ผู้รับสาร **2. รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้

ข้อ	คำถาม / ตอบ	ผู้เชียวชาญ			รวม	สรุปและแปลผล	
		1	2	3		IOC	แปลผล
	2.1 ด้านวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่ 2.2 ด้านกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่ 2.3 ด้านรูปแบบในการเผยแผ่ 2.4 ด้านเนื้อหาหรือหลักธรรมในการเผยแผ่ **3. รูปแบบอื่น ๆ ตามความเห็นของท่าน**						
3	**ตอนที่ 3** ท่านเห็นว่า แนวทางการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ควรมีแนวทางในการเผยแผ่อย่างไรเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้
4	**ตอนที่ 4** ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่หลักธรรมของคณะสงฆ์วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช อย่างไร	+1	+1	+1	3	1	ใช้ได้

ภาคผนวก ฉ
ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน

ที่ จว. ๒๘๗/๒๕๖๒

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง : ศึกษาการเผยแพร่หลักธรรมของคณะสงฆ์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช

TITLE : A STUDY OF DISSEMINATION OF SANGHA IN WAT PHRAMMAHATATU VORAMAHAVIHARA, MUANG DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

พระธรรมกุญชรมุณีโญ (จุลอมร)

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน

คณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๖๒ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒ มติที่ ๔๐๓/๒๕๖๒ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า โครงการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการทำวิจัยในคน โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัยกลุ่มตัวอย่างและผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรองผลการพิจารณาการทำวิจัยในคนฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๗

ออกให้ ณ วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒

(พระมหาสวิน ปวิสุทฺธโม, ผศ.ดร.)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-ฉายา-นามสกุล	:	พระธรรมนูญ จิรมนุญโญ (จุลอมร)
วัน เดือน ปีเกิด	:	วันอังคารที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2525
ภูมิลำเนาเดิม	:	12 หมู่ที่ 2 ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	435 วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โทร. 099-1671744 e-mail: HROD2015NA@gmail.com
ประวัติการศึกษา	:	พ.ศ. 2541 สอบไล่ได้นักธรรมชั้นตรี
การศึกษาทางธรรม	:	พ.ศ. 2542 สอบไล่ได้นักธรรมชั้นโท พ.ศ. 2565 สอบไล่ได้นักธรรมเอก
การศึกษาทางโลก	:	พ.ศ. 2555 บริหารธุรกิจบัณฑิต (การจัดการ) วิทยาลัยทองสุข พ.ศ. 2564 - ปัจจุบัน ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
ตำแหน่งทางคณะสงฆ์	:	พ.ศ. 2565 เลขานุการเจ้าคณะอำเภอพระพรหม-ลานสกา (ธ) พ.ศ. 2565 เจ้าหน้าที่กองงานเลขานุการสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช (ธ)
สมณะศักดิ์-ฐานานุกรม	:	พ.ศ. 2566 พระปลัด ฐานานุกรม ใน พระเมธีวชิราภิรัต, ผศ.ดร. เจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช